

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Lenka Smítková

Eleonora Kounicová (1809 – 1898)

Eleonora of Kaunitz (1809 -1898)

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Luboši Velkovi, Ph.D za pomoc, rady a informace, které mi poskytl při jejím zpracování.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou/diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze 26. července 2010

Anotace: Tato bakalářská práce se zabývá životem a působením hraběnky Eleonory Kounicové z Kounic, rozené Voračické z Paběnic a Bissingen, tedy šlechtičny v 19. století. Eleonora přišla na svět roku 1809 jako nejstarší ze šesti dcer Alžběty Wratislavové z Mitrovic a Jáchyma Jindřicha Voračického z Paběnic a Bissingen. Rodina byla velmi vlastenecky smýšlející a stýkala se s přední českou inteligencí, což se později odrazilo i v hraběnciných činech a názorech. Roku 1828 se Eleonora provdala za Michala Karla hraběte z Kounic, stejně smýšlejícího. Jejich harmonické a láskyplné manželství obdařené deseti dětmi však nečekaně skončilo roku 1852, když Michal Karel náhle zemřel. Po ovdovění se hraběnka neuzavřela světu, naopak se vrátila k dobročinnosti a filantropii, které byly v době péče o rodinu mírně utlumeny, avšak po vychování většiny dětí se zase rozhořely na plno. Eleonora navštěvovala nejznámější české salony a žádný národní počín se neobešel bez jejího příspěvku. Považovala se za Češku a česky také hovořila. Spisovatelka Božena Němcová jí roku 1855 věnovala své nejslavnější dílo – Babičku. Zemřela v roce 1898 a je pohřbena nikoli v rodinné hrobce, nýbrž podle svého přání na Vyšehradském hřbitově „mezi Čechy“.

Annotation: The content of this bachelor graduation thesis is the life and activity of Eleonor countess of Kaunitz, born as Voračický of Pabienitz and Bissingen, a noblewoman in 19th century. Eleonor came into being as the oldest of six daughters. Her family was very patriotic and met famous czech intelligence coming from middle class. She took up there her further opinions and activities. In 1828 she married Michal Karel count of Kaunitz and gave him ten children. Their harmonious relationship ended unexpectedly in 1852, when Michal Karel suddenly died. As a dowager she educated her children and then returned to charity, philanthropy, benefaction and patronage. She felt as Czech and speak czech, in contrast to most of other aristocracy in Czech countries. In 1855 the famous czech author Božena Němcová donated Eleonor her best known work – The Grandmother. Countess Kaunitz died in 1898 and she is buried not in the family tomb, but according to her wish, in the Vyšehrad cemetery, „among the celebrated Czechs“.

Klíčová slova: Eleonora hraběnka z Kounic, šlechtična, aristokratka, 19. století, vlastenectví, filantropismus.

Keywords: Eleonor countess of Kaunitz, noblewoman, aristocrat, 19th century, patriotism, philanthropism.

Obsah

1. Úvod	9
2. Kounicové v českých dějinách	12
2.1 Počátky rodu	12
2.2 Oldřich V. z Kounic a jeho synové	12
2.3 Česká větev Kouniců	18
2.3.1 Rudolf	18
2.3.2 Jan Vilém	19
2.3.3 Jan Adolf	19
2.3.4 Michael Josef Karel	20
2.3.5 Vincenc Karel Josef	20
2.3.6 Michal Karel	22
2.3.7 Albrecht Vincenc	23
2.3.8 Václav	24
3. Voračičtí z Paběnic	26
3.1 Počátky rodu	26
3.2 Potomci Jana Voračického z Paběnic a jejich rodové linie	26
3.3 Synové Jana Lipolta	27
3.4 Synové Jana Ilburka	28
3.5 Rodová větev Kryštofa Karla	29
3.5.1 Jáchym Jindřich Voračický	30
3.5.2 Jan Antonín Voračický	32
4. Postavení šlechty v 19. století	33
4.1 První a druhá společnost	33
4.2 Politická moc šlechty	34
4.3 Hospodářské poměry šlechty	35
4.4 Veřejný život šlechty	36
4.5 Aristokratický životní styl	36
5. Dětství, mládí a vzdělání Eleonory Voračické z Paběnic	39
6. Sňatek a manželství	43
7. Mateřství	49
8. Vdovství a stáří	52
9. Hraběncin společenský život a mecenášství	54
9.1 Salony	54

9.1.1 Salony v českých zemích v 18. a 19. století	55
9.1.2 Salony, jichž se baronka účastnila	57
9.2 Spolky	61
9.2.1 Spolek pro české feriální osady města Prahy a jeho předměstí	63
9.2.2 Národní jednota pošumavská	64
9.2.3 Národní jednota severočeská	65
9.2.4 Matice česká	65
9.2.5 Ústřední matice školská	66
9.2.6 Národopisné muzeum československé	67
9.2.7 Národní divadlo	68
9.2.8 Sociální demokracie	69
9.2.9 První sjezd československých žen	69
9.2.10 Podpora bosenských uprchlíků	70
9.2.11 Další spolky	71
9.3 Podpora škol	72
9.3.1 České školy	72
9.3.2 Slovinské školy	72
9.4 Podpora soukromých osob	73
9.4.1 Božena Němcová	73
9.4.2 Sofie Podlipská	78
9.4.3 Karolína Světlá	78
9.4.4 Josef Jaroslav Kalina	79
9.4.5 Josef Franta Šumavský	80
9.4.6 Václav Šolc	81
9.4.7 Dr. Bedřich Pacák	81
10. Smrt hraběnky Eleonory Kounicové	83
11. Závěr	85
12. Prameny a literatura	86
12.1 Prameny archivní	86
12.2 Prameny publikované	86
12.3 Noviny a časopisy	86
12.4 Použitá literatura	86
12.5 Elektronické zdroje	89
13. Přílohy	90

Příloha č. 1 – Základní erb rodu Kouniců	91
Příloha č. 2 – Základní erb rodu Voračických.	91
Příloha č. 3 – Erb Eleonory Voračické z Paběnic a Bissingen	91
Příloha č. 4 – Palác Voračických z Paběnic.	92
Příloha č. 5 – Kounický palác na Malé Straně.	92
Příloha č. 6 – Fotografie Eleonory Kounicové z roku 1895.	93
Příloha č. 7 – Portrét Eleonory Kounicové od Josefa Klíra.	93
Příloha č. 8 – Nový zámek v obci Zahrádky před požárem.	93
Příloha č. 9 – Zámek v obci Březno.	94
Příloha č. 10 – Zámek v obci Čížkovice.	94
Příloha č. 11 – Řád hvězdového kříže	95
Příloha č. 12 – Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze.	95
Příloha č. 13 – Hrob (č. 3/35) Eleonory Kounicové na Vyšehradském hřbitově.	95
Příloha č. 14 – Detail náhrobku.	95

Seznam zkratek

LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví

MZA Brno – Moravský zemský archiv v Brně

SOA Litoměřice – Státní oblastní archiv v Litoměřicích

MSN – Masarykův slovník naučný

OSN – Ottův slovník naučný

inv. č. – inventární číslo

f. – folio

r. – rok

roč. – ročník

sign. – signatura

s. – strana

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce je zachycení života a působení šlechtičny v 19. století, Eleonory Kounicové z Kounic rozené Voračické z paběnic a Bissingen. Toto téma jsem si vybrala, protože pocházím z Božejova a otec této šlechtičny, Jáchym Jindřich Voračický, Božejov vlastnil a později i prodal. Zajímá mě devatenácté století v Českých zemích, proto mi pan doktor Velek, s jehož pomocí práci píši, nabídl, abych zpracovala životopis hraběnky Eleonory.

Eleonora se narodila roku 1809 jako nejstarší ze šesti dcer Alžběty Wratislavové z Mitrovic a Jáchyma Jindřicha Voračického z Paběnic a Bissingen. Roku 1828 se Eleonora provdala za Michala Karla hraběte z Kounic. Jejich harmonické a láskyplné manželství obdařené deseti dětmi však skončilo roku 1852, když Michal Karel zemřel. Po ovdovění se hraběnka realizovala v dobročinnosti a filantropii, navštěvovala nejznámější české salony a žádný národní počin se neobešel bez jejího příspěvku. Považovala se za Češku a česky také hovořila. Spisovatelka Božena Němcová jí roku 1855 věnovala své nejslavnější dílo – *Babičku*. Eleonora zemřela v roce 1898 a je pohřbena nikoli v rodinné hrobce, nýbrž podle svého přání na Vyšehradském hřbitově.

Časově je tedy tato práce vymezena od počátku do konce 19. století a územně zejména v Českých zemích a Habsburské monarchii. Avšak na začátek práce jsem zařadila obsáhlejší dějiny obou rodů, jak Kouniců, tak Voračických, tudíž se vracím až do dvanáctého století.

K životu Eleonory Kounicové neexistuje zatím žádná kniha, pouze se jí okrajově věnují některé práce. První z nich je kniha Oldřicha Klobase zabývající se jejím nejmladším synem Václavem hrabětem Kounicem a nesoucí název *Šlechtic nejen rodem*.¹ Nevýhodou této knihy je, že neobsahuje poznámkový aparát, takže nelze určit, odkud autor čerpal. Dále jsem k objasnění jejího života používala životopisy v dobových novinách a časopisech, které vycházely u příležitosti jejích narozenin a později i smrti. Další zmínky jsem našla např. v knihách *Ozářené krby* od Maryši Radoňové-Šárecké² nebo *K historii ženského hnutí v Čechách* od Vlasty Kučerové.³

Do své práce jsme se také snažila zahrnout život šlechty v 19. století obecně, ale ani zde není děl mnoho, na rozdíl od literatury k dějinám šlechty v raném novověku, jíž jsou plné police. Nejstarší přehled, na který jsem narazila, je dílo Josefa Hanuše *Národní muzeum a*

---

¹ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*. Václav hrabě Kounic. Brno 1993.

² RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*. Vlastenecké rodiny české. Praha 1945.

³ KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách*. Brno 1914.

naše obrození, jehož první díl se věnuje české šlechtě v 18. a první polovině 19. století, i když hlavně ukazuje medailonky některých šlechticů.⁴ Dále se šlechtickým stylem života v této době zabývá v jedné kapitole Jitka Lněničková ve své knize *České země v době předbřeznové*.⁵ Historičkou, která se věnuje šlechtě v devatenáctém století je Radmila Švaříčková – Slabáková, zabývající se zejména rodinou Mensdorf-Pouilly.⁶ Jenže rodina Mendorfů-Pouilly přišla do Čech až v období francouzské revoluce, takže se nejedná o typický příklad staré české šlechty. Druhou polovinou 19. století a počátkem 20. století v rodině staré české šlechty Schwarzenbergů se zase zabývá Zdeněk Bezecný, ovšem ani jeho práce nelze zcela použít, protože jejich časové zařazení odpovídá spíše životu hraběněčiných dětí, než jí samé.⁷ Poslední studie, která mi byla celkem přínosná, je *Šlechta v českých zemích v 19. století* od Jiřího Matějčka, vytištěná ve Slezském sborníku v roce 2004.⁸ Nevýhodou všech těchto knih je ale to, že se šlechtickými ženami a jejich životem v 19. století buď vůbec nezabývají, nebo jen okrajově.

Životem žen v 19. století se zabývá Milena Lenderová, ale ve svých knihách a studiích se věnuje spíše každodennosti a zaměřuje se především na střední vrstvy populace.⁹ Přesto mi byla asi nejvíce přínosná její kniha *Tragický bál* o Pavlině ze Schwarzenbergu, podle níž jsem si vytyčila chronologii své práce. Nachází se v ní popisy výchovy a každodenní činnosti šlechtičny, sice na konci 18. a přelomu 19. století, avšak nemyslím si, že by se v první polovině 19. století příliš změnily.¹⁰

---

⁴ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. K stoletému jubileu založení muzea. Díl I., Praha 1921.

⁵ LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*. Praha 1999.

⁶ ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty*. Mensdorffové-Pouilly v 19. století. Praha 2007. Také SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodina a její hodnota u rakousko české aristokracie v 19. Století (na příkladu Dietrichsteinů a Mensdorffů-Pouilly)* In: Studie k sociálním dějinám. Studien zur Sozialgeschichte, roč. 6. Kutná Hora 2001, s. 275 – 285.

⁷ BEZECNÝ, Zdeněk. *Sňatky české šlechty v druhé polovině 19. století*. In: Sex a tabu v české kultuře 19. století. Praha 1999. BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. České Budějovice 2005. BEZECNÝ, Zdeněk. *Smrt šlechtice*. In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 9. – 11. března 2000. Praha 2001.

⁸ MATĚJČEK, Jiří. *Šlechta v Českých zemích v 19. století (první pokus o přehled)*. In: Slezský sborník, roč. 98, č. 4. Opava 2000.

⁹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. Žena v minulém století. Praha 1999. LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*. Život v 19. století. Praha 2009. LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – BEZECNÝ, Zdeněk – JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Díl II. Život všední a sváteční. Pardubice 2005. LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha – Litomyšl 2006.

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál*. Život a smrt Pavliny ze Schwarzenbergu. Praha – Litomyšl 2004.

Pro část, kde se zabývám dějinami rodů, mi poskytly informace knihy od Jana Halady a Petra Mašky a samozřejmě Ottův a Masarykův slovník naučný.¹¹

Nejvíce jsem však vycházela z korespondence. Pro vztah hraběnky Eleonory a Boženy Němcové jsem použila její vydanou korespondenci, jinak hlavně archivní prameny. Pracovala jsem zejména s dopisy ve Státním oblastním archivu Litoměřice, uloženými na pobočce v Děčíně, a to mezi manželi a od dětí. Pro rozsah dobročinné činnosti hraběnky jsem použila prameny Moravského zemského archivu a archivu na zámku Slavkov, kde byly uloženy kondolence různých spolků synovi Václavovi. V Archivu Památníku národního písemnictví jsem podle korespondence dohledala, se kterými známými lidmi se hraběnka stýkala.

Jednotlivé kapitoly jsem rozčlenila chronologicky. Začala jsem tedy dějinami obou rodů, pokračovala dětstvím, mládím a vzděláním hraběnky, načrtla její sňatek, manželský život, mateřství i ovdovění, dále jsem se pokusila vykreslit Eleonořin společenský život, pro nějž se zachovalo nejvíce pramenů právě k druhé polovině hraběncina žití, a zakončila smrtí této dámy. Ve své práci jsem se snažila na základě archivních dokumentů alespoň částečně zrekonstruovat život šlechtičny v 19. století.

---

¹¹ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. Praha 1992. Srv. MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích. Praha 1999. MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Díl I. Praha 2008.

2. Kounicové v českých dějinách

2.1 Počátky rodu

Rod Kouniců měl od pradávna ve svém erbovním znamení tzv. „lekno“, tedy dva stříbrné leknínové listy na červeném poli.¹² Nejstarším zaznamenaným příslušníkem rodu by měl být Heřman vyslaný v roce 1109 do Bamberka k císaři Jindřichovi. V první polovině 12. století pak putoval se svým synem Hroznatou do Jeruzaléma. Jejich potomkům se přikládá založení hradu v Dolních Kounicích na dolním toku řeky Jihlavy, žili také na území na jih od Dyje. Odsud odešli v polovině 13. století, kdy dostali od krále panství ve východních Čechách, výměnou za moravský majetek, a začali se psát z Rychnova.

Jejich pokračovateli se stala rodina Stošů na Opavsku, která užívala stejného znaku a později se začala nazývat z Kounic. Za prvního přímého předka moravských Kouniců lze považovat Oldřicha Stoše z Bránic, který se jako úředník markraběte Jošta usadil kolem roku 1385 na Moravě a začal se nazývat také Oldřichem Šiškou. Jeho syn Oldřich II. převzal jméno Šiška, koupil panství Dřevohostice a začal se psát Šiškou z Dřevohostic a Kounic, později už jen z Kounic. Jeden z jeho synů, Oldřich III. Šiška pak v roce 1507 zakoupil panství Slavkov, k němuž kromě města a dvora patřilo ještě několik okolních osad, vesnice s pustým hradem Konůvky a další. Bývalí vlastníci se však snažili dostat panství zpět, až v roce 1525 se Šiška z Kounic stal majitelem natrvalo. Cestu k nejvyšším úřadům a hodnostem otevřelo rodině Kouniců povýšení do šlechtického stavu v roce 1532 za Petra, jednoho ze čtyř synů Oldřicha III. Petr se stal generálním nájemcem daní v moravském markrabství a také posledním nositelem přízviska Šiška.¹³

2.2 Oldřich V. z Kounic a jeho synové

Vnuk Petra, Oldřich V. z Kounic, je nejvýznamnější postavou tohoto rodu v době předbělohorské. V mládí studoval v Altdorfu u Norimbergu, později na kalvínské univerzitě v Heidelbergu a poté na univerzitě v Basileji, obzory si rozšířil na cestě po Francii a Itálii a také

---

¹² Podle erbovní pověsti „*táhlo kdysi, „za panování válečných knížat a králů slovanských“ české vojsko proti nepřátelům. Do cesty se jim však postavily rozsáhlé bažiny. Jeden z bojovníků se neohroženě vydal hledat cestu bažinami. Několikrát ho bažina málem pohltila, ale nakonec cestu našel. V bažinách si utřhl květinu, se kterou se navrátil k vojsku. Od této chvíle se tato květina stala erbovním znamením rodu.*“ Cit. viz MAŠEK, Petr. *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích.* Praha 1999. Kaunitz, str. 123.

¹³ O Kounicích: HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty.* Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. Praha 1992, s. 79–80. Srv. MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti.* Díl I. Praha 2008. Heslo Kaunitz, s. 4443–444. Také MYSLIVEČEK, Jan. *Velký erbovník.* Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Sv. 1. Heslo z Kounic, s. 329. Znak rodu viz příloha č. 1.

na univerzitě v Padově i v Orleánsu. Cestu absolvoval se svým bratrancem Karlem ze Žerotína, seznámili se na ní s humanismem a slavnými učiteli své víry, četli hugenotské spisy Francise Hotmana a Philippa Duplessy-Mornaye¹⁴. Oldřich byl dvakrát ženatý, z prvního svazku s Apolonií z Valdštejna vzešli dva dospělí se doživi synové Karel (nar. 1595) a Fridrich (nar. 1597). Podruhé se oženil s Ludmilou z Roupova, s níž měl 15 dětí, ovšem dospělí se dožili pouze 4: Maxmilián (nar. 1601), Lev Vilém (nar. 1614) a dvě dcery.

Otcovského majetku se Oldřich ujal v roce 1589. Po svém otci zdědil dvě panství, Slavkov a Ždánice, na nichž se projevil jako výborný hospodář, panství Slavkov rozšířil o městečko Nový Rousínov, zakoupený od Hynka Brtnického z Valdštejna roku 1593 a o vsi Dražůvky, Koberice, Milešovice a Mouřínov. V roce 1601 zakoupil panství Lomnici s vesnicemi Řepka, Brusné, Podolí, Veselí, Sinalov, Osiky, Rašov, Kazarov, Zhoř, Strhaňov, Čebín, Vratislavka, Ždírec a části vsí Bedřichov, Kunčínov, Malhostovice a Loučky. V roce 1614 koupil panství Uherský Brod s dvorem a pivovarem, osady Suchá Loz, Újezd, Těšnov, Šumice, Drslavice, Lhotka, Veletiny Hradčovice a Vlčov s dvorcem. Když se Oldřich podruhé oženil, byl jeho majetek ještě rozšířen o panství Litenčice, ale po Ludmilině smrti bylo roku 1627 prodáno. Přesto objem kounicovského majetku tehdy dosáhl svého vrcholu.

Na panstvích zorganizoval novou správu, která odpovídala plně zavedenému režijnímu hospodaření. Za Oldřicha vznikl nejstarší urbář slavkovského panství (z roku 1597) obsahující kromě soupisu povinností a dávek poddaných také soupis celého hospodářství, někde i s výnosy v penězích. Stal se také původcem řady změn v poměrech poddaných, zejména náboženských, protože sám příslušník Jednoty Bratrské, byl ochráncem nábožensky pronásledovaných menšin, takže na jeho panství nalézali útočiště kromě Bratrů také luteráni, novokřtění a Židé. Z takovéto pestré společnosti vzešlo mnoho významných osobností, např. Zachariáš Solín Slavkovský, tiskař Bible Kralické.¹⁵ V roce 1613 sepsal Kounic memoriál pro své syny, v němž jim dával různé soukromé, ale i hospodářské rady. Mimo jiné jim radil, aby se od sebe majetkově úplně neoddělovali, kdyby hrozilo vymření jedné linie jejich rodu, tak aby spadl majetek na druhou, jaké statky by si měli přikoupit ke svým panstvím a vyjádřil svá přání o jejich vzdělání.¹⁶

---

¹⁴ KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*. Göttingen 1975. Teil 1: Vom Wohlstand und Aufnehmen des Hauses, s. 27–28.

¹⁵ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*. Václav hrabě Kounic. Brno 1993, s. 12.

¹⁶ HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*. Jeho deník z cesty do Itálie a Španělska a osudy Kounické rodiny v letech 1550-1650. Brno 1987, s. 12 – 14. Také MZA Brno, Rodinný archiv Kouniců, oddíl. Jaroměřice I, karta 48, sign. G3, inv. č. 380, Opis memoriálu.

Politicky byl Oldřich velice angažován, 10. března roku 1608 se na slavkovské panství uchýlily moravské stavy, pronásledované vojáky císaře Rudolfa II., a dohodly se zde na svolání tzv. Ivančického sněmu, a to bez souhlasu panovníka. Ten nechtěl rozehnat sněm vojensky, a tak se pokusil svolat řádný sněm do Brna a generální do Prahy, avšak Moravané se nedostavili. Na Ivančickém sněmu se sešla moravská šlechta a moravské duchovenstvo, jen měšťanský stav chyběl, bál se reakce císaře, ale chyběli také pozvaní zástupci českých a slezských stavů. Na sněmu byl sesazen katolický hejtman Ladislav Berka z Dubé a vytvořen výbor pro domácí záležitosti, ve kterém zastával důležité místo právě Oldřich V. z Kounic, a také výbor pro zahraniční politiku, v němž nemohl chybět jeho bratranec Karel st. ze Žerotína. Morava se přidala na stranu konfederace Uher a rakouských zemí pro svržení vlády císaře Rudolfa a ustanovení jeho bratra Matyáše novým císařem. Mezitím vyrazil Matyáš z Moravy do Čech, aby převzal vládu. Výsledkem jednání a jeho tažení byla libeňská smlouva z 25. června 1608, v níž mu Rudolf sliboval nástupnictví a předával do vlády země konfederace, tedy Uhry, rakouské země a Moravu. Slezsko, Lužice a Čechy zůstaly pod vládou císaře. Bartolomějský sněm v srpnu potvrdil Matyáše jako markraběte, Moravané si za to od něj nechali potvrdit privilegia a do hejtmanského úřadu dosadili Karla st. ze Žerotína. V roce 1609 si české stavy vymohly na císaři Majestát náboženských svobod, avšak v roce 1611 vpadli do Čech Pasovští, čímž byly jak Majestát, tak libeňské dohody ohroženy. Matyáš reagoval okamžitě dalším tažením na Prahu, vymohl si spolu se stavy císařovu abdikaci a tentokrát už byl Čechy přijat a korunován na krále.¹⁷ Oldřich V. z Kounic u něj zastával úřad dvorního rady a komorníka.¹⁸ Stavovského povstání a jeho katastrofální porážky se nedožil, zemřel v roce 1617 ve věku 48 let.

Majetek dle otcova přání nepřešel na prvorozeného syna, jak bylo tehdy ve šlechtických kruzích podle španělského způsobu zvykem, ale bratři si ho rozdělili. Oldřich si totiž velice dobře uvědomoval, že výnosné úřady na dvoře katolického císaře nejsou přístupné reformovaným věřícím, takže základem bohatství reformované šlechty zůstává pozemkový majetek, díky němuž rozšiřuje i svůj politický vliv.¹⁹ Nejstarší Karel si vzal Ždánice, Fridrich Lomnici, Maxmilián, zvaný také hrbatý,²⁰ dostal Uherský Brod a tříletý Lev Vilém, zastoupený zatím bratrem Fridrichem, získal Slavkov. Od jeho dílu byly připojeny

---

¹⁷ VÁLKA, Josef. *Vlastivěda moravská. Země a lid*. Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka. Brno 1996, s. 86 – 88.

¹⁸ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 12. Srv. HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti, s. 80.

¹⁹ KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 28.

²⁰ Tamtéž s. 28.

k nejmenšímu, lomnickému, vesnice Nížkovice, Kobeřice, Milešovice a Mouřínov. Majitelé ždánického a slavkovského dílu také museli svým bratrům doplatit, aby měly všechny díly stejnou hodnotu. Bratři se ve smlouvě z roku 1618 zavázali, že pokud jeden z nich zemře bez mužských potomků, musí jeho statek připadnout zbývajícím bratrům, ale mohl komukoli v závěti dát 50 000 zl., klenoty a svršky. Tato smlouva však platila jen do zletilosti Lva Viléma.²¹

23. května 1618 propuklo v Čechách stavovské povstání započaté pražskou defenestrací, při níž byli z okna Pražského hradu vyhozeni císařští úředníci Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a Jaroslav Bořita z Martinic spolu s písařem Filipem Fabriciem. Morava byla zpočátku pod vlivem Karla staršího ze Žerotína neutrální,²² postupně se však začala sjednocovat radikální strana vedená Ladislavem Velenem ze Žerotína, která 2. května 1619 na zasedání v domě pánů z Kounic v Brně zcela ovládla situaci. Morava se toho dne přihlásila ke stavovskému povstání a následující den byl v Brně zahájen sněm, který toto rozhodnutí potvrdil a také zvolil třicetičlenné direktorium, kde zasedal i Fridrich, později také Karel z Kounic. Fridrich z Kounic během Třicetileté války zastával úřad přisedícího zemského soudu, hejtmána Brněnského kraje, a také rady a komořího kalvinistického krále Fridricha Falckého, který se 4. listopadu 1619 nechal korunovat na českého krále a počátkem roku 1620 byl zvolen i moravským markrabětem.²³ Protestantská jednota předtím sesadila v roce 1617 legitimně zvoleného, avšak katolického krále Ferdinanda II., jenž se ve stejné době stal císařem. Fridrich z Kounic byl spolu se svým bratrem pověřen konfiskací majetku katolických kostelů na Moravě,²⁴ při nichž si pomohl ke statkům tišnovského kláštera. Po potlačení povstání věznili oba bratry v červnu 1621 nejprve na brněnské radnici, později na Špilberku. I přes přímlyvy kardinála Dietrichštejna byli v procesu proti povstalcům na Moravě v roce 1622 označeni za nepřátele císaře a odsouzeni ke smrti mečem a ztrátě statků (tedy i nově nabytých tišnovských). Později byl trest Karlovi zmírněn na doživotní žalář, Fridrichovi na žalář „*do vůle císařské a tak, aby mu bylo z milosti císařské nařízeno něco k výživě*“ a byl dále vězněn, na rozdíl od bratra, doma. Ten byl ze Špilberka propuštěn až v roce 1624. Za dva roky jim byla generálním pardonem navracena čest, nikoli však majetek, který propadl císaři.

---

²¹ HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, s. 12. Srv. MZA Brno, Rodinný Archiv Kouniců, Oddíl Jaroměřice I., inv. číslo 381 – 386, sign. G4, karton 49, Dělení statků po smrti Oldřicha Kounice.

²² Monografie o Karlu st. ze Žerotína např.: KNOZ, Tomáš. *Karel starší ze Žerotína*. Don Quijote v labyrintu světa. Praha 2008.

²³ VÁLKA, Josef. *Vlastivěda moravská*. Díl 2, s. 93 – 107.

²⁴ KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 29.

Ani Karel, ani Fridrich se své českobratrské víry nevzdali, proto museli po vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1628, opustit zemi. Karlovi poskytl útočiště v Prostějově až do roku 1629 Karel st. ze Žerotína, pak ale musel odejít do Slezska, kde o dva roky později zemřel on i jeho žena bez potomků. Fridrich se do roku 1630 zdržoval v Brně, poté byl také donucen k odchodu do Slezska. V roce 1632 se pak spolu s dalšími emigranty doprovázejícími švédskou armádu dočasně znovu navrátil do vlasti. Pripadla mu zde polovina panství Uherský Brod, protože jeho nevlastní bratr Maxmilián zemřel pravděpodobně na mor. Druhou dostal Lev Vilém. Po porážce švédského vojska se v roce 1634 Fridrich vrátil zpět do Slezska, předtím však prodal svou polovinu Brodu bratru Vilémovi.²⁵ Ve Slezsku zůstal Fridrich pod ochranou Albrechta z Valdštejna až do své smrti (r. 1639).²⁶ Jeho syn Rudolf se zde v roce 1645 oženil s Albrechtovou dcerou Marií Alžbětou z Valdštejna.²⁷

Maxmilián, třetí bratr z druhého manželství, byl v době stavovského povstání na studiích a kavalírské cestě po Francii. Při svém návratu se pod dojmem jednoznačného vítězství přidal na katolickou stranu císaře Ferdinanda a o svůj majetek nepřišel, naopak ještě ho rozšířil. Zemřel však jako svobodný už v roce 1632 (viz výše), takže majetek se nakonec dostal do rukou Lva Viléma.²⁸

Poslednímu z bratrů, Lvu Vilému, byly v době vypuknutí stavovského povstání teprve čtyři roky. V roce 1622 se jeho dědictví ujal nový opatrovník kardinál František Dietrichštejn z titulu zemského hejtmana,²⁹ protože Fridrich byl uvězněn a ztratil veškeré své statky i poručnictví nad Lvem. Viléma prozatím vychovávala jeho matka Ludmila z Roupova, jež ale roku 1626 zemřela, a tak se stal kardinál poručníkem i malého chlapce, kterého si velmi oblíbil.³⁰ Lev vyrostl v jezuitském konviktu v Olomouci, zařadil se tedy k nové generaci starobylých českých a moravských šlechtických rodů vychovávané v katolické víře v duchu protireformace. Už roku 1629 doprovázel kardinála na jeho cestě do Itálie, kterou částečně financoval Karel st. ze Žerotína, protože se ubíral do vyhnanství. O čtyři roky později byl prohlášen plnoletým a mohl se ujmout zděděných statků Slavkova a poloviny Uherského Brodu. V letech 1635 až 1637 se pak Lev vydal na další cestu, tentokrát kavalírskou, aby tak

²⁵ HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, s. 57 – 60.

²⁶ KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 30.

²⁷ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 12. Srv. KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 39.

²⁸ HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, s. 57 – 60. Též: KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 29 – 30.

²⁹ O Vilémův pozemkový majetek se kardinál staral velmi pečlivě a v roce 1629 ho rozšířil o ves Holubice, dva roky na to přikoupil další statek Moravské Prusy s několika vesnicemi a dvory.

³⁰ VÁLKA, Josef. *Vlastivěda moravská*. Díl 2, s. 143.

dovrřil své vzdělání.³¹ Navřtívil Itálii, řpanělsko, Francii, Anglii a Holandsko. Během této cesty si psal podrobný deník, edičně zpřístupněný v roce 1987.³² Ze svých cest si Vilém přivezl mnoho uměleckých předmětů, obrazů a plastik, které se staly základem později proslulých kounicovských sbírek. Časem své sbírky ještě rozšířil, když si nechal zasílat různé umělecké předměty z Itálie s pomocí mladého Ferdinanda Dietrichštejna.³³

Po návratu se začal intenzivně věnovat svým statkům. Na panství Slavkov se velice citelně projevovala ztráta oněch čtyř vesnic,³⁴ které musel v rámci dělení v roce 1618 přenechat svému bratru Fridrichovi a o něž pak definitivně přišel při pobělohorských konfiskacích. K těmto osadám náleželo mnoho lesů, kterých byl na slavkovském panství nedostatek, a Vilém se je v letech 1638 až 1640 snažil dostat zpět. Panství Uherský Brod, jehož druhou polovinu získal od bratra Fridricha v roce 1634,³⁵ ještě rozšířil v roce 1652 o Velký Ořechov se čtyřmi dvory. Později přikoupil vsi Kelníky, Havřice a mnoho dalších dvorů, domů a pozemků. V roce 1654 koupil i městský pivovar v Uherském Brodě, čímž značně rozšířil své zdroje.

Roku 1639 se Lev Vilém oženil s Eusebií ze Sezimova Ústí,³⁶ příbuznou manželek svých bratrů Karla a Fridricha. Znak pánů ze Sezimova Ústí pak rozšířil erb moravských Kouniců, když byl Lev v roce 1642 povýřen do hraběcího stavu. V témže roce však Eusebie zemřela a zanechala po sobě dceru Kláru Rozálii.³⁷ O čtyři léta později se Lev Vilém znovu oženil s Eleonorou z Dietrichštejna, neteří zesnulého kardinála. Tímto sňatkem se utvrdil i svazek se starým šlechtickým rodem s katolickým vyznáním. Na konci roku 1654 se jim narodil jediný syn Dominik Ondřej, za necelý rok ale Lev Vilém po těžké nemoci zemřel.³⁸

Lev Vilém díky svému rodu a hlavně vzdělání dosáhl značných úspěchů ve veřejném a politickém životě, kde měli nyní místo pouze katolíci. V roce 1640 byl jmenován přisedícím zemského soudu, a proto si pro pobyt v Brně zakoupil dva domy od Václava z Vrbna. O šest let později se stal císařským číšníkem, v roce 1648 císařským komořím. Roku 1652 byl jmenován nejvyšším sudím moravského markrabství, stal se tedy jedním z nejvyšších

---

³¹ Během této cesty jeho majetek opět spravoval kardinál Dietrichštejn.

³² HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*.

³³ Tamtéž, s. 225–227.

³⁴ Byly to vesnice Nížkovice, Kobeřice, Milešovice a Mouřínov.

³⁵ Viz předchozí strana.

³⁶ HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, s. 195–196.

³⁷ <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/kaunitz4.html>, srv. KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 39.

³⁸ KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*, s. 39.

zemských úředníků. Byl velice vážený, bystrý a pohotový. Za zemské úředníky vždy doporučoval domácí ctižádostivé šlechtice znalé poměrů ve vlasti místo cizinců. Ve čtyřiceti letech ho však na Slavkově nalezla smrt.

Fridrich a Lev Vilém se stali zakladateli dvou rodových linií, Fridrich české, hraběcí a Lev Vilém moravské, později knížecí větve. Moravští Kounicové se od českých odlišovali také erbem, v němž měli kromě leken i pětিলisté růže pánů ze Sezimova Ústí. Z moravské větve Kouniců nejvíce proslul Václav Antonín Dominik, který se stal dlouholetým kancléřem Marie Terezie. Jeho vnuk Alois Václav se však nedočkal mužského potomka, a tak s ním vymřel tento rod po meči. Navíc po jeho smrti došlo ke sporům o pozůstalý majetek. Panství Rietberg přešlo podle smlouvy z roku 1714 na Lichtensteiny. Jméno knížecí linie rodu převzal dle závěti manžel Aloisovy sestry Marie Terezie Rudolf Jan Bruntálský z Wrba, takže se nadále psal s přídomek z Wrba – Kaunitz – Rietbergu – Questenbergu a Freudenthalu. Po letech sporů získal (resp. jeho žena) i panství Jaroměřice, tedy sekundogeniturní fideikomis. Primogeniturní fideikomisní majetek byl podle smlouvy z roku 1704 přiřknut české větvi Kouniců, konkrétně Michalu Karlovi.³⁹ Nyní se vraťme k české linii tohoto rodu.

2.3 Česká větev Kouniců

2.3.1 Rudolf

Rudolf Kounic byl jediným synem Fridricha z Kounic a Marie Eusebie ze Sezimova Ústí, narodil se roku 1617. Roku 1645 si vzal za ženu dceru vévody Albrechta z Valdštejna, Marii Alžbětu z Valdštejna. Ta mu porodila pět synů a dvě dcery, ale dospělosti se dožili pouze dva synové. Nejstarší syn Arnošt František Karel (nar. 1647) však v roce 1680 zemřel, aniž měl ženu či potomky. Nejmladší syn, Jan Vilém (nar. 1656) se oženil s Marií Annou ze Šternberka. Rudolf se stal nevyšším lovčím, roku 1642 byl císařem Ferdinandem III. povýšen do říšského hraběcího stavu. Zemřel roku 1664.

Roku 1634 prodal jeho otec Fridrich zděděnou polovinu Uherského Brodu svému bratru Lvu Vilémovi za 75 833 zl., už předtím jí však odkázal Rudolfovi, pro něhož byly určeny utržené peníze. Kromě toho Rudolf zdědil panství Velké Meziříčí. Sňatkem s Alžbětou

---

³⁹ Tuto smlouvu uzavřel syn Lva Viléma, Dominik Ondřej. V roce 1704 nechal zřídit na panství Slavkov s Moravskými Prusy a panství Uherský Brod primogeniturní fideikomis, jež měli v případě vymření moravské větve zdědit příslušníci českých Kouniců. Od roku 1711 tomu bylo i naopak, Jan Vilém zřídil fideikomis nad panstvími Nový zámek, Česká Lípa a Houska.

získal Rudolf panství Nový zámek⁴⁰ a Českou Lípu, které jeho žena zdědila po matce, po otci dostala Alžběta 10 000 kop míš. gr. v hotovosti, protože jeho statky byly zabaveny.⁴¹

2.3.2 Jan Vilém

Jana Viléma si vzala za manžela Marie Anna ze Šternberka a dala mu pět dětí, tři dcery a dva syny. Svatby se ale slavily pouze tři: když si druhá nejstarší dcera Marie Anna Josefa (nar. 30. 7. 1691) vzala roku 1719 za manžela svobodného pána Václava Františka Bernarda Verniera z Rougemontu, podruhé, když si starší syn Jan Josef Vilém (nar. 1692) vzal za manželku hraběnku Marii Johanu z Vlaschingu a naposledy když se roku 1739 ženil hrabě Jan Adolf (nar. 26. 11. 1696) s Marií Terezií Annou Josefou Ogilvy.⁴²

Jan Vilém přikoupil roku 1700 ke stávajícímu majetku ještě panství Housku a Osov, ale už následujícího roku Osov zase prodal. Roku 1711 nechal, stejně jako jeho moravský příbuzný Dominik Ondřej, nad svými panstvími Nový Zámek, Česká Lípa a Houska zřídit rodový fideikomis, který zaručoval, že pokud vymře česká linie Kouniců, fideikomisní majetek přechází na moravskou větev rodu. Jan Vilém zemřel v březnu roku 1721.⁴³

2.3.3 Jan Adolf

Po Janu Vilémovi zdědil fideikomisní panství mladší syn Jan Adolf, který si vzal za ženu Marii Terezii Annu Josefu Ogilvy, a měl s ní devět dětí, pět dcer a čtyři syny, z nichž se dospělosti dožili dva synové a všechny dcery. Nejstarší dcera Marie Josefa Ester (nar. 8. 12. 1739) se roku 1763 vdala za Johana Nepomuka Josefa Nostice, druhá dcera Marie Ester (nar. 10. 12. 1740) zemřela ve věku 55 let jako svobodná, třetí dceru Marii Terezii (nar. 15. 1. 1742) provdali na podzim 1767 v Praze za hraběte Johana Františka Christiana Swéerts-Šporka, čtvrtá dcera Marie Anna Josefa (nar. 21. 2. 1743) vstoupila do řádu karmelitánek, zemřela roku 1793, a poslední dcera Marie Viktorie (nar. 30. 12. 1751) si vzala roku 1782 za

---

⁴⁰ Zámek Nový zámek se nachází v obci Zahrádky, šest kilometrů jižně od České Lípy. Byl vystavěn ve druhé polovině 16. století pány z Vartemberka. Roku 1623 ho koupil Albrecht z Valdštejna. V té době bylo v zámku velmi cenné vnitřní zařízení, vynikající knihovna a galerie. Po jeho smrti získala zámek nejdříve jeho žena Isabella a později jediná dcera Maria Alžběta, provdaná za nejvyššího lovčího Rudolfa Kounice. V držení Kouniců zůstalo novozámecké panství až do roku 1897, kdy vymřeli po meči. Od roku 1636 byl vlastníkem zámku Jan Lichtenštejn a po něm Emanuel Lichtenštejn. V současné době patří zámek Univerzitě Karlově, zahraniční studenti se zde připravovali ke studiu na našich školách. V roce 1992 byl zámek rekonstruován na hotel, v lednu 2003 ale vyhořel. Pozdně barokní přestavba v 70. letech 18. století se odrazila například na fasádě a střechách zámku. Vstupní křídlo má klasicistní úpravu. Na počátku 19. století proběhly úpravy empírové. Zámek obklopuje krajinný park. Viz. <http://www.hradycy.cz/index.php?OID=3425>. Foto viz příloha č. 8.

⁴¹ HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*, s. 200.

⁴² <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/kaunitz3.html>.

⁴³ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 13

muže hraběte Jana Prokopa Hartmanna z Klarštejna. Nejstarší syn Michael Josef Karel (nar. 5. 5. 1745) se v Praze roku 1769 oženil se hraběnkou Marií Christinou ze Salm-Reifferscheidt-Hainspachu. Mladší syn Johann Adolf (zvaný II., nar. 10. 8. 1750), si roku 1775 vzal za ženu Marii Eleonoru z Mansfeld-Vorderortu, avšak jejich rodová linie byla záhy ukončena, protože ze šesti dětí dospěla jen jediná dcera.⁴⁴

Jan Adolf přikoupil k fideikomisu v roce 1751 ještě alodní velkostatek Březno-Skašov.⁴⁵

2.3.4 Michael Josef Karel

Michael Josef Karel pojal za manželku Marii Christinu ze Salm-Reifferscheidt-Hainspachu, která mu porodila dvanáct dětí, z toho sedm synů, avšak osm dětí zemřelo v mladém věku. Vincenc Karel Josef (nar. 3. 2. 1774) se oženil 1801 s hraběnkou Paulinou Julií z Longuevalu hraběnkou Buquoyovou, Leopold Jan Michael (nar. 7. 12. 1779) si vzal Pulcherii Betty Blau. Jejich syn Marie Leopold však zůstal bezdětný. Michal Josef (nar. 7. 9. 1781) zemřel v pětapadesáti letech svobodný a dcera Kristýna (nar. 10. 10. 1784) se poprvé roku 1801 vdala za svobodného pána Maximiliána z Ehrenburgu, podruhé za svobodného pána Klementa Lützowa.

Fideikomisní majetek zdědil přirozeně Michael Josef, jako nejstarší syn. Majetek dále rozšířil v roce 1792 o velkostatek Loubí, roku 1797 o statek Příchovice. V letech 1773–1775 si nechal v Praze postavit rokokový palác v Mostecké ulici na Malé Straně.⁴⁶ Stavbu provedl Antonín Schmidt na základě dvou měšťanských domů. Palác byl ozdoben plastikami Ignáce Platzera. Během svého života zastával Michal Josef úřad rady apelačního soudu a nejvyššího komořího.⁴⁷ Zemřel v roce 1820 v nedožitých 75 letech.

2.3.5 Vincenc Karel Josef

---

⁴⁴ <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/kaunitz3.html>.

⁴⁵ Poprvé je Březno zmiňováno polovině 13. století, vlastnili ho Vartenberkové až do roku 1416, nacházela se tu ves, později městečko (od r. 1556) a tvrz. Od pánů z Litic, kteří přestavěli tvrz na zámek, roku 1749 koupil Jan Adolf Kounic. V roce 1765 zámek vyhořel a Kounicové na jeho místě vystavěli novou dvoukřídlou budovu a zřídili anglický park. Ve 2. polovině 19. století koupili zámek knížata Hohenlohe-Waldenburk a v roce 1920 se dostal do majetku ing. Stiebra. V roce 1945 byl zámek zestátněn a sídlily tu místní úřady až do počátku 90. let 20. století. Dnes je v soukromých rukou a probíhá postupná rekonstrukce. Viz <http://www.hrady.cz/index.php?OID=1547>. Fotografie viz příloha č. 9.

⁴⁶ Dnes se zde nachází velvyslanectví Srbska.

⁴⁷ „Úřad nejvyššího komoří (oberstkämmerer) pak spravoval habsbursko – lotrinský rodový poklad – klenotnici, uměleckohistorické sbírky císařského dvora, Přírodovědněhistorické muzeum, c. a k. ředitelství c. k. dvorské knihovny, habsburské soukromé a fideikomisní knihovny a další instituce vědecko – uměleckého charakteru. Organizoval také činnost komořích.“ cit. viz: ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha 2006, s. 27.

Vincenc Karel Josef si vzal za manželku Paulinu Julii Buquoyovou (1780 – 1857), s níž zplodil pět dcer a pět synů, dospěli ale jen čtyři synové. Z nichž se oženil jen nejstarší Michael Karel (nar. 6. 3. 1803) a to v Praze roku 1828 s Eleonorou Voračickou z Paběnic a Bissingen, ostatní tři bratři Ludvík Leopold, (8. 4. 1804 – 1852), Eduard Vladimír, (15. 3. 1809 - 1868) a Karel Josef (1. 3. 1813 – 11. 1875) se věnovali vojenské kariéře v císařském vojsku a zemřeli svobodní.

Vincenc Karel započal svou úřednickou dráhu jako praktikant u krajského komisaře v Mladé Boleslavi. O něco později se stal guberniálním radou a císařským komořím.⁴⁸ Zároveň byl výborný matematik a astronom. Pro svá studia si hrabě spolu se svým bratrem Leopoldem opatřil mnoho drahých astronomických přístrojů. Jako podporovatel známého astronoma profesora Martina Aloise Davida⁴⁹ si od něj nechal vyměřit přesnou geografickou polohu sídla Nový zámek.⁵⁰ Alois David několikrát pobýval na Novém zámku a posléze i na Housce.⁵¹

Jako nejstarší syn získal fideikomisní majetek a rozhodl se obnovit hrad Houska, který za jeho předků přestal sloužit jako sídlo vrchnosti a byl jen nouzově udržován. Bydlel zde pouze úředník. Roku 1823 dal tedy Vincenc Housku opravit a upravit k obývání. V té době byly postaveny kamenné pavlače kolem nádvoří, sneseny renesanční štíty, postavena nízká střecha s věžičkou, zachovalá až do současnosti, prolomena nová okna a budovy nově omítnuty.⁵² Rovněž dokončil poslední úpravy zámku na panství Nový zámek a Česká Lípa,⁵³

---

⁴⁸ K zisku tohoto úřadu bylo třeba prokázat bezchybný šlechtický původ, z matčiny strany čtyři a z otcovy strany osm předků. Dalšími podmínkami bylo dosažení 24 let, bezchybné morální a politické chování a dostatečný majetek (za udělení titulu se platilo). Odznakem komořích byl zlatý klíč a každý nový komoří musel složit přísahu. Komoři byli povinni vykonávat povinnosti u dvora, například se osobně zúčastňovat dvorských slavností a ceremonií. V hodnostním řádu se c. k. komoři řadili za tajné rady. Viz. ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Úvod, s. 30 – 31.

⁴⁹ Alois Martin David (1757-1834) byl původně členem premonstrátského řádu v Teplé. Poté studoval na pražské universitě matematiku a fyziku. Stal se spolupracovníkem pražské hvězdárny v Klementinu, již byl od roku 1799 ředitelem. Soustředil se na řešení praktických otázek především z geodetické astronomie, zaměřené na měření zeměpisných souřadnic. Vyhověl požadavkům Učené společnosti a vypracoval novou přesnou mapu Čech, která byla jako první u nás vůbec založena na astronomickém určení husté sítě pozemních bodů a která vyšla ve 20. letech 19. století. Tato měření prováděl David téměř 30 let, každé léto na mnoha místech Čech. V roce 1800 se stal řádným členem Královské české společnosti nauk, v letech 1806 až 1831 byl jejím tajemníkem a 1832–1833 i jejím ředitelem. Za svého působení na universitě byl zvolen v roce 1805 děkanem a 1816 i rektorem. Viz např. <http://www.libri.cz/databaze/kdo18/list.php?od=d&count=20&start=1>.

⁵⁰ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. K stoletému jubileu založení muzea. Díl I., Praha 1921, s. 263.

⁵¹ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*, s. 126.

⁵² V rodu Kouniců zůstala Houska do r. 1897, kdy ji získala princezna Hohenlohavá. Po její smrti r. 1918 zdědila panství hraběnka Eleonora Andrassyová a od ní koupil Housku v r. 1924 prezident Škodových závodů Josef Šimonek. Během války sloužil německé armádě, která sem svážela židovskou literaturu. Roku 1950 sem byl

v jehož okolí vznikly gloriety a letohrádky. Vincenc Karel zemřel jako pětapadesátiletý v roce 1829.

2.3.6 Michal Karel

Nejstarší syn Vincence, Michal Karel se v Praze 20. 8. 1828 oženil s hraběnkou Eleonorou Voračickou z Paběnic s níž měl deset dětí, osm synů a dvě dcery. Dospělosti se dožili všichni, pouze šestý syn Emanuel (nar. 29. 6. 1839) zemřel ve dvaceti letech. Nejdůležitější z těchto potomků se z hospodářského hlediska jeví syn Albrecht Vincenc (nar. 28. 6. 1829), jenž se oženil s hraběnkou Alžbětou Felicitas z Thun-Hohensteinu a nejmladší syn Václav (nar. 28. 9. 1848), který si vzal za manželku Josefinu Čermákovou a po její smrti Josefinu Horovou.⁵⁴

Michal Karel vyrůstal s velkým zájmem o českou vědu a vlastenectví. Zařadil se mezi přispívatele do sbírky Vlasteneckého muzea částkou 5 000 zlatých, což byla jedna z nejvyšších.⁵⁵ V roce 1833 byl jmenován do funkce císařského komořího. Stal také signatářem první pražské měšťanské petice z 15. března 1848.⁵⁶ Po jeho smrti v roce 1852 se o všechny děti starala jeho žena Eleonora.

V roce 1848 se vlastník primogeniturního fideikomis české větve Michal Karel přihlásil o majetek moravských Kouniců podle smlouvy uzavřené mezi Janem Vilémem a Dominikem Ondřejem.⁵⁷ Majetek mu byl přiřknut 19. ledna 1849, avšak o sekundogeniturní fideikomis Jaroměřice vedly dál spor dcery posledního moravského Kounice Aloise Václava. Nakonec jim byl v roce 1852 dle rozhodnutí soudu předán. Michal Karel se tedy stal vlastníkem Slavkova a Uherského Brodu, které připojil ke svým dosavadním panstvím Nový zámek, Česká Lípa, Houska a Březno. Ke komplikacím však došlo, když v dubnu roku 1852 Michal Karel zemřel. Jeho syn Albrecht se o dědictví znovu přihlásil, avšak musel vést

---

umístěn archiv Státní knihovny Klementina, který zde sídlil bezmála 40 let. Poté byla Houska předána Instavu Praha a o pár let později byla vrácena v restituci původním majitelům panu Ing. Jaromíru Šimonkovi a paní MUDr. Blance Horové. Hrad byl opraven a roku 1999 otevřen veřejnosti. Viz <http://www.hrad-houska.cz/historie.php> a <http://www.hrady.cz/index.php?OID=1103>.

⁵³ V roce 1820 zachvátily město ničující požáry, při kterých shořelo více jak pět set domů a šest manufaktur. Velká část historické zástavby města padla těmto požárům za obět.

⁵⁴ <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/kaunitz3.html>.

⁵⁵ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. K stoletému jubileu založení muzea. Díl II. Praha 1923, s. 53.

⁵⁶ První pražská měšťanská petice obsahovala určité požadavky na samostatné obecní zřízení s volenými členy i zastoupení všech městských a statkářských zájmů svobodně volenými poslanci. Viz: KLÍMA, Arnošt. *Revoluce 1848 v českých zemích*. Praha 1974, s. 139.

⁵⁷ Viz poznámka č. 39.

dlouholetý spor s Aloisovými dcerami, které se o primogeniturní dědictví také přihlášily. Až počátkem šedesátých let 19. století bylo rozhodnuto ve prospěch Albrechta.

2.3.7 Albrecht Vincenc

Prvorozený syn Michala Karla byl už od mladého věku připravován na svou úlohu vlastníka fideikomisu. Sloužil v armádě, stal se poručíkem v prvním císařském kyrysnickém pluku. Byl jmenován císařským komořím, čestným rytířem maltézského řádu a v roce 1853 rytířem řádu johanitů. Stal se dědičným členem panské sněmovny.⁵⁸ 11. ledna 1861 přikoupil ke svým stávajícím statkům ještě palác v Panské ulici č. p. 890 v Praze.⁵⁹

Albrecht Vincenc, jako milovník umění, přispíval ročně 300 zl. Společnosti vlasteneckých přátel umění,⁶⁰ která zřídila Obrazárnu a Akademii, od roku 1871 byl i jejím prezidentem.⁶¹ Osobně také obrazy sbíral, nakupoval je na výstavách Krasoumné jednoty, snažil se i sám malovat. V letech 1852 až 1896 nakoupil dvacet jedna obrazů, za něž utratil téměř 20 000 zl.⁶² Nechyběl ani při zakládání Umělecké besedy.⁶³

10. ledna 1854 se v Praze oženil s hraběnkou Alžbětou Felicitas z Thun-Hohensteinu, která mu dala čtyři děti, dvě dcery a dva syny. Vilém Michal Leopold (nar. 28. 5. 1859) zemřel v prvním roce svého života, Karel Vilém (nar. 17. 8. 1861) chvíli po svých sedmadvacátých narozeninách roku 1888 za neobjasněných příčin v rakouském Payerbachu.⁶⁴ Albrecht tedy oba své syny pochoval a české statky se po jeho smrti na počátku roku 1897 dostaly do rukou jeho nejstarší dceři Marii, (nar. 28. 3. 1855), která se roku 1877 vdala za knížete Egona Karla z Hohenlohe-Waldenburg-Schillingfürstu.⁶⁵ Po její smrti na Novém zámku roku 1918 zdědila

---

⁵⁸ Dědičné členství panské sněmovny náleželo pouze příslušníkům rodové aristokracie a k jeho jmenování docházelo na návrh ministerského předsedy. O jmenování rozhodoval císař, který vydával císařský list. Nástupce dědičného člena byl povolán stejným způsobem. Viz: ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*, s. 245–247.

⁵⁹ Tento palác postavila rodina Schaafgotschů v první polovině 18. století. Poté ho koupili a vnitřní prostory upravili Kinští a po rychlém střídání majitelů se stal majetkem Albrechta Kounice a jeho dcer. Dnes se zde nachází muzeum Alfonze Muchy či sídlo Českého svazu žen. VOJTÍŠEK, Václav. *Palác Kounicův v ulici Panské v Praze (pokračování)*. In: *Za starou Prahu*, roč. VI, č. 2 (28. dubna 1916), s. 11 – 13.

⁶⁰ Viz kap. 4.4 Veřejný život šlechty.

⁶¹ BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. České Budějovice 2005, s. 116 – 117.

⁶² HOJDA, Zdeněk. *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty?* In: *Město v české kultuře 19. století*. Praha 1983, s. 149.

⁶³ Viz kap. 4.4 Veřejný život šlechty.

⁶⁴ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 50.

⁶⁵ Marii a jejím dětem bylo od roku 1904 dovoleno nosit přívlastek Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst-Kaunitz. Bylo to důležité pro to, aby na ní mohlo přejít dědictví, které obnášelo panství Nový zámek, Česká Lípa a Houska, rodový fideikomis. Viz. kap. 2.3.2 Jan Vilém. Ovšem tento nový rod vymřel po meči již v příští generaci, protože ani jeden z Mariiných synů neměl potomky. Viz:

české fideikomisní kounické statky její mladší sestra Eleonora (nar. 27. 8. 1862) provdaná roku 1882 za Gézu Andrásyho ze Csik-Szent-Király a Kraszne-Horky. Prodala panství Houska, ale Nový zámek si ponechala⁶⁶ a následně ho zdědila její dcera Marie Gabriela provdaná kněžna Lichtensteinová. Moravské statky však přešly do rukou Albrechtova nejmladšího bratra Václava. Marie a Eleonora také roku 1912 prodaly již zděděný palác v Panské ulici Živnostenské bance.⁶⁷

2.3.8 Václav

Nejmladšímu synovi Michala Karla byly při otcově smrti pouhé čtyři roky. Celý život ho tedy vychovávala matka sama. Václav měl domácího učitele Ferdinanda Schulze, který ho dovedl až k maturitě. Poté začal studovat právo na pražské a vídeňské univerzitě, roku 1873 byl ve Vídni promován doktorem práv. Zároveň ho matka přihlásila na vyšší hospodářskou školu v Táboře, kterou navštěvoval v letech 1867 – 1869. Po dokončení svých studií podnikl roku 1870 cestu do Uher a Vídně, předtím také s učitelem Schulzem Švýcarsko, německé státy, Francii. Pak se začal věnovat politické dráze, stal se poslancem zemského sněmu, od roku 1885 byl několikrát zvolen do říšské rady za stranu mladočechů, kvůli své výrazně pročeské a liberálně demokratické orientaci. Ty se v něm formovaly již od mládí, když se spolu s matkou účastnil salonních sešlostí českých intelektuálů, básníků a prozaiků. V době své politické činnosti se zabýval řadou naléhavých problémů veřejného života - volebním právem, ženskou emancipací, osmihodinovou pracovní dobou, dělnickými požadavky atd. Po smrti svého bratra Albrechta převzal moravské statky a politické činnosti se vzdal, zůstal pouze členem panské sněmovny.

Václav se dvakrát oženil. Jeho první ženou byla Josefína Čermáková, kterou si vzal ve Vysokém roku 1877. Josefína se stala jednou z nejlepších hereček své doby, od roku 1862 byla členkou českého divadla, o jedenáct let později i členkou výmarského divadla. Po svatbě (1877) opustila svou dráhu herečky a přebývala se svým mužem v záměčku ve Vysoké u Příbramě.⁶⁸ Její sestru Antonii si vzal za manželku hudební skladatel Antonín Dvořák, takže Václav se stal jeho švagrem. Josefína často pobývala ve Vysoké u Příbrami, kam za ní jezdila

---

<http://genealogy.euweb.cz/hlohe/hlohe8.html#EKK> a ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*, s. 187–187, 214.

⁶⁶ Hraběnka Eleonora Andrassyová žila se svým mužem v Maďarsku a zemřela v roce 1936 v Budapešti.

⁶⁷ VOJTÍŠEK, Václav. *Palác Kounicův v ulici Panské v Praze (pokračování)*. In: *Za starou Prahu*, roč. VI, č. 2, 28. dubna 1916, s. 13.

⁶⁸ Tento záměček zakoupil Václav Kounic v roce 1873. Po Josefínině smrti v roce 1895 už na Vysokou příliš nejezdil, pobýval raději na Slavkově. Záměček prodal roku 1905. Viz KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 79.

i její sestra s manželem. Roku 1895 však zemřela. Po druhé se Václav oženil s Josefínou Horovou a to roku 1908 v Praze na Smíchově. Jejich předsvatební cesta vedla do jihoslovanských států. S manželkou bydlel na nově postaveném záměčku Obora.⁶⁹ Václav zemřel bezdětný roku 1913 v Uherském Brodě na zápal plic a rakev s jeho ostatky byla dopravena do Prahy a uložena do rodinného hrobu na Malvazinkách. Josefína Horová zemřela až roku 1961, stala se tedy poslední nositelkou jména Kounicová.

Václav měl kromě politiky také mnoho dalších aktivit, například podporoval velké množství spolků a nadací, stejně jako jeho matka. Také byl milovníkem malířství, mezi jeho přátele patřili i malíř a fotograf Josef Klír a Joža Uprka.⁷⁰ V den své svatby s Josefínou Horovou věnoval svůj palác v Brně na Žerotínově náměstí na zřízení fondu pro koleje pro posluchače českých vysokých škol v Brně a poté se stal členem spolku „*Kaunitzovy studentské koleje českých vysokých škol v Brně*“.⁷¹ Roku 1909 byl jmenován čestným doktorem technických věd na VUT v Brně (dalším takovým byl až T. G. Masaryk).⁷²

Po Václavově smrti přešly moravské statky na jeho bratra Evžena, který však umírá roku 1919 také bezdětný. Pozůstalostní řízení bylo ukončeno až roku 1923, kdy byl majetek odevzdán Josefu Pálffymu. Statek Prakšice zůstal v majetku Václavovy druhé manželky Josefíny.

---

⁶⁹ Záměček Obora u obce Drslavice nechal Václav postavit v letech 1903 až 1905 v pseudorománském slohu. Říkalo se mu též Pepčín, podle Josefíny, jeho druhé manželky. Po smrti svého muže v roce 1913 dlela hraběnka Josefína většinou v Brně, aby se vyhnula bolestným vzpomínkám. Počátek neblahého konce této stavby spadá do roku 1945, kdy se v zámku údajně ukrývali partyzáni, po nichž pak přišlo vojsko. Tehdy vzala za své knihovna, vzácné olejomalby, starožitný nábytek, ale i sbírka vzácného porcelánu. Bylo spáleno i mnoho knih a rozstříleny křišťálové lustry. Jeho zařízení mělo velkou umělecko-kulturní a historickou cenu, neboť v něm hrabě Václav shromáždil vše, co bylo Kounicům drahého, učinil z něho vzácné muzeum, umístil v něm celý rodokmen, jako i celou svou vzácnou knihovnu. V dubnu 1945 byl však záměček vyloupen, a to nejen Rudou armádou, ale i místními. Místní pak většinu ukradených věcí pod pohrůžkou stíhání vrátili a nábytek byl odvezen do muzea. Rok 1945 znamenal začátek postupné likvidace a chátrání celého objektu, jež trvalo několik desítek let, aniž by byla podniknuta jakákoli, byť sebemenší aktivita pro záchranu tohoto svým způsobem unikátního díla architekta Václava Wittnera, jehož stavby dodnes zdobí některá naše města. Popud k záchraně dávali nejen jedinci, ale i seskupení kulturně smýšlejících lidí, snažících se památku zachovat, ale bezvysledně. Na základě rozhodnutí ONV byl v roce 1981 srovnán se zemí. Viz <http://www.drslavice.cz/?txt=pepcin>.

⁷⁰ Josef Klír portrétoval Kounice a po požáru, který vypukl při pohřbu Albrechta Kounice ve Slavkově, restauroval také poničené obrazy. Podle fotografie namaloval i portrét Eleonory Kounicové. KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 79. Fotografie obrazu viz příloha č. 7, jeho předloha viz příloha č. 6.

⁷¹ Kounicovy koleje byly postaveny až po smrti Václava, spolek totiž dlouho nemohl nalézt vhodné místo pro jejich stavbu. Nakonec byly postaveny v roce 1923 a na úpatí protějščího kopce byly roku 1931 dokončeny koleje dívčí, jež nesou jméno Eleonory Voračické. Viz KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 106 – 109.

⁷² Životopis viz kniha KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*.

3. Voračičtí z Paběnic⁷³

3.1 Počátky rodu

Voračičtí z Paběnic byl starobylý český rod, s kořeny ze 13. století.⁷⁴ Přídomek z Paběnic patřil už bratrům Oldřichovi a Hrabišovi, kteří sídlili právě v Paběnicích⁷⁵ u Kutné Hory. Oldřich se stal roku 1306 pražským kanovníkem, doktorem teologie a scholastikem, roku 1321 administrátorem biskupství a později i proboštem. Stal se opatem v sedleckém klášteře. Jeho bratr Hrabiše měl dva syny, Oldřicha a Peška. Oldřich koupil statek Milenovice a získal také hrad Vildštejn u Seče. Zanechal po sobě syna Hrabiše. Pešek odešel do jižních Čech a jeho potomci drželi Nalžovy. Jeden z nich, Oldřich se stal roku 1473 místopurkrabím na Krumlově a živil se půjčováním peněz Rožmberkům. Jeho syn (či synovec) Jan si koupil kolem roku 1510 tvrz Voračice⁷⁶ a přejal po ní jméno. Jeho manželka Anna zdědila po otci Polánku. Protože byl Jan dobrý hospodář, koupil roku 1530 Heřmaničky a Bezmíř, o třináct let později Dědkov a Heřmanice, roku 1548 Vožici, pak Čišťovice a Jiříkovec, hrádek Kozí hřbet a další. Roku 1550 všechny své statky rozdělil svým pěti synům a tři roky poté zemřel.

3.2 Potomci Jana Voračického z Paběnic a jejich rodové linie

Nejstarší syn nesl jméno Mikuláš (1525 až 1547). Ke svému dílu přikoupil ještě Skryšov a další drobné statky. Měl tři syny, ale dva brzy po jeho smrti také zemřeli a zůstal pouze nejmladší Václav, který získal Blanici a oženil se s Voršilou z Radkovic. Jeho synové Jan a Kryštof Vilém byli odsouzeni ke ztrátě majetku za účast na Stavovském povstání v letech 1618–1620. Ani jeden z nich neměl mužské potomky a Kryštofova dcera Markéta trpěla bídou.

Václav Paběn (žil v letech 1525 až 1565), druhý nejstarší, dostal Vožici, k níž si přikoupil Hlasivo, zdědil díl svého nejmladšího bratra Burjana a od synů Mikuláše si koupil Polanku. Václav měl sedm synů, z nichž nejvíce prosluli nejstarší Jan, pak Vilém ml. a

---

⁷³ Viz např.: *Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. (dále jen OSN) Praha 1907. Díl 26, s. 962 – 965, nebo HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Heslo Voračičtí z Paběnic, s. 175 – 176. Srv. MYSLIVEČEK, Jan. *Velký erbovník*. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Sv. 2. Heslo Voračický z Paběnic, s. 318–319.

⁷⁴ Voračičtí mají v erbu štít rozdělený na čtvrtiny do tvaru kříže se stříbrnými a modrými poli a srdečním štítkem. Nad helmou jsou roztažená křídla rozdělená stejným způsobem. Erb viz příloha č. 2.

⁷⁵ Paběnice se nachází jihovýchodně od Kutné Hory.

⁷⁶ Voračice se nachází východně od Sedlčan, severně od Tábora.

Miluláš ml. Jan svůj pozemkový majetek prodal a plně se věnoval dráze úředníka Zemských desek a nejvyššího výběrčí daní. Roku 1612 si koupil rodinnou hrobku v Týnském chrámu. Vilém bojoval na straně pánů Smiřických v tureckých válkách. Mikuláš se dostal do služeb krále španělského. Ostatní bratři své statky prodali a žádný z nich neměl potomky.

Třetí syn Petr dostal Voračice, Bezmír a Božkovice. Oženil se s Annou Pětipeskou, s níž měl šest dospělých synů, ale po žádném nezůstal potomek, takže tato rodová větev také vymřela. Za zmínku stojí, že se nejstarší Jan nacházel v Paříži roku 1572, když zde právě probíhala tzv. Bartolomějská noc, při které byli vyvražďováni hugenoti, a jen o vlasek unikl smrti. Po svém návratu domů prodal spolu s bratry v roce 1580 rodové sídlo Voračice.⁷⁷

Adam, čtvrtý syn, si ke své části Prčice přikoupil také roku 1569 Radiče. Byl výběrčím daní ve vltavském kraji a vzal si za ženu Annu Kaplířovou ze Sulevic, s níž měl tři syny, Mikuláše, Jana Vojtěcha a Zdeňka. Mikuláš získal část Prčice a Smilkov, ale pak je prodal a zůstal bez nemovitého majetku. Zdeněk svůj díl také prodal a pak bojoval v Uhrách. Oba tito bratři zůstali bezdětní. Prostřední syn Jan Vojtěch dostal několik poddaných v Prčici a Kvašově, který roku 1608 vyměnil za Měšetice. Oženil se s Kateřinou Chrtovou ze Rtína a měl s ní dva syny Janan Ilburka a Jana Lipolta. Jan Vojtěch zemřel roku 1627. Jan Ilburk se stal pánem Proseče, roku 1642 koupil dům v Táboře a roku 1649 přikoupil ještě statek Myslov. Během svého života byl dvakrát ženat, poprvé s Lidmilou Veronikou z Léskovce (1659), podruhé si vzal Magdalénu Kořenskou. Zemřel roku 1661, byl pohřben u jindřichohradeckých františkánů. Jeho bratr Jan Lipolt se během stavovského povstání v letech 1618-20 postavil na stranu císaře, po potlačení stavovského povstání bojoval během třicetileté války i proti Sasům a Švédům v hodnosti rytmistra. Jeho manželka Ozijana Beřkovská koupila zpět zkonfiskovaný statek Proseč. Za věrnost byl v roce 1641 povýšen do panského stavu. Zemřel roku 1656 a byl také pohřben v Jindřichově Hradci. Jan Lipolt a jeho bratr Jan Ilburk dělí pak rod do dvou linií.

Nejmladší bratr Burjan získal Dědkov a Heřmanice, ale zemřel bez potomků.

3.3 Synové Jana Lipolta

Jan Lipolt po sobě zanechal syna Vojtěcha Jiřího. Vojtěch se vzdělával u jindřichohradeckých jezuitů, kde navštěvoval gymnázium. V roce 1668 složil dědickou přísahu a převzal majetek čítající Proseč a Čížkov. O rok později si přikoupil Dolní Kralovice

---

⁷⁷ OSN. Díl 26, s. 962 – 965, nebo HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*, s. 175.

a později i Myslov. Všechny své statky ale roku 1677 prodal a v roce 1686 si koupil Dobřejovice a znovu Proseč. Byl třikrát ženat, jeho první manželkou se stala Juliana Františka Stošová z Kounic, jež ale roku 1670 zemřela, Vojtěch se ihned znovu oženil s Kateřinou z Malovic, ale ta po čtyřech letech také zemřela, potřetí si vzal Terezii Antonii z Kaiserštejna. Když roku 1687 Vojtěch Jiří zemřel, zůstali po něm čtyři nezletilí synové. Antonín a František Helfried z druhého manželství, Vojtěch a Leopold ze třetího. Z nedostatku peněz byly ještě za jejich nezletilosti prodány Dobřejovice. Antonín si roku 1693 opatřil statek Běstvína, ale o tři roky později ho zase prodal. Zemřel nejspíš roku 1758.⁷⁸

František Helfried (nar. 23. 11. 1677) byl velice vzdělaný a když se roku 1699 ujal dědictví, rozdělil ho na tři díly mezi sebe a své bratry. Proseč držel spolu s Leopoldem, ale 1707 jí prodali. Později získal ještě obec Věrušičky. Zastával úřad hejtmána loketského kraje a úředníka u komorního soudu. Spolu se svými mladšími bratry Vojtěchem a Leopoldem, císařskými důstojníky, byli za své zásluhy všichni povýšeni 21. srpna 1704 do hraběcího stavu království českého. Navíc o šest let později jim byl polepšen i erb. František Helfried se velice zajímal o historické vědy, zejména o genealogii a heraldiku. Kolem roku 1702 sestavil genealogii českých a moravských rodů, k nimž přidal jejich erby. Toto dílo však zůstalo jen v rukopise. Roku 1705 nechal vytisknout své dějiny rodiny Voračických.⁷⁹ Tento barokní historik byl podporovatel českých vědeckých aktivit. Roku 1700 si vzal za ženu Annu Markétu Štubíkovou, která ale za dva roky skonala, a tak se léta 1704 oženil znovu s Maxmiliánou Kolovratovou. Přesto neměl žádné potomky, zemřel 1719 v Praze a je pohřben u v kostele u Panny Marie Sněžné.

Jeho bratr Leopold, hejtman granátníků, padl roku 1705 v bitvě u Asti.

Vojtěch se sice oženil, ale zůstal též bezdětný, takže tato rodová linie jím vymřela. Počátkem 18. století, si nechal vystavět v Praze vilu na pronajatém pozemku augustiánské kanonie na rohu dnešních ulic Apolinářské a Ke Karlovu. Ovšem díky finančním problémům už v roce 1733 vila připadla majitelům pozemku, augustiánkám.⁸⁰

3.4 Synové Jana Ilburka

---

⁷⁸ Ottův slovník naučný. Díl 26. s. 964.

⁷⁹ WORACZICZKY VON PABENICZ, Franz Hlefried. *Genealogische Beschreibung Deß Uralten Graefflichen und Herrlichen Woracziczkschen Geslechts*. 1705.

⁸⁰ Viz <http://www.adiktologie.cz/articles/cz/34/862/K-historii-vily-Voracickych-z-Pabenic-tvz.-Herzuv-dum.html?acc=enb>.

Jan Ilburk měl tři syny – Leopolda Viléma, Kryštofa Karla a Augustina Norberta. Leopold Vilém (nar. 1646) byl 4. listopadu povýšen spolu s bratry do panského stavu. Statek Myslov, který zdědil po otci, prodal a koupil si Markvarec. Byl dvakrát ženatý, poprvé s Kateřinou Menšíckovou z Menšteina a podruhé s Marií Voršilou z Ecku. Měl dva syny, starší Leopold Fratišek (nar. 1673) se oženil s Eleonorou Renatou Talmberkovou, která získala po svém zemřelém manželovi Prčici, Smilkov, Chotětice a Černovice, ale v letech 1701 – 1705 je všechny prodala. Jeho druhá manželka Marie Anna Šporková mu dala několik dětí, ale všechny zemřely v mladém věku, až na dceru Marii Terezii, jež zdědila po otci statek Petrovice. Leopold František zemřel roku 1737. Jeho mladší bratr Jan Kryštof Ignác (nar. 1675) vstoupil do jezuitského rádu, stal profesorem teologie a filozofie v Praze a rovněž rektorem koleje sv. Ignáce. Zemřel roku 1723.

Kryštof Karel, druhý syn Jana Ilburka, si vzal za manželku vdovu Evu Špulířovou z Jiter a vyženil s ní statek Jemniště a Těmice. Ale oba statky byly později prodány. V roce 1680 zemřel jeho děd Kryštof Léskovce z Léskovce a Kryštof získal statek Božejov. Stal se císařským komořím a hejtmanem kraje Bechyňského. Po smrti své první ženy se roku 1685 znovu oženil s Annou Felicitas Markétou z Vřesovic, také vdovou. O jedenáct let později Anna přikoupila ke svému statku Chvatěruby také Vraní a Lukov, které po její smrti 1699 zdědily její děti a také Kryštof Karel. Roku 1684 byl za své zásluhy povýšen do panského stavu. Ke svému stávajícímu panství přikoupil později ještě Smilkov, Černovice a Chotětice. Zemřel v březnu roku 1712 a zanechal po sobě dva syny Karla Josefa a Kryštofa Norberta.

Nejmladší syn Augustin Norbert (nar. 1654) byl žákem jezuitů z Jindřichova Hradce a později studentem v želivském klášteře. Poté zůstal u svého děda Léskovce. V roce 1682 se oženil s vdovou Sidonií Puchartovou, čímž získal Pouchobrad, k němuž přikoupil Maleč, Předboř, Nabočany a Zaječice. Zastával úřad hejtmana kraje Chrudimského. 19. listopadu 1694 byl pozvednut do starožitného panského stavu. Po smrti své první ženy se v roce 1708 znovu oženil s Barborou Obyteckou a zemřel v Chrudimi v srpnu 1716. Měl syna Václava, který však nedlouho po jeho smrti také zemřel, a dceru.

3.5 Rodová větev Kryštofa Karla

Jak už bylo výše řečeno, Kryštof Karel měl dva syny, První z nich se jmenoval Karel Josef (nar. 1686). Když dokončil školu, stal se Karel panošem u dvora císaře Josefa I., pak sloužil v císařské armádě tak dobře, že jej císař Josef vyznamenal vlastním prstenem. V letech 1705 až 1712 zastával úřad rady u apelačního soudu. V roce 1706 se jeho manželkou stala

ovdovělá Marie Konstancie roz. ze Šporku, s níž vyženil Choustník.⁸¹ Při dělení s bratrem v roce 1716 obdržel statky Božejov a Chvatěruby. Později se stal také hejtmánem Bechyňského kraje. 28. Listopadu 1726 byl povýšen do hraběcího stavu, stejně tak i jeho erb se polepšil. V roce 1728 si koupil palác č. p. 585 v ulici Na Příkopech. Zemřel v únoru 1765, čtyři roky poté ho následoval syn Josef a záhy také Václav. Chvatěruby, Božejov i Choustník tedy připadly Jáchymovi. Stal se císařským velitelem, a protože neměl děti, odkázal v závěti z roku 1781 všechno své jmění Jáchymovi, synovi svého bratrance Antonína Josefa. Zřídil svěřenecký fond o obnosu 300 000 zl.

Druhý syn Kryštof Norbert, obdržel při dělení Černovice, Smilkov, Hořice a Velký Barchov, ale nadělal mnoho dluhů a byl nucen všechny své statky rozprodat. Jeho první žena Barbora z Malovic roku 1728, deset let po svatbě zemřela a Kryštof se po roce znovu oženil s Magdalénou Alstrlovou z Astfeldu. Po třicet pět let zastával úřad hejtmána hradeckého kraje. Jeho zchudlý syn Antonín Josef vstoupil do císařského vojska, stal se nejvyšším velitelem a dozorcem, sloužil v Daunovském a pak Bádenském pluku. Kvůli zdravotním problémům byl ale propuštěn. Antonín Josef také získal palác Na Příkopech a po roce 1757, kdy byl vybombardován, ho nechal znovu vystavět v barokním slohu. V roce 1778 se oženil s Marií Annou hraběnkou Batthyányovou.⁸² Roku 1782 se ujal dědictví svého nezletilého syna Jáchyma. O rok později byl povýšen do hraběcího stavu. Zemřel 1795 v Pyšelích a jeho manželka ho rok na to následovala, zanechavši na světě dva syny Jáchyma Jindřicha a Jana Antonína.

3.5.1 Jáchym Jindřich Voračický

Jáchym Jindřich (nar. 28. srpna 1780) ještě jako malý zdědil v roce 1782 po strýci Jáchymovi Božejov, Choustník a Chvatěruby, které byly v jeho závěti ustanoveny jako fideikomis.⁸³ V roce 1784 pak podle závěti Jindřicha hraběte z Bissingen ze 14. července

---

⁸¹ Choustník nejprve zdělila dcera Jana ze Šporku Marie Konstancie ze Šporku, po níž přešel 1706 na jejího druhého manžela Karla Josefa Voračického z Paběnic. V jeho rodině setrval Choustník až do roku 1838, kdy jej zdělila manželka Jáchyma Jindřicha Voračického Alžběta Wratislavová z Mitrovic, která jej v roce 1843 prodala. Viz např. <http://www.choustnik.obecniurad.net/index.php?lang=1&level=3&id=1021>.

⁸² Rod Batthyány patřil mezi nejstarší uherské šlechtické rody, který se v 17. století rozdělil do několika větví. Členy tohoto rodu můžeme najít na místech bánů, županů, radů a komoří císařů či v armádě. V roce 1603 byl rod povýšen do hraběcího stavu. Marie Anna hraběnka Batthyánová byla dcerou Zikmunda II. Filipa a Rosalie Anny Marie z Lengheimu.

⁸³ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – pracoviště Děčín (dále SOA Litoměřice). Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 38, inv. č. 128.

1774⁸⁴ zdědil ještě Smilkov, Pyšely a Petrovice⁸⁵ s podmínkou, že přijme jméno Bissingen ke svému příjmení, což později udělal. Vznikla tedy nová rodová větev Voračických z Paběnic-Bissingen. Roku 1796 vstoupil do císařského vojska, získal i hodnost nejvyššího leutnanta. Kde nejspíš zůstal až do konce napoleonských válek.⁸⁶ Poté byl jmenován c. k. komořím a věnoval se správě panství, rodině a svým zájmům. Oženil se s Eliškou Wratislavovou z Mitrovic.⁸⁷ Jejich manželství trvalo plných třiatřicet let a narodilo se během něj šest dcer, které přišly na svět mezi léty 1809 až 1821, tedy téměř pět let po svatbě, což bylo asi způsobeno nepřítomností Jáchyma Jindřicha doma díky jeho povolání vojáka.

Jáchym Jindřich Voračický se velmi zajímal o literaturu, umění, kulturu a počátky národního obrození. Na jeho panství vznikl salon, který navštěvovaly osobnosti, jako byl Josef Jungmann, Josef Dobrovský, Pavel Josef Šafařík či Václav Hanka nebo František Palacký.⁸⁸ Když v roce 1818 vznikalo Vlastivědné muzeum, přispěl na něj pětistý zlatými.⁸⁹ Samotné muzeum mohlo vzniknout právě díky podpoře vlastenecky zaměřené šlechty a vznikající české inteligence. Zvláště šlechta se zajímala o českou minulost a podporovala vědecké bádání ve svých knihovnách, sbírkách a archivech. Iniciátorem založení Vlasteneckého muzea a jeho největším mecenášem se stal Kašpar Maria hrabě Šternberk.⁹⁰

---

⁸⁴ Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA Brno). G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5116, 5100.

⁸⁵ Jáchym Jindřich se však Petrovic ujímá až po smrti vdovy Františky z Bissingenu.

⁸⁶ Díky svým nově nabytým kontaktům tak nechal majestátem k 1. prosinci roku 1802 zřídit peněžité svěření pojištěné na svých statcích.

⁸⁷ Alžběta (či Eliška) hraběnka Wratislavová z Mitrovic se narodila v roce 1783 jako dcera hraběte Antonína Wratislava z Mitrovic a Eleonory hraběnky z Vrbna a Bruntálu. Její rod byl podle legendy spřízněn se samotnými Přemyslovci, ale historicky je tento rod doložen až v polovině 15. století, kdy získává statek Mitrovic u Sedlčan. Většina jeho členů se věnovala vojenství nebo diplomacii. V roce 1701 byli Wratislavové z Mitrovic povýšeni do hraběcího stavu. Otec hraběnky Alžběty Antonín byl členem pražské zednářské lóže. Wratislavové vůbec podporovali vlastenecké počiny, např. Královskou českou společnost nauk, nebo Vlastenecké muzeum. Mladá hraběnka byla tedy zřejmě vychovávána ve vlasteneckém duchu sejně jako její budoucí manžel. Její otec zdědil po vymření rodu Netolických Kost s Rakovem a přijal ke svému jménu přídomek Netolický. Viz: MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích. Praha 2003, s. 306–308.

⁸⁸ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. Díl I., s. 287–288.

⁸⁹ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. Díl II., s. 53–55.

⁹⁰ Kašpar Maria hrabě Šternberk (1761-1838) byl původně určen pro duchovní dráhu, ale v roce 1808 se po mrti bratra Jáchyma ujal rodového panství a přestěhoval se do Čech. Stal se mezinárodně uznávaným přírodovědcem, botanikem, paleontologem a mineralogem, členem mnoha společností po Evropě. Po založení Vlasteneckého muzea se stal prvním předsedou Společnosti Vlasteneckého muzea a věnoval mu svou knihovnu a sbírky, především paleontologické. Viz BAROŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava – TRAPL, Miloš. *Osobnosti českých dějin*. Olomouc 1995, s. 367.

Ke konci svého života prodal Chvatěruby, rok před svou smrtí také Božejov. Zemřel 19. března 1838, manželka po něm zdělila panství Choustník,⁹¹ a také starost o šest svých dcer. Nejstarší Eleonora (nar. 26. ledna 1809) se vdala za Michala Karla hraběte z Kounic, Alžběta (nar. 1812) zůstala svobodná, Anna (nar. 1814) si vzala Antonína hraběte Chamaré, Terezie (nar. 1816) se provdala za Otakara hraběte Dauna, její mladší sestra Antonie (nar. 1819) se stala manželkou Jindřicha hraběte Dauna a nejmladší Marie (nar. 1821) Tadeáše hraběte Trauttmansdorfa. Alžběta z Mítrovic zemřela v roce 1857 a větev Voračických z Paběnic a Bissingen vymřela již v příští generaci.

3.5.2 Jan Antonín Voračický

Jan Antonín (nar. 1787) dostal po otci Pyšely, které prodal, a zemřel v Brně 7. dubna 1829. Jeho syn Jindřich získal svěřenecký fond a stal se otcem dvou synů, Jiřího Jindřicha (nar. 1856), držitele panství Finkenegg v Rakousku, a Jana (nar. 1857). Další jejich potomci postupně opouštěli české državy a žili převážně v Uhrách, kde roku 1911 získali hraběcí stav Uherského království.

---

⁹¹ Viz pozn. čís. 81.

4. Postavení šlechty v 19. století

Postavení šlechty se od konce 18. do poloviny 19. století v Českých zemích příliš nezměnilo. Stále si byla vědoma své výlučnosti a také zůstávala vedoucí vrstvou společnosti. Přestože jí v druhé polovině století začaly dohánět měšťanské vrstvy, udržovala si velkou politickou moc a svůj způsob života. Jednalo se o více méně internacionální vrstvu, které šlo zejména o udržení alespoň stabilního statutu a rozšiřování svého bohatství. Její výlučnost ale vedla k postupné izolaci od ostatních sociálních skupin, aristokracie se nestýkala s nově nobilitovanými a už vůbec ne s měšťanskými kruhy, vůči kterým, stejně jako vůči venkovanům, byla přezíravá. Po porážce revoluce roku 1848 se přestala obávat o svůj statut a byla spokojena s daným stavem, takže její aktivita začala stagnovat. Dalšími jejími typickými rysy byla loajalita vůči panovníkovi a povinnost vládnout, která spočívala v zastávání vysokých úřadů. S nimi souvisela také věrnost tradici, jež se stala základem šlechtického konzervatismu a nechuti k reformnímu jednání a uvažování. Šlechtici si také byli plně vědomi svého elitního vzdělání, které jim umožňovalo jednak vykonávat vysoké úřady, jednak získávat důležité informace, jednak úspěšně spravovat svůj majetek. Hovořili několika jazyky, většinou německy, italsky, nebo francouzsky, někteří i česky. Šlechta byla také nejmobilnější a zároveň nejinternacionálnější společenskou vrstvou.⁹²

4.1 První a druhá společnost⁹³

Šlechtictví bylo i v 19. století velmi váženou a prestižní záležitostí, jak dokazuje velké množství nově nobilitovaných lidí. Za uvedení do šlechtického stavu bylo nutné zaplatit, ale přesto se tituly nedaly koupit, musely být podloženy zásluhami o vlast, dynastii apod. Nově nobilitovaní byli povyšováni do prostého šlechtického stavu (v letech 1804 až 1918 to bylo přes pět tisíc lidí), do rytířského stavu (necelých 2800 povýšení) či do stavu svobodných pánů (jinak baronů - 870 nobilitací). Tyto tři stavy byly šlechtou nižší, většina historické šlechty držela tituly vyšší: hraběcí či knížecí.⁹⁴ Více jak polovinu z nově nobilitovaných tvořili důstojníci⁹⁵ a téměř čtvrtinu státní úředníci. Dalšími byli například významní umělci, vědci,

---

⁹² MATĚJČEK, Jiří. *Šlechta v Českých zemích v 19. století (první pokus o přehled)*. In: Slezský sborník, roč. 98, č. 4. Opava 2000, s. 279 – 283 a LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*. Praha 1999, s. 272 – 279.

⁹³ První společnost byla podle některých autorů historická šlechta, druhou nazývali nově nobilitovaní. Odkaz viz BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 26.

⁹⁴ Po roce 1627 byl převzat říšský pětistupňový systém šlechtické titulatury, který přetrvával až do 19. století. Předtím se šlechta dělila pouze na stav rytířský a panský.

⁹⁵ K nobilitaci jim stačilo, pokud si odsloužili třicet let ve válečné době, nebo čtyřicet v mírové.

univerzitní profesoři, politici, průmyslníci a velkoobchodníci. Po vzestupu do šlechtického stavu se tato skupina osob snažila přejímat životní styl šlechticů. Skupovala deskové statky a opravovala si zámky v historizujících slozích, někdy i přestala podnikat a věnovala se svým statkům. Děti těchto nobilitovaných byly často vychovávány podobně jako šlechtické.

Mezi starou a novou šlechtou existovala po celé 19. století určitá společenská hráz a málokdy docházelo k jejímu protrhávání sňatky či jinými kontakty mezi historickou (též starožitnou) šlechtou a nobilitanty. Díky tomu se z ní stala izolovaná a velice kompaktní vrstva stmelená dějinami. Staré aristokratické rody pocházely z celé Evropy, kromě českých a rakouských rodů zde lze najít také dynastie německé, uherské, francouzské, irské, skotské, atd. Tato sociální skupina, která svým neustálým dějinným prolínáním získávala na celistvosti, byla charakterizována hlavně životním stylem. Pouze šlechta historická mohla získat vysoké postavení u císařského dvora, stát se dědičným členem panské sněmovny, držet fideikomisy. Byla pro ní důležitější starobylost a urozenost, nežli nepříznivé majetkové poměry. Nejvýše v její hierarchii stály rody patřící k bývalým říšským knížatům: Lobkowiczové, Auerspergové, Fürstenbergové, Schwarzenbergové a Thurn-Taxisové. Pak následovaly dvě odstupňované skupiny knížecích rodin a teprve poté hrabata. Hraběcích rodů bylo v Čechách ke konci 19. století padesát čtyři. Celkový počet šlechticů v Čechách nebyl velký, v roce 1846 zde žilo 2275 mužů starších sedmnácti let, což bylo asi 0,11% obyvatelstva.⁹⁶

4.2 Politická moc šlechty

Přestože množství šlechticů nebylo velké, zachovávalo si i v 19. století, jak již bylo řečeno, značný vliv zejména v politických záležitostech. Např. z 37 mužů, kteří se stali předsedy vlády mezi léty 1848 až 1867, bylo 36 šlechtického původu, z toho pak 27 patřilo k starobylé šlechtě.⁹⁷ Zahraniční politika byla v těchto letech vedena výhradně šlechtici, jichž bylo 16 a pouze jeden z nich byl nobilitován nově. Nezastupitelné místo měla šlechta také mezi diplomaty, a to ještě na počátku 20. století. Svůj vliv si zachovala i v říšské radě a na zemských sněmech, což umožňoval kuriový volební systém a instituce dědičných členů v panské sněmovně.⁹⁸ Od roku 1849 byla pak šlechta přizvána ke správě lokální, šlechtici, pokud byli majiteli velkostatků, měli rezervované místo v samosprávě obce. Do ostatních

⁹⁶ Například v Uhrách tvořila šlechta přes 5% populace. Viz BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 28.

⁹⁷ Viz URBAN, Otto. *Česká společnost 1848 – 1918*. Praha 1982, s. 648 – 649.

⁹⁸ Ještě v roce 1901 zasedalo v českém zemském sněmu 39 šlechticů, což bylo 16% z celkového počtu. 32 z nich pak náleželo k šlechtě starobylé. Viz BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 29.

institucí pak byli voleni také na základě pozemkového majetku, nikoli podle svého statusu. V šedesátých letech pak přestala šlechta vystupovat jako jednotný konzervativní prvek, ale na základě velkostatkářské kurie byla založena strana konzervativní a ústavověrná, čímž se šlechticům povedlo částečně odstranit svou izolaci ve společnosti. Šlechta se také mohla politicky a veřejně uplatňovat přímo na přísném konzervativním dvoře Františka Josefa I.

Další možnosti ovlivňování státu skýtala služba v armádě a vysoké církevní úřady. Ještě v roce 1896 tvořila šlechta přibližně 28% armády, z nichž byly asi čtyři pětiny šlechtici historického původu náležející zejména k jezdeckvu. Šlechtici byla často obsazována také místa biskupů i arcibiskupů, z nichž vynikl především Bedřich ze Schwarzenbergu.

4.3 Hospodářské poměry šlechty

Nápadným rysem ekonomické činnosti šlechty byla její neexpanzivnost mimo vlastní panství. Ve velkých podnicích se angažovala většinou jen jako společník, nikoli jako majitel, často také prodávala nebo pronajímala své podniky ihned, jakmile začala pociťovat nutnost větších investic, nebo cítila riziko. Stále se hospodařilo postaru, což znamenalo co nejméně investic do výroby, protože za hlavní zdroj blahobytu byla považována půda, a naopak velké výdaje na reprezentaci. Přesto se aristokracie podílela na některých velkých projektech, jako byla výstavba železnic, splavnění řek, výstavba infrastruktury. Samostatně pak podnikala hlavně v potravinářství (pivovary a cukrovary), těžbě uhlí a hutnictví.⁹⁹

Nejvýznamněji však zasahovala šlechta do ekonomiky země v oblasti zemědělské výroby a vůbec pozemkové držby, na konci 19. století představovala latifundia kolem 35% celkové pozemkové držby v Čechách, přestože ne všechna patřila šlechticům. Šlechtická latifundia byla díky fideikomisům často obrovská, deset největších velkostatkářů drželo dohromady téměř desetinu rozlohy země. Největšími pozemkovými vlastníky byli Schwarzenbergové z Hluboké nad Vltavou, kteří drželi přes 218 tisíc hektarů půdy. Na zemědělském hospodaření stálo celé hospodářství vyšší šlechty, proto mu také věnovala značnou péči. K tomu se až do roku 1848 využívalo roboty a poddanských dávek, později levné námezdní síly. Těžilo se dřevo z lesů a prodávalo obilí ve velkém a díky zlepšení agrotechniky vrostly i výnosy z půdy. Přesto většina šlechty svou zemědělskou půdu alespoň částečně pronajímala. I když byl výnos ze šlechtických velkostatků průměrně o 15% vyšší než ze selských stavení, často byly spotřebovávány četnými soukromými výdaji (reprezentační

---

⁹⁹ MYŠKA, Milan. *Šlechta v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na prahu buržoazní éry*. In: Časopis slezského muzea. Opava 1987. Série B. Roč. 36. Díl 1, s. 57–58.

přestavby zámků, paláců, cesty do ciziny, služba u dvora, atd.) a také umořováním velkých dluhů, jež vznikaly často právě z těchto příčin. Raději než u bank si půjčovali u svých přátel, nebo židovských bankéřů.

4.4 Veřejný život šlechty

Ve veřejném a kulturním životě zastávali šlechtici nejvýznamnější roli, dalo by se říci, že jej až do poloviny století zcela ovládali. Umožňovalo jim to výborné vzdělání a znalost jazyků. Kulturu však pojímali spíše evropsky než národně a tento stav se změnil až v druhé polovině století. V první řadě měli velký zájem o literaturu, jak beletrii, tak i vědecké spisy, pořádali salonní setkání,¹⁰⁰ podporovali vlastenecké a osvětové projekty, kulturu, vědu a věnovali se dobročinnosti a lidumilnosti již od konce 18. století v rámci osvětských aktivit a tento trend pokračoval i nadále. Jako příklady lze uvést C. k. Vlastenecko-hospodářskou společnost,¹⁰¹ v níž měli naprostou převahu, roku 1774 založili také Soukromou Společnost v Čechách, známou pod pozdějším názvem Královská Česká Společnost Nauk.¹⁰² Díky nim vznikla též v roce 1806 pražská polytechnika,¹⁰³ Soukromý spolek vlasteneckých přátel umění v Čechách,¹⁰⁴ Spolek pro povznesení hudby v Čechách,¹⁰⁵ Česká spořitelna pražská roku 1825, Průmyslová jednota 1833, Hydro-technická soukromá společnost pro spojení a splavnění řek českých, Akciová společnost pražská k vystavění železnice z Plzně do Prahy a v neposlední řadě také roku 1821 Vlastenecké muzeum české.¹⁰⁶

4.5 Aristokratický životní styl

Šlechtický životní styl v první polovině století plně korespondoval s *biedermeierovským* duchem, toužil po intimitě, spokojenosti, spořádanosti a klidu. Značně se dbalo na tradici, jak již bylo řečeno. Na druhou stranu byl důležitý zejména společenský program. Zimu trávila šlechta ve Vídni, nebo v Praze, kde se věnovala bálům, plesům, divadelním představením, salonům. Od jara do podzimu se uchylovala na svá venkovská panství, jak jí velela nutnost správy majetku, nebo do oblíbených lázeňských měst. Mnozí

---

¹⁰⁰ Viz kap. 9.1 Salony.

¹⁰¹ Tato společnost byla založena již roku 1769 na popud Marie Terezie a za jejího syna pak byla přejmenována. Sloužila jako vzdělávací instituce pro vrchnostenské úředníky a také k celkovému povznesení a zlepšení zemědělství v Čechách, rozšiřovala mezi obyvatelstvo naučné a hospodářské spisy či rady.

¹⁰² Královská Česká Společnost Nauk byla nejstarší vědeckou institucí přírodních a humanitních věd.

¹⁰³ Pražská polytechnika vznikla na základě starší inženýrské školy založené už roku 1717.

¹⁰⁴ Spolek vlasteneckých přátel umění v Čechách v roce 1810 zřídil uměleckou akademii a postavil galerii.

¹⁰⁵ Tento spolek založil pražskou konzervatoř v roce 1811.

¹⁰⁶ Dnes Národní muzeum. Srov. HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. Kniha 1. Kap. III. Kulturní a národní vývoj šlechty české od veliké revoluce až do roku 1848, s. 304 – 310.

aristokraté velmi rádi cestovali, navštěvovali památky a kulturní život v jiných částech monarchie, v Evropě, někdy se vydávali i do Severní Ameriky, Afriky nebo na Přední východ, doma pořádali tematické výlety do okolí. Na svých panstvích se věnovali lovu, salonní společnost přátel, divadlu. Opravovali svá sídla v historizujících slozích, budovali zde romantická zákoutí. Šlechta se velmi často navštěvovala a vedla mezi sebou čilou korespondenci, osamělost byla považována za podivínskou (pokud se nejednalo o starého či nemocného člověka).

V tomto století dostává rodina jiný nádech, otec rodiny přestává být dominantní a tvrdý pán, ale začíná se stávat hlavně starostlivým, věrným a citlivým otcem, který se neomezuje jen na rodinné jádro, ale také na své příbuzné. V centru pozornosti stály v rodině děti, které byly považovány za její budoucnost, proto se kladl velký důraz na jejich vzdělání. Vztah mezi matkou a dítětem se stal užším, měla na starost jejich rané dětství, kdy jim za pomoci chůvy vštěpovala hodnoty jejich předků, učila je dobrému chování a předávala jim svou moudrost. Tento vztah je též patrný v přechodu od vykání k tykání a srdečnější titulatuře uvnitř rodiny.¹⁰⁷

Ve věku pěti až sedmi let započalo jejich vzdělání, které se do poloviny století uskutečňovalo téměř výlučně doma, poté i ve škole. Důvodů k tomu bylo hned několik: nedůvěřovalo se kvalitě škol, strach z nakažlivých nemocí či vši, obavy ze špatné společnosti, do níž by se dítě mohlo dostat, protože školy navštěvovaly i neprivilegované vrstvy. Každé pololetí skládal tzv. privatista zkoušky ze všech předmětů na obecné škole, později na gymnáziu. K výuce byli najímáni receptoři – vzdělanci, učitelé, profesori, kněží – jimž vyučování šlechticů finančně pomáhalo při studiu, nebo odstartovalo jejich kariéru. Někteří z nich se na tuto úlohu i specializovali. Učitelé a vychovatelé byli vybíráni obzvláště pečlivě. Pocházeli většinou z měšťanských vrstev a šlechtici je považovali za podřadné, díky čemuž často klesala i jejich autorita u dětí. Důraz ve vzdělání byl kladen na humanitní obory, především na historii a samozřejmě na jazykové znalosti. Mladí šlechtici museli umět plynně mluvit německy, často také česky, francouzsky, anglicky, italsky a samozřejmě ovládat řečtinu a latinu. Jazyky byly určovány především podle toho, jak se v rodině mluvilo, nebo kde se nacházely její další statky, či příbuzní. Některé předměty vedli jiní učitelé, např. další jazyky většinou vyučovali rodilí mluvčí. Zvláště byli také najímáni učitelé hudby, tance,

---

¹⁰⁷ ŠVARÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. Praha 2007, s. 127 – 128. Také SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodina a její hodnota u rakousko české aristokracie v 19. Století (na příkladu Dietrichsteinů a Mensdorffů-Pouilly)* In: Studie k sociálním dějinám. Studien zur Sozialgeschichte, roč. 6. Kutná Hora 2001, s. 275 – 285.

výtvarného umění. Výuka byla vedena systematicky, většinou dopoledne, odpoledne bylo vyhrazeno na zábavu a hry, případně opakování učiva nebo psaní samostatných úkolů. Dále se většinou vyučovala matematika, geografie a další přírodní vědy, jízda na koni, šerm, tělocvik a myslivost. Mezitím býval šlechtic uveden do společenského světa. Po dokončení středního vzdělání často nastoupil na poznávací cestu po Evropě, pak na univerzitu v Německu nebo v Praze. Tato výchova se snažila šlechtice připravit na život, měl si být vědom své výlučnosti a jít příkladem, umět kultivovaně vystupovat, pohybovat se ve společenských kruzích, spravovat svůj majetek.¹⁰⁸ Takto se měl připravovat nejstarší syn, který měl převzít rodinný majetek. Pokud však bylo v rodině více chlapců, byla mladším často předurčena vojenská či církevní dráha a tomu také bývala uzpůsobena jejich výuka. Mladší chlapci byli častěji v rámci dědictví odbýváni a jejich vojenské apanáže byly velmi nízké, takže tito snáze chudli a snižovala se jejich sociální i životní úroveň. Nyní se však podíváme na výchovu dívek.

---

¹⁰⁸ Viz ŠVARÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty*, s. 130–135. Také BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*, s. 82–92.

5. Dětství, mládí a vzdělání Eleonory Voračické z Paběnic

O dětství a mládí Eleonory toho nelze mnoho říci, nenalezla jsem žádný deník, ani korespondenci, ta se týká až 40. a 50. let 19. století. Kusé informace poskytují pouze životopisné články v novinách a časopisech.

Ženy tehdejší doby mohly rodit od doby sňatku zhruba do menopauzy (tedy od 18 do 48 až 50 let), takže asi 30–35 let. Počet potomků se však snižoval v důsledku různých svátků a půstů, kdy se ukládala zdrženlivost, nebo při častých pobytech manžela mimo domov, v horších případech smrti dítěte, nebo matky. Průměrně tedy mohla žena během manželství přivést na svět asi deset potomků.¹⁰⁹ Na počátku 19. století, když se Eleonora narodila, byla hrubá míra porodnosti 40%, která v polovině století klesla na 30%, avšak vysoká byla i dětská úmrtnost, jež v letech 1810–1814 dosahovala 28% a do věku čtyř let zemřelo dalších 10% dětí.¹¹⁰ Nejplodnější mezi ženami byly aristokratky, protože po porodu přenechávaly své děti nájemným kojným, a tudíž mohly prakticky ihned znovu otěhotnět.¹¹¹ Jako důvody se uvádí, že se pro šlechtičny nehodí, aby kojily své děti, protože to je vulgární, a své děti kojí jen neprivilegované vrstvy, dále také, že by se nemohly věnovat společenským povinnostem a v neposlední řadě to narušovalo jejich denní režim a musely by v noci vstávat. Ovšem kojení cizí ženou mělo své velké nevýhody (např. vyšší úmrtnost dětí takto kojených, často špatný zdravotní stav kojné či špatná hygiena), a proto se od něj začalo ustupovat v druhé polovině století.

Eleonora Voračická z Paběnic-Bissingen¹¹² se narodila jako první, nejstarší dcera, a to 26. ledna 1809 v Praze v barokně upraveném paláci rodiny Voračických, na rohu ulice Na Příkopech a Nekázanky, kde tehdy rodina bydlela.¹¹³ Své jméno získala pravděpodobně po

---

¹⁰⁹ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha – Litomyšl 2006, s. 135.

¹¹⁰ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 271.

¹¹¹ Za normálních okolností měli totiž partneři právě v době kojení nakázanu pohlavní zdrženlivost, věřilo se, že mužské semeno kazí mléko. Samotné kojení také působilo jako antikoncepce.

¹¹² Erb Eleonory Voračické z Paběnic a Bissingen viz příloha 3.

¹¹³ Byla to nárožní dvoupatrová budova, kterou získal v roce 1728 Karel Voračický z Paběnic. Po roce 1757 byla na paláci provedena zevní rokoková úprava. Jáchym Jindřich nebo jeho dcery však palác prodal, protože už v roce 1845 ho Muzeu království českého prodává hrabě Kinský. Muzeum zde sídlilo do roku 1890, později byla tato budova zbourána (v roce 1893) a na jejím místě byla postavena nová moderní budova banky. Viz RUTH, František – KÖRBER, Pavel. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. Díl 2. Praha 1904, s. 883. Také POCHE, Emanuel – PREISS, Pavel. *Pražské paláce*. Praha 1973, s. 75–76. Fotografie viz příloha 4.

babičce z matčiny strany – Eleonoře Bruntálské z Vrbna.¹¹⁴ Jelikož Eleonora své děti nechávala kojít kojnými, je dost pravděpodobné, že měla též sama kojnou.

Vzdělání šlechticů se odehrávalo, stejně jako u chlapců, doma. Dívky se také začínaly učit mezi pátým a sedmým rokem, měly své domácí učitele, učitelky a vychovatelky, které s nimi trávily dlouhé roky. Větší úlohu u dívek měla matka, s níž trávily více času, vytvářely si k ní užší pouto, a která měla za úkol vštípit dceři náboženské a mravní základy, naučit ji péči o domácnost, pokoře, trpělivosti, poddajnosti. Ve výuce nechyběla samozřejmě znalost jazyků, Eleonora i její sestry mluvily plynule česky, německy. V archivu v Děčíně jsem též našla dopisy psané francouzsky, ale nebylo jich mnoho, z čehož usuzuji, že francouzštině Eleonora příliš neholdovala, přestože ve svých dopisech občas používala francouzštinu v kombinaci s němčinou, nebo alespoň francouzská slova.¹¹⁵ Rovněž se Eleonora učila ve své době stále oblíbenějšímu a užívanějšímu jazyku – angličtině. S jejími vpisky do anglických knih se lze setkat např. v knihách *Anecdotes of Distinguished Persons*¹¹⁶ nebo v *The student's miscellany...*¹¹⁷, umístěných v zámecké knihovně Choustník.¹¹⁸ Také angličtinu ve svých dopisech někdy užívala.¹¹⁹ Je možné, že se vzdělávala i v dalších jazycích, avšak nenalezla jsem pro to důkazy. U šlechticů, na rozdíl od mladých šlechticů, nebylo příliš obvyklé, aby se učily latině či řečtině a ani matematika nebyla probírána příliš do hloubky. Ve výuce dominovaly humanitní předměty, zejména historie, literatura, estetika a dějiny umění. Důraz byl kladen i na kreslení a malování, k čemuž si šlechtické rody vybíraly často akademiky či renomované malíře. Dobrým zvykem šlechticů bývalo ovládat hru nejméně na jeden nástroj a umět zpívat. Na rozdíl od chlapců dívky neměly tělocvik, pouze se učily jezdit na koni, tančit, někdy i bruslit a též chodily na vycházky. Hlavní náplní učiva dívek bylo vedení domácnosti, vaření, hospodaření, základy účetnictví, ruční práce, příprava na roli matky. Stejně jako chlapci si i dívky od dvanácti do patnácti, či šestnácti let měly povinně vést deník, některé to dělaly i později. Pokud si ho Eleonora vedla, nepodařilo se mi

---

¹¹⁴ Viz kapitola 3.5.1 Jáchym Jindřich.

¹¹⁵ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 38, inv. č. 104. Např. dopis datovaný ke 14. srpnu 1838.

¹¹⁶ SEWARD, William. *Anecdotes of distinguished persons*. London 1798.

¹¹⁷ DUSCH, Johann Jakob. *The student's miscellany: a new select collection of various pieces in prose and verse, for instruction and entertainment in general, chiefly for the use of students at colleges and universities. In two volumes*. Flensburg 1779.

¹¹⁸ Viz ANTONÍN, Luboš. *Zámecké knihovny Dírná u Soběslavi a Choustník*. In: Tvar. Literární obětideník, roč. 18, čís. 2. Praha 2007, s. 15. Elektronicky na adrese http://www.itvar.cz/archiv/02TVAR_07.pdf.

¹¹⁹ SOA Litoměřice, pracoviště Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 38, inv. č. 104. Dopis je datován ke 13. červnu 1838.

ho nalézt. Jazykové a stylistické dovednosti si děti tříbily v dlouhých dopisech rodičům, příbuzným a přátelům.

Své mládí trávila Eleonora zejména na panství Choustník a v Praze. V otcově domě si podávali dveře přední buditelé a obrozenci, jako Dobrovský, Jungmann, Palacký, Šafařík i Hanka. Jejich rozhovory ovlivnily vlastenecký zápal mladé šlechtičny a určily směr jejího duchovního směřování i její společenské angažovanosti. První kroky k jejímu českému národnímu cítění však údajně vedl starý farář na Choustníku.¹²⁰ K této době podává Světozor zprávu ve svém životopise: „*Mládí své z největší části trávila na rodinném statku Choustníku, v jedné z nejromantičtějších krajin naší vlasti uprostřed lidu dobrosrdečného, cizotou nedotknutého. Komteska Eleonora záhy přilnula ke krásné krajině i k roztomilému lidu s veškerým zápalem šlechtěného ducha i srdce a studium vlasteneckých dějin stalo se jí nejmilejší zábavou mladosti. S Paprockým¹²¹ a Hájkem¹²² sedávala v rozvalinách starého hradu Choustníka a kochajíc se buď samotě, buď ve společnosti své mladší sestry, komtesky Eližběty, pohledem na širý, krásný kraj český, ponořovala se do hlubin velebné i přežalostné minulosti národa. Ještě nyní vzpomíná vznešená paní s citem nevýslovného blaha oněch hodin, když ve vážném mlčení omšělých sutin hradních vysoko nad vrcholky daleko rozlehlých smrčín nitro její poprvé vzplálo a ozařovalo se posvátným ohněm vlasteneckým; (...)“.* Lze tedy říci, že hraběnka měla zálibu v historii¹²³ a vzhledem k jejímu pozdějšímu působení také v literatuře.¹²⁴

Šlechtičny nesměly nikdy zahálet, jejich výchova je vedla k pracovitosti, čistotě, střídmosti, přiměřenosti a neokázalosti (např. v oblékání). Ráno vstávaly relativně brzo,

---

¹²⁰ Obec Choustník se nachází jihovýchodně od města Tábor. V již ve 13. století je zmiňován hrad Choustník, který dostali pánové z Choustníka, od krále Přemysla Otakara. Páni z Choustníka, příbuzní Vítkovců však v 15. století vymřeli. Poté drželi hrad Rožmberkové a na konci 16. Století ho Pert Vok prodal Jiřímu Homutovi z Harasova, následně ho zdědila Zuzana z Harasova s manželem Janem Černínem z Chudenic. Ti nechali v obci pod již chátrajícím hradem postavit zámek v renesančním slohu a kolem něj pak vybudovat anglický park. Poté koupil panství rod Šporků a na počátku 18. století ho zdědila Marie Konstancie ze Šporku, jejímž druhým mužem se stal Karel Josef Voračický. V jeho rodině setrval Choustník až do roku 1838, kdy jej zdědila manželka Jáchyma Jindřicha Voračického Alžběta Wratislavová z Mitrovic, která jej v roce 1843 prodala. Viz <http://www.choustnik.obecniurad.net/index.php?lang=1&level=3&id=1021>.

¹²¹ Autor má zřejmě na mysli knihu Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Paprocké Vůle *Zrcadlo slavného Markrabství moravského*, v kterémž jeden každý stav, dávnost, vzácnost i povinnost svou uhléda, krátce sebrané a vydané roku 1593 skrze Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Paprocké Vůle. Nebo též jeho další známou knihu *Diadochos*. Posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného Království českého, to jest panského, rytířského a městského.

¹²² Autor má zřejmě na mysli knihu Václava Hájka z Libočan *Kronika česká*.

¹²³ Po historii přímo bažila, jak dokládá dopis Václavu Hankovi. Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Hanka Václav. Z Kounic Eleonora Hankovi Václavu. Dopis je datován k 16. únoru 1850.

¹²⁴ *Světozor*, roč. XIV, 2. dubna 1880, s. 164.

během dne mívaly poměrně pevný program, četly si, případně se učily, pracovaly na zahradě, přijímaly návštěvy, odpoledne pořádaly pravidelné dýchánky.¹²⁵ Jejich vzdělání se slušelo ukončit pobytem v klášteře trvajícím několik týdnů, ale i let. Ani v tomto případě jsem nenašla informace o tom, že by Eleonora odešla do kláštera. Celkové vzdělání završovala pak poznávací cesta, obdoba pánských kavalírských cest, která se u dívek začala prosazovat od 18. století. Cíle cesty byly stanoveny tak, aby si cestovatel ověřil své jazykové a teoretické znalosti, rozvíjel své sociální a charakterové vlastnosti, poznal nové kraje, jejich obyvatele a kulturu, památky, technické a přírodní zajímavosti, charitativní počiny, hospodářství, školství a vůbec tamní život všech společenských vrstev. Při cestě se samozřejmě účastnil společenské zábavy, chodil na návštěvy, plesy (kde byl uváděn do společnosti), do divadel, galerií. Tímto bylo vzdělání dívky dovršeno a nastal čas zamýšlet se nad výbavou, velikostí věna a osobou budoucího partnera.¹²⁶

---

¹²⁵ Viz kap. 9.1 Salony.

¹²⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál*. Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu. Praha – Litomyšl 2004, s. 67–88 a LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?*, s. 189.

6. Sňatek a manželství

Uzavřením manželství potvrzoval muž svojí společenskou úspěšnost. Žena v něm zase mohla uplatnit kvality, které jí byly dány vychováním, zejména pracovitost, trpělivost, neprůbojnost a umění hospodařit. Muži v Čechách se v 19. století ženili průměrně kolem 28 let, ženy se vdávaly o něco dříve v necelých 25 letech. To však neplatilo o šlechtě, kde byl sňatek politickou, dynastickou či ekonomickou záležitostí, proto se stávalo, že sňatek byl domluven poměrně brzy, a tak šlechtické nevěsty bývaly mnohem mladší. Tuto praxi nezměnil ani občanský zákoník z roku 1811, kde bylo sice stanoveno, že plnoletým se stává člověk po dosažení 24 let, avšak k uzavření manželství nebylo dosažení plnoletosti potřeba, stačil pouze souhlas zákonných zástupců.¹²⁷ Až do poloviny století se šlechtici ženili krátce po dosažení zletilosti. Pokud ale byla rodina početnější a charakter majetku neumožňoval jeho dělení, platil tento předpoklad pouze pro nejstaršího syna, dědice. Ostatní se, jak již bylo řečeno, připravovali na vojenskou či církevní kariéru. Šlechtičny, které se nechtěly či nemohly provdat, čekal buď klášter, do kterého ovšem musely přinést nějaké věno, jak se od nich očekávalo, nebo role staré panny, o niž nikdo nestál, a o kterou se musel starat její případný bratr. Smysl svého života nalezla většinou, pokud rodinu postihla nějaká nešťastná událost. Tehdy se uplatnila jako vychovatelka sirotek či polosirotek. Její velkou výhodou byla renta, jež jí byla vyměřena.¹²⁸

Přípravy k uzavření manželství měly svou ustálenou podobu. V první polovině století nebylo výjimkou, když se budoucí manželé před svatbou neznali. Lze těžko říci, jestli se Eleonora s Michalem z Kounic před svatbou viděla, ale jejich otcové se znali, neboť byli oba c. k. komořími. Podle věku nevěsty je zřejmé, že svatba byla domluvená. Ve výběru partnera hrály velkou roli ekonomická, sociální, náboženská a politická hlediska. Žena neměla sňatkem na společenském žebříčku poklesnout, právě naopak. Eleonora si svým sňatkem společensky nepohoršila, avšak ani naopak. Velké slovo při výběru partnera měla hlavně matka, tudíž lze předpokládat, že i Alžběta znala Vincence Karla a nejspíš i jeho ženu Paulinu Julii.

Poté, co se rodiče shodli, následovaly zasnuby, jejichž obsahem byl zejména slib snoubenců odehrávající se při zasnubní večeři, kam přicházel ženich s kyticí a zasnubním prstenem. Otec vložil dceřinu ruku do pravé ruky ženicha a snoubenci se mohli poprvé

---

¹²⁷ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*. Praha 2009, s. 155.

¹²⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha 1999, s. 71–75.

políbit. Délka zasnoubení nebyla závazná, mohla trvat od tří týdnů do několika měsíců. Během ní vznikala svatební smlouva, dohadovala se výše věna, svatební výbava a nezbytně datum svatby. Minimální délka tří týdnů byla stanovena díky ohláškám, které oznamoval farář z kazatelny během tří po sobě jdoucích církevních svátků. Jejich cílem bylo zveřejnit úmysl uzavření sňatku, aby se zjistilo, jestli mu nestojí nic v cestě. Pokud snoubenci pocházeli z různých farních obvodů (jako to bylo i v našem případě), probíhaly ohlášky v obou. K oznámení úmyslu o uzavření sňatku sloužila také svatební oznámení, ale ta měla na rozdíl od ohlášek pouze informovat o tomto úmyslu a případně pozvat hosta na hostinu (pokud byl vytištěn i čas a místo obřadu, hostiny). Tato oznámení se asi nejdříve rozšířila ve šlechtických kruzích, kde příbuzní bývali často velmi vzdálení. V druhé polovině století byly plány na uzavření sňatku tištěny i ve společenských rubrikách periodického tisku. Oznámení po celé devatenácté století podávali rodiče snoubenců, případně ženich. Pokud byla svatba soukromá, zaslala rodina často jen oznámení o uzavření sňatku. Přestože jsem si téměř jistá, že Michal Karel s Eleonorou svatební oznámení měli, bohužel se mi ho nepodařilo nalézt.¹²⁹ V tomto mezidobí se také děly veškeré předsvatební přípravy. Šilo se svatební oblečení a výbava budoucí nevěsty a ženicha, sestavoval se seznam hostů a rozesílala již zmíněná oznámení. Vybíraly se svatební prsteny, kytice, přesné datum svatby, které se zpravidla nesmělo krýt s půstem, Velikonocemi, adventem či se smutkem v rodině. Nejdůležitější místo však patřilo uzavření svatební smlouvy, která určovala základ majetku rodiny. Smlouva měla ustálenou podobu, určovala věno, jeho hotovost a případné statky, někdy i protivěno od ženicha pro nevěstu, výši renty nevěsty od rodičů a ženicha, jeho jitřní dar,¹³⁰ podmínky renty a statků v případě ovdovění manželky, někdy i podmínky ovdovění muže. Její podepsání předcházelo svatebnímu dni a účastnili se ho rodiče nevěsty, ženich, notář, u šlechty též rodiče ženicha a svědci.¹³¹ Co se týče věna Eleonory, jeho výše není známa, ale neobsahovalo nejspíš žádné nemovité statky. Avšak po smrti jejího otce byly jeho zbylé državy, tedy Smilkov, Pyšely a Petrovice rozděleny mezi sestry. Eleonora získala Petrovice, které roku 1861 prodala.

Vlastní svatba byla na jedné straně soukromou, na druhé veřejnou záležitostí. Před odchodem do kostela nechybělo požehnání rodičů, ritualizovaný byl i svatební průvod a příchod do kostela, kdy vedl otec nevěstu a ženich svou matku. Před obřadem se museli snoubenci vyzpovídat, obřad byl veden během mše, za přítomnosti svědků. Spojení rukou

---

¹²⁹ K tomuto tvrzení mě vede teze, že v této době bylo svatební oznámení v šlechtických kruzích již celkem běžnou záležitostí, a navíc oba snoubenci měli blízké příbuzné v zahraničí, což byl v podstatě důvod, proč oznámení vznikla.

¹³⁰ Jitřní dar byl dárek, jež dostala novomanželka po svatební noci.

¹³¹ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*, s. 145–154.

knězem a výměna svatebních prstenů stvrzovala sňatek. Poté bylo novomanželům požehnáno a byli zaneseni do matriky. Šaty nevěsty mohly kombinovat různé barvy, bílá byla doporučována, ale zdaleka to nebyla barva jediná. Nevěsty se vyhýbaly červené a samozřejmě černé, také velkým výstřihům, šaty musely být do kostela cudné. Závoj se stal symbolem panenství a vlečka zase bohatství. Nezbytná byla vhodně sladěná kytice, nejčastěji však převládala bílá barva. Muži se oblékali buď do fraku, čamary¹³² nebo slavnostní uniformy. Družičky nosily pastelové barvy, oblečení ostatních žen nesmělo zastiňovat nevěstinu toaletu. Eleonora Voračická byla sezdána s Michalem Karlem Kounicem 20. srpna roku 1828 v Praze.¹³³

Po obřadu následovala hostina s různou délkou trvání. Hodovalo se zpravidla v domě rodičů nevěsty. Během svatby a hostiny mohli hosté také shlédnout svatební dary vystavené ve zvláštním pokoji a přijaté ve dvou předcházejících týdnech. Poté se novomanželé odebrali na svatební lože a strávili spolu první noc. Muži již mívali většinou nějaké sexuální zážitky za sebou,¹³⁴ kdežto ženy přicházely naprosto nepřipraveny, neboť o takových otázkách se doma mlčelo, o čemž svědčí i pozornost, které se jim dostávalo během prvních měsíců manželství a prvního těhotenství.¹³⁵

Svatební cesta se rozšířila až po roce 1830 z Anglie, kde po svatbě novomanželé utíkali na venkov, aby byli uchráněni před neustálými zdvořilostními návštěvami. Nejoblíbenějším cílem byla Itálie, později i Francie a Švýcarsko, či nějaké lázeňské město. Novomanželé objížděli své statky a byli vítáni zaměstnanci a představiteli obcí, pak se odebrali do manželova sídla.

Svatba se stala počátkem nového stavu, který bylo potřeba dát dostatečně najevo. U muže byl tento stav z vnějšku vyznačen jen prstenem, kdežto u žen se široce odrážel zejména ve změně stylu oblékání, např. vdaná žena chodila se zakrytou hlavou. Přestože by se mohlo zdát, že v domácnosti kralovala žena, pánem domu byl vždy muž, který jí měl šatit, živit, poskytnout střechu nad hlavou. Ona mu za to vytvářela nezbytné zázemí, v němž vždy našel útočiště a mohl si tu odpočinout. V domácnosti měl panovat „*pořádek, čistota, krása a*

---

¹³² Čamara byl pánský slavnostní černý kabát se stojatým límcem a řadou knoflíků zapínaných na šňůrky. Šlechtici jej ale nosili jen výjimečně.

¹³³ Viz <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/kaunitz3.html>.

¹³⁴ Nejčastěji uskutečňované během kavalírské cesty.

¹³⁵ Viz BEZECNÝ, Zdeněk. *Sňatky české šlechty v druhé polovině 19. století*. In: Sex a tabu v české kultuře 19. století. Praha 1999, s. 92.

poezie“.¹³⁶ Úkolem ženy bylo působit vlídně, klidně, kdykoli muže vyslechnout. Ve šlechtickém prostředí se navíc očekávalo, že manželka bude muže dostatečně reprezentovat, k čemuž jí měly dopomoci kvality, které získala svým vzděláním, zejména duchaplnost, elegancie a půvab. Doménou urozené hospodyně bylo zakládání a pečování o zahrady, upravování interiérů podle dobové módy, zakladatelská činnost, starost o hosty a jejich rozptýlení, dohled na materiální zázemí a služebnictvo (zejména na jejich dobré chování, mravnost, někdy bylo potřeba je i „vychovat“ – patriarchální přístup k poddaným). Její umění hospodařit se pak odráželo v celé domácnosti, některé nezbytné potraviny získávala z rodinných držav, jiné si měla umět dobře rozvážit, v módě bylo šetření na nákladech.¹³⁷ Paní domu rozhodovala, kdy začíná topná sezona, v době nepřítomnosti manžela odpovídala spolu s vrchnostenskými správci za chod panství. Povinností vrchnosti bylo starat se o školy, kostely na panství, financovat sociální síť, špitály, chudobince. Filantropie byla pěstována od osvěcenství a přetrvávala až do 19. století. V jejím jménu byly od mala vychovávány šlechtické děti, aby měly soucit s potřebnými a sociálně slabšími. Ani hraběnkiny děti nebyly v tomto bodě výjimkou, o čemž svědčí i jejich pozdější skutky. Po revoluci 1848 se pak šlechtici a šlechtičny realizovali na poli dobrodinců pomáhajících nově vzniklým obecním samosprávám a dalším institucím, a za to byli drženi v obecné účtě i nadále.

Hlavní úloha šlechtičny ale spočívala ve správě statků, pokud nebyl manžel doma. V případě Eleonory se k tomu přidala ještě starost o řešení dlouholetého sporu o fideikomisní majetek moravských Kouniců, který vznesly dcery posledního muže moravské větve.¹³⁸ Jejich vzájemná korespondence není soustavná, zachovala se pro konec třicátých let, počátek a konec čtyřicátých let a končí v roce 1852, tedy když Michal zemřel.

Už podle oslovení lze poznat, že k sobě manželé chovali vzájemnou úctu, Michal Karel oslovoval svou ženu Milovaná Lori, ona mu zase píše Milovaný Michaeli (někdy ve zkratce LM). Psali si německy, občas používali francouzská slovíčka, nebo přepínali z jednoho jazykového kódu do druhého. Největší část dopisů zaujímají poměry na panství, např. co se prodalo, co koupilo, kolik se sklídilo, jaké je počasí, jak pokračuje soud, co dělají právníci, co žádají lidé z panství, atd. Z dopisů je jasné patrné, že nejvíce pozornosti je věnováno panství Nový zámek, jenž byl pravděpodobně nejoblíbenějším sídlem manželů, kde trávili nejvíce času. O tom svědčí také to, že po smrti svého muže Eleonora v Novém zámku

---

¹³⁶ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti*, s. 156.

¹³⁷ Zde mám na mysli nikoli, že by se šlechta nějak uskrovněovala, ale že racionálně kalkulovala, kde mají jaké zboží levnější.

¹³⁸ Viz poznámka č. 39.

už nikdy nebyla.¹³⁹ Eleonora informuje svého muže o tom, kde se nachází jejich děti a co dělají, jaké je počasí, jak tráví své dny, kam pojedou a za kým, jak dlouho tam bude a samozřejmě se vždy ptá, jak se vede Michalovi (jaký je jeho zdravotní stav). Ten má naopak velké starosti o zdraví své ženy zejména v době těhotenství a z dopisů se jeví i jako starostlivý otec. Listy jsou plné různých malých něžností a velice často oba litují toho, že se nemohou vidět. Z korespondence vyplývá, že oba manželé měli silné vlastenecké cítění, nechali svoje děti vyučovat česky, podporovali různé spolky a počiny na svých panstvích¹⁴⁰ a ani zdaleka nezapomínali na chudé. Jejich vztah bych označila za velmi harmonický a hluboký.

Rodina v Praze sídlila v Kounickém paláci na Malé straně,¹⁴¹ pobývala zde jednak hraběnka se svými dětmi, jednak její tchyně a často sem zavítala také Eleonořina matka. V letních měsících se přesouvala na venkov, nejraději do Nového zámku,¹⁴² v oblibě měla také alodní statek Březno.¹⁴³ Eleonořina korespondence ukazuje, že v létě s dětmi často pobývala u své sestry Anny hraběnky Harbuval-Chamaré na zámku Nové Hrady a Potštejn.¹⁴⁴ V srpnu 1838 pozval Michal Karel svou ženu do Bad Kissingen, kde už dlouho pobýval, ale ta odmítla kvůli obavám o své zdraví. Naopak prosila muže, aby se vrátil, protože se jí a dětem po něm stýská, nejvíce tři a půl ročnímu Jiřímu.¹⁴⁵ Eleonora vůbec často navštěvovala svého muže v lázních, kde pobýval. Jezdila za ním do Mariánských Lázní, Karlových Varů, nakonec se rozhodla i do Bad Kissingen.¹⁴⁶ Ve stejném roce uskutečnila i cestu do Nizozemí se svým devítiletým synem Albrechtem a tchyní, aby si prohlédli Rotterdam a Haag. Několikrát byla v Drážďanech, v roce 1848 tam také porodila nejmladšího syna Václava. A v neposlední řadě jezdila často do Vídně. Po smrti svého muže se panství Nový zámek vyhýbala a jezdila raději do Března a v polovině padesátých let koupila Čížkovice u Lovosic.¹⁴⁷ Léto pak rozdělovala mezi tato dvě panství. Zdá se, že po manželově smrti

---

¹³⁹ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*. Mládí Václava Kounice, s. 18.

¹⁴⁰ Například V dubnu 1822 žádal ochotnický spolek hraběnku, jestli by se nemohla přimluvit u manžela, aby mohli zkoušet své divadelní představení v malém sále Nového zámku. SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 39, inv. č. 130. Dopis je datován k 9. dubnu 1820.

¹⁴¹ Palác Kouniců byl vystavěn ze tří renesančních domů v letech 1773 až 1775 Antonínem Schmidtem ve stylu rokoka. Je vyzdoben plastikami Ignáce Platzera a dnes se v tomto objektu v Mostecké ulici č. p. 277 nachází zastupitelský úřad Srbska. Viz http://wiki.mapy.cz/index.php/Kaunický_palác. Fotografie viz příloha 5.

¹⁴² Viz kap. 2.3.1 Rudolf. Fotografie viz příloha 8.

¹⁴³ Viz kap. 2.3.3 Jan Adolf. Fotografie viz příloha 9.

¹⁴⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – pracoviště Děčín (dále SOA Litoměřice). Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 38, inv. č. 104.

¹⁴⁵ Tamtéž, karton 33, inv. č. 104. Dopis je datován k 14. srpnu 1838.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Obec Čížkovice se nachází pět kilometrů jihozápadně od Lovosic. V historických pramenech se obec objevuje poprvé v roce 1276. Od 14. století ji držel rod Kaplířů ze Sulevic až do roku 1623, tedy do doby

přestala také cestovat po Evropě a omezovala se jen na rakouské mocnářství. V srpnu 1855 psala Božena Němcová svému muži, že hraběnka je asi ve Vídni.¹⁴⁸ Když Albrecht zdědil počátkem šedesátých let moravský fideikomis, pomáhala mu se o něj starat, takže jezdila i na Slavkov a do Uherského Brodu. Její nejmladší syn Václav si koupil v roce 1873 zámek ve Vysoké u Příbramě a matka se za ním přijela několikrát podívat, ale díky svému pokročilému věku nemohla příliš často.¹⁴⁹

Mezi hraběnkiny slavné přátele můžeme zařadit Jana Neruda, Boženu Němcovou, Václava Hanku,¹⁵⁰ Sofii Podlipskou, Karolínu Světlou, Augustu Braunerovou, Jana Lega, Ladislava Riegra, Jana Evangelistu Purkyně, francouzského dějepisce Saint René Taillandiera, Joachima Barrande a mnoho dalších.

Eleonora Kounicová se stala dámou hvězdového kříže,¹⁵¹ jak dokládá věnování v Babičce Boženy Němcové.¹⁵²

---

konfiskací po účasti Adama Kaplíře ze Sulejovic ve stavovském povstání v bitvě na Bílé hoře. V roce 1655 dědil Čížkovice po své matce Gustav Adolf, hrabě z Varensbachu. V letech 1658–1659 nechal dolní tvrz (byla zde i horní) přebudovat na barokní zámek podle Giulia Broggia, který zde bydlel. V roce 1692 bylo panství prodáno klášteru sv. Jiří v Praze a zdejší zámek se stal letním sídlem abatyší. Po sekularizaci kláštera roku 1782 byly Čížkovice roku 1819 ve veřejné dražbě prodány za 20600 zlatých Josefu Glaserfeldovi. A od něho je nejspíš koupila hraběnka Kounicová. Po konfiskaci velkostatku za dalších majitelů v roce 1945 byli do zámku dočasně umístěni političtí vězni v rekonvalescenci, propuštění z Terezína. V barokním zámku je dnes Diagnostický ústav sociální péče. Viz <http://www.cizkovice.cz/historie/>. Fotografie viz příloha 10.

¹⁴⁸ Viz kap. 9.4.1 Božena Němcová, s. 75.

¹⁴⁹ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*. Brno 1993. Joseřina, s. 41–44. V době, kdy Václav zámek koupil, bylo už Eleonoře 63 let, přesto se autor zmiňuje, že výjimečně přijela i ve svých sedmdesáti letech.

¹⁵⁰ Zvláště Václava Hanky si Eleonora velice vážila, dokonce chodila i k němu domů, kde se oddávala přednáškám o své milované historii. Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Hanka Václav. Z Kounic Eleonora Hankovi Václavu. Dopis je datován k 16. únoru 1850.

¹⁵¹ Tento řád byl podle tradice založen po požáru, který vznikl v noci 6. února 1668 v komnatách císařovny Eleonory, manželky Ferdinanda III. ve Vídni. Prudký požár zničil celé vnitřní zařízení komnat s jedinou výjimkou a to byla právě relikvie Kristova kříže, která pět dní po požáru byla objevena zcela neporušena. V souvislosti s touto událostí se rozhodla Eleonora využít tuto zvláštní příležitost a založit společnost v podobě sdružení katolických šlechticů.

Členství dam z nejvyšších šlechtických kruhů pak mělo dámy zavazovat k náboženským a charitativním povinnostem. Hlavou řádu byla vždy panující císařovna či nejvýše postavená arcivévodkyně. Členkou řádu se mohla stát a do dnešních dnů se může stát jen šlechtična ze starobylého rodu, která je vdaná nebo žije v dočasném celibátu. Do řádu však mohou být přijaté i mladé svobodné ženy, ale jen pokud jsou výjimečné a mají jiné přednosti (náboženské, charitativní, společenské). Dámy musí být starší osmnácti let a musí doložit průkaz svého původu, a to nejméně osmi šlechtických předků ze strany otce a nejméně čtyř ze strany matky. Starší doba a starší prameny hovoří o nutnosti doložit 16 šlechtických předků. Budoucí nositelka má povinnost uzavřít sňatek na své úrovni, manžel musel být c. a k. komořím, nebo osobou, která je pro výkon takové funkce způsobilá jak svým původem, tak také svoji kvalifikací a vzděláním. Pokud se členka řádu provdala za muže, který dané podmínky nesplňoval, byla z řádu vyloučena.

Dekorace je vyrobena ze zlata, či pozlaceného stříbra a podléhá moderním trendům. Řád má jen jednu třídu, nosí na levé straně prsou na černé stuze, složené do ozdobné mašle. Nošení řádu podléhá přísným

7. Mateřství

Jak už bylo řečeno v kapitole 2.3.6, za dvacet čtyři let manželství přivedla Eleonora na svět deset dětí. První z nich, Albrecht, se narodil deset měsíců po svatbě, další ho následovali průměrně po třinácti měsících až do roku 1841. Poté se nachází dlouhá pauza. Je možné, že v té době trápily hraběnkou zdravotní potíže, nebo byla od svého muže dlouhodobě odloučena. Jiný důvod může být narození jednoho či více mrtvých dětí. Každopádně po sedmi letech přivedla na svět posledního potomka, Václava.

O životě Albrechta, narozeného 28. června 1829 v Praze, který zemřel ve Slavkově 24. ledna 1897, vypovídá kapitola 2.3.7.

Jako další přišla na svět dcera Kristina Paulina, jež se narodila 30. srpna roku 1830, v Praze a zemřela 29. října 1875 tamtéž po vážné nemoci jako svobodná a bezdětná. O jejím životě jsem příliš nezjistila, snad jen, že podle Němcové jí měl rád Bohdan Staněk.¹⁵³

Dalším členem rodiny se stal syn Rudolf Karel, narozený 19. září 1831 také v Praze. Podařilo se mi o něm zjistit, že se chtěl stát klavírním virtuosem, v čemž ho matka podporovala. Bohužel ale nebyl po psychické stránce zcela v pořádku, jak vyplývá z dopisu Boženy Němcové: „... a také je v blázinci Rudolf Kounic; toho je mi velmi líto. To je hrozná historie, Staněk je také celý pryč nad tím.“¹⁵⁴ Zemřel svobodný 30. ledna 1889, nedlouho po oslavě matčiných 80. narozenin, v psychiatrické léčebně v Pirně.¹⁵⁵

Následoval syn Jindřich, narozený v Praze 25. srpna 1832. Jindřich pobýval a studoval ve škole ve Vídni.¹⁵⁶ Ve svých třiceti sedmi letech se oženil se ženou nedostatečného původu,

---

kritériím, například se s ním nesmí tančit. Po smrti své majitelky se řád vracel do řádové kapituly. Hvězdový řád se stal důstojným protějškem řádu Zlatého rouna. I on je udělován do dnešních dnů. Současnou hlavou a představenou řádu je Regina Sasko-Meiningenská, narozená v roce 1925.

Řádový odznak je oválný se zlato-černě smaltovaným orlem v zlaté zbroji. Na něm je položen červený, modře a zlatě smaltovaný kříž s prodlouženými svislými rameny. Oválný rám klenotu vytvářejí zlaté, částečně modře a bíle smaltované ornamentální rozeklané lišty anebo stuhy. V horní části se nachází bílá stuha s heslem SALUS ET GLORIA (spása a sláva). Viz <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/25900>. Foto viz příloha č. 11.

¹⁵² Viz kap. 9.4.1 Božena Němcová, s. 74.

¹⁵³ Viz kap. 9.4.1 Božena Němcová, s. 76.

¹⁵⁴ NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence III. 1857-1858*. Praha 2006, s. 101.

¹⁵⁵ Viz KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 50. Na stránce <http://genealogy.euweb.cz/bohemia/kaunitz3.html> se však uvádí, že Rudolf zemřel 21. května 1889.

¹⁵⁶ SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 37, inv. č. 125. Dopis je datován k 3. březnu 1847. Jedná se o výpis jeho studijních výsledků. Ve svých sedmnácti letech se učil matematiku, náboženství, hudbu, zeměpis, dějepis, psaní, poezii, francouzštinu a v neposlední řadě také češtinu.

s o deset let mladší herečkou Vilemínou Wittman. Svatba se konala 25. ledna 1869 v Salzburgu. Matka sňatku s neurozenou ženou nijak nebránila, Jindřich přece nebyl prvorozeným synem a mohl si vybrat lásku podle sebe. Přesto byl díky tomuto sňatku po Albrechtově smrti vyloučen z dědictví moravských Kouniců, které bylo podmíněno manželstvím se stejně postavenou ženou. Jindřich zemřel 26. února 1912 jako bezdětný a Vilemína ho přežila jen o dva roky.

27. prosince 1833 se narodil další syn Ferdinand, jemuž byla určena vojenská kariéra. Např. v březnu 1852 píše Michalova matka svému synovi: „*Vor einigen Tagen brachte der Březner Doktor Wacek den Ferdinand herein, weil er das Fieber hat, und nun liegt er hier um sich kurieren zu lassen, Lori meint itzt selbst, es wäre besser gewesen, wen[n] er lieber Alles Andere als Soldat geworden wäre, da er dazu nicht taugt.*“¹⁵⁷ Ferdinand zemřel v Berlíně 21. května 1885 jako svobodný.

Další syn, Jiří Eugen, přišel na svět v Praze 31. ledna 1835. Jako malému se mu velmi stýskalo po otci.¹⁵⁸ Po dokončení studií se ve svých dvaceti devíti letech chtěl vydat do Vídně a odtud přes Francii do Španělska, ovšem nezjistila jsem, jestli se tento plán realizoval.¹⁵⁹ V létě roku 1887 si vzal v Linci za ženu o šest let mladší baronku Zdeňku Wimmerovou a odstěhoval se za ní. Přestože jeho žena byla baronka, neměla dostatečný počet předků na správné úrovni, takže ani Jiří nemohl moravský fideikomis získat. Se svou manželkou navštívil umírající Josefínu Kounicovou, ženu Václava Kounice.¹⁶⁰ Jiří zemřel v dubnu 1909 v Linci, jeho žena až roku 1923.

Alžběta, druhá dcera, se narodila v Praze 12. října 1836. Dostala jméno podle své babičky z matčiny strany, Alžběty Voračické. Po celý život zůstala svobodná, přebývala zejména v Praze, avšak zemřela ve známém letovisku Sankt Gilgen na břehu Wolfgangsee 31. července 1903. Svému čerstvě ovdovělému bratru Václavovi dělávala Betty společnost na zámku ve Vysoké.¹⁶¹

---

¹⁵⁷ Překl.: „*Před několika dny přivezl Březenský doktor Wacek Ferdinanda, protože měl horečku, a teď leží tady, aby se vykurýroval, Lori sama si teď myslí, že by bylo bývalo lépe, kdyby raději byl čímkoliv jiným než vojákem, protože se k tomu nehodí.*“ (přel. L. S.) SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 33, inv. č. 104. Dopis je datován k 7. březnu 1852.

¹⁵⁸ Viz kap. 6 Sňatek a manželství, s. 47.

¹⁵⁹ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5113. Dopis je datován k 18. červnu 1864.

¹⁶⁰ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 62.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 65.

Emanuel se narodil v Praze 29. června 1839, avšak nebyl mu dopřán dlouhý život a zemřel ještě jako student o Vánocích roku 1859.

Předposlední potomek, Eugen Jan přišel na svět v Praze 15. května 1841. Studoval na univerzitě v Praze a Vídni a získal titul doktora práv. Podle svého přání se oženil v srpnu 1870 ve Vídni s Annou Fenzel, jež byla o necelých sedm let mladší. Díky tomuto sňatku se ani on nemohl ujmout v roce 1897 dědictví. Většinu svého života strávil ve Vídni a zemřel také tam 8. září 1919 jako poslední a také bezdětný hrabě z Kounic, deset let po své ženě.

Václav Robert, poslední potomek Eleonory, byl narozen až sedm let po Eugenu Janovi, 28. září 1848 v Drážďanech. V létě tohoto roku vyvrcholila totiž revoluční nálada, a tak Michal odvezl svou těhotnou ženu nejdříve na Nový zámek, a poté až do saské metropole. Avšak nedlouho po Václavově narození, v květnu 1849, vypukla revoluce i tam. Kojná, jež měla Václava na starosti, zpanikařila a utekla do své rodné vsi v Lužici. Nejspíš ze strachu ztratila mléko, takže Václav poměrně brzy přešel na náhradní stravu, kterou byla pивní polévka.¹⁶² Tuto stravu od ní přejala i Eleonora. Roku 1861 se Václav poprvé objevil na veřejnosti, když nesl faksimile Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského při pohřbu Václava Hanky, jehož si Eleonora velice vážila. Další osudy Václava se nachází v kapitole 2.3.8.

Jak je tedy zřejmé, děti měly kojnou, která s Kounicovými bydlela, takže děti nebyly od matky zcela odtrženy. Eleonora o své potomky velmi pečovala, starost o ně a jejich zdraví je patrná v každém dopise. Na příkladě Václava Kounice pak můžeme vidět, jak pečlivě vybírala pro svého syna učitele, který vedl jeho výchovu tak, jak si to přála, tedy vlastenecky. Dokonce učiteli navrhovala i Václavovu četbu – Erbenovu Kytici, Pohádky od Boženy Němcové atd. Vyžadovala také, aby její děti přilnuly ke kultuře a umění, chodívala s nimi často do divadla a muzea a nechávala je naučit se hrát na hudební nástroje.¹⁶³ Václava zapsala proti tehdejšímu šlechtickým zvykům do nově vzniklého Sokola, kde se ale učil převážně šermu.¹⁶⁴

---

¹⁶² Tamtéž. Mládí Václava Kounice, s. 18.

¹⁶³ Výchovu šlechtických dětí jsem načrtla v kapitole Aristokratický životní styl a výchovu dívek zvláště v kapitole Dětství, mládí a vzdělání Eleonory Voračické z Paběnic.

¹⁶⁴ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*. Mládí Václava Kounice, s. 23.

8. Vdovství a stáří

10. dubna 1852 zemřel ve Vídni hraběncin starostlivý manžel Michal Karel. Podlehl svým nemocem trávicího ústrojí, proti kterým mu nepomohly ani časté pobyty v lázních, které jsem již zmínila.¹⁶⁵ O jeho nenadálé smrti přinesl zprávu deník *Bohemia*: „*Předchozí týden se přihodil ve slavné rodině hrabat Kouniců dvojitý smrtelný útok nejotřesnějšího způsobu. Starší z obou bratrů se odebral za obchody do Vídně a během jeho nepřítomnosti umřel v Praze zůstavši mladší bratr v důsledku nervového šoku. Manželka prvního spěchala do Vídně, aby svému muži oznámila smutnou zprávu nejrychlejším způsobem. Když přišla do bytu svého muže, nenašla ho doma. Čekala. Konečně přijel vůz, privázející toužebně očekávaného, ale – jako mrtvolu. Hrabě Kounic odešel do kavárny, ale opouštějíc tentýž prostor, byl sražen mrtvicí v ulici Goldschmier, a asi čtvrt hodiny nato nalezen. Dva bratři, kteří se něžně milovali, zemřeli jeden v Praze, druhý ve Vídni, v čase během 48 hodin stejnou, nenadálou smrtí. Tak vypravují událost vídeňské listy. Zpráva o hraběti zemřelém ve Vídni sem byla dnes přivezena po železnici.*“¹⁶⁶ Pokud šlechtic zemřel mimo domov a následně byl převezen domů, musely být po příjezdu ohledány ostatky lékařem. Pitva provedená 11. dubna 1852 ve Vídni určila, že ho trápil zánět sliznice a obezita.¹⁶⁷ Z Eleonory se stala tedy vdova a na její bedra spadly nejen starosti o děti, z nichž nejmladšímu byly teprve čtyři roky, ale také potřeba řádného pohřbu, jak se slušelo na c. k. komořího.

Smrt šlechtice v 19. století měla soukromý i veřejný rozměr. Soukromá část náležela nejbližší rodině, která trávila poslední chvíle s umírajícím. Tato část ale nemohla být v případě Michala Karla uskutečněna, protože zemřel náhle. První částí pohřebního rituálu bylo poslední pomazání. To šlechta vyžadovala a ukazovalo na důležité postavení religiozity v jejím životě. Poté bylo tělo lékařsky ohledáno a často nabalzamováno. Následně byl mrtvý vložen do rakve a vystaven na smutečním katafalku, u nějž stála čestná stráž, a kdokoli se s ním mohl přijít rozloučit. Po několika dnech (nejčastěji do tří dnů od smrti) byla rakev uzavřena a mohl začít samotný pohřeb. Ten sestával z několika částí, nejdříve se konala smuteční mše, poté se vydal smuteční průvod, jehož nádhera a lesk měly prezentovat význam rodiny, její pozici a působení ve společnosti, zároveň byl také vyvrcholením veřejné části pohřbu. Průvodu se účastnilo velké množství lidí, kteří byli seřazeni dle určité hierarchie.

¹⁶⁵ Například Dr. Čermák mu doporučoval Mariánské lázně. Viz SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton 33, inv. č. 104. Dopis je datován k 8. červnu 1840.

¹⁶⁶ *Bohemia*, roč. 25, č. 61, 15. dubna 1852, s. 4. Přeložila L. Smítková.

¹⁶⁷ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 517, inv. č. 5062, f. 1.

Nejblíže rakvi kráčeli blízcí příbuzní zesnulého, za nimi pak význačné osobnosti ze šlechtických a intelektuálních řad, následovně vrchnostenští úředníci a další panští služebníci, pak měšťané dle jednotlivých tříd, případně venkované a poddaní. Rakev se poté uložila do rodinné hrobky či do samostatného hrobu na hřbitově a pohřeb se zakončil smuteční hostinou, na uctění památky zesnulého. Její symbolický význam tkvěl v tom, že měla navázat pouto mezi pozůstalými, jež bylo odchodem zesnulého přetrženo. Poslední částí tohoto rituálu bylo pak držení smutku, které se nevztahovalo jen na rodinu, ale také na služebnictvo. Mělo svá určená pravidla i čas, po který se měl smutek držet a v němž se zastavil společenský život pozůstalých. Čím významnější postavení šlechtic měl, tím bylo delší. V tomto období se sloužily zádušní mše, přijímaly kondolenční dopisy a vykonávaly se příkazy uložené v případné závěti.¹⁶⁸

Po manželově smrti se hraběnka Eleonora znovu neprovdala a vedla samostatný život vdovy s deseti dětmi. Společnost jí dělala matka Alžběta a její tchýně Paulina, ale obě zemřely v roce 1875. Stále však ještě žily její sestry a navíc se dočkala i vnoučat od syna Albrechta, život jí i nadále nepřinášel jen trápení, ale také radosti. Její národní cítění utlumené lásku a péči o rodinu se znovu probudilo poté, co většina dětí dospěla.

---

¹⁶⁸ GRUBHOFFER, Václav. *Posvátné v profánním aneb Smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století*. In: Celostátní studentská vědecká konference HISTORIE 2005. Liberec 2006, s. 269 – 305. Také: BEZECNÝ, Zdeněk. *Smrt šlechtice*. In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 9. – 11. března 2000. Praha 2001, s. 260–266.

9. Hraběčin společenský život a mecenášství

Eleonora Voračická vedla čilý společenský život už v dívčím věku. Po svatbě se však její aktivity utlumily, věnovala se hlavně rodině a mateřským povinnostem, znovu se rozhořely až po smrti manžela, výchování a osamostatnění většiny potomků. Důležitým mezníkem jejího návratu do společnosti se stal rok 1861, ve kterém přijala nabídku knížete Rudolfa Thurn – Taxise, aby se nastěhovala do jeho pražského paláce V Jámě, údajně proto, že manželé nestačili využívat rozsáhlé prostory, které jim palác nabízel. Eleonoře dali k dispozici polovinu poschodí. Každý čtvrtek ve svém domě pořádali tzv.: čajové večírky, které svým obsahem a strukturou odpovídají salonu.¹⁶⁹

9.1 Salony¹⁷⁰

Slovo salon bylo poprvé použito ve Francii v polovině 17. století, označovalo tehdy přijímací sál zámku. Nejdříve tedy pouze vymezovalo prostor, určitou místnost. V polovině 18. století se pojem salon začal používat v souvislosti s výstavami v Louvru, tím získal i kulturní náplň. Postupem času se pak význam tohoto slova začal přenášet i do společenské sféry, jako místo setkávání vzdělaných lidí. Salon se stal zavedenou institucí s pevně danými pravidly a poměrně dlouhým životem. Pravý francouzský salon měl pevný den svého konání, stálou klientelu, která byla vzdělaná, často multikulturní a z nešlechtických vrstev, ovšem dvůr jí většinou zůstal uzavřen. Mezi návštěvníky salonu se počítali hlavně literáti, filozofové a umělci. Široká škála konverzačních námětů se však zabírala nejen literaturou, uměním a filozofií, ale také z velké části politikou, hudbou a aktuálními tématy. Součástí salonní zábavy bývaly stolní hry, hudební produkce, dramatické scénky, divadelní představení. Salon pěstoval svá vlastní pravidla, styl, řeč, kulturu, ovlivňoval veřejné mínění a módu, formoval osudy uměleckých děl a konečně také celkový vkus jednotlivých osobností a jejich vlastní kariéry. Chod salonu byl předurčován tzv. múzou, většinou vzdělanou a váženou ženou, které salon patřil a která v něm rozhodovala. Múza mívala svého blízkého přítele, jenž jí pomáhal s výběrem hostů a organizací salonu. Stával se jím zejména věhlasný umělec nebo vědec.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ V literatuře se často objevuje označení Thurn – Taxisův salon. Např.: LENDEROVÁ, Milena. *K hráchu i k modlitbě*, s. 184. Také BEZECNÝ, Zdeněk. *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*. In: Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku sympozia k problematice 19. století, Plzeň 12. – 14. března 1998. Praha 1999, s. 202 – 203.

¹⁷⁰ O evropských salonech: HEYDEN-RYNSCH, Verena von der. *Evropské salony*. Vrcholy zaniklé ženské kultury. Jinočany 2004.

¹⁷¹ LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – BEZECNÝ, Zdeněk – JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Díl II., s. 103–104.

Salonem se samozřejmě nazývala i místnost, ve které se salonní společnost scházela. Podle Roberta Saka ho popisovali francouzští autoři jako „*místnost zařízenou a vyzdobenou nejlepšími kusy nábytku a dekoračními předměty; pro zvýšení pohody a oslnivost prostředí doporučovaly příručky společenských mravů hodně světla, svícnů, křišťálu a stříbra. Izolace od okolního světa se zvyšovala tím, že i přes den se v slavnostních chvílích zatahovaly záclony a rozsvěcovalo umělé osvětlení. ... Aby salon nezevšedněl, zůstával dopoledne uzamčen a v slavnostních chvílích se do něho vstupovalo v předepsaném oděvu.*“¹⁷²

První salon tohoto typu založila Marquise de Rambouillet roku 1610 v Paříži (nikoli u dvora). Salony se pak staly protiklady dvorské kultury, přestože jí byly velmi ovlivněny, a také modelem budoucího rozvrstvení společnosti, byli zde uznáváni nobilitovaní měšťané i podnikavá šlechta, tedy nastupující společenská elita.¹⁷³ Zlatý věk salonů ve Francii nastal v době osvícenství, kolem poloviny 18. století zažívaly největší rozkvět, jejich sláva však upadla ještě před započatím Velké francouzské revoluce. V této době už ale pronikaly myšlenky osvícenství a stejně tak salonní kultura do německých zemí (hl. centra Lipsko a Drážďany). Zde se však muselo osvícenství modifikovat, protože naráželo na silnou tradici církve a segregace pohlaví, což se odrazilo i ve způsobu nazírání na salony. Přestože je pro střední Evropu typickým vůdcem salonu muž, mnoho salonů v německých zemích vedly také ženy, většinou ovdovělé, rozvedené či umělkyně. Klasickým salonním obdobím jsou v Berlíně léta 1815 až 1830, nazývané obdobím tzv. „čajových společností“.¹⁷⁴

Za vlády Marie Terezie začaly vznikat první salony i ve Vídni, která se zřetelně snažila napodobovat francouzskou společnost i dvůr. Nejvíce se francouzskému vzoru podobal salon rakouského kancléře Václava Antonína Kounice, jenž strávil dva roky u francouzského dvora a stal se milovníkem všeho francouzského. Scházeli se u něj ministři, cestovatelé, dvořané, umělci, herci. Ozdobou jeho salonu se stala Elizabeth Louise Vigée Lebrun, jež uprchla před revolucí do Vídně.¹⁷⁵ Produktem této salonní společnosti byly různé projekty na podporu vědy, literatury a umění. Salony se do Čech dostaly v modifikované podobě velice rychle.

9.1.1 Salony v českých zemích v 18. a 19. století

¹⁷² Cit. SAK, Robert. *Salon dvou století*. Anna Lauermannová – Mikschová a její hosté. Praha – Litomyšl 2003. Úvodem: Česká hra na salon?, s. 11.

¹⁷³ PEŠKOVÁ, Jaroslava. *Salony jako místo setkání*. In: Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 12. – 14. března 1998. Praha 1999, s. 9.

¹⁷⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*, s. 165.

¹⁷⁵ V některých pracích se její jméno uvádí též odděleně jako Vigée Le Brun.

Český osvícenský salon se od francouzského v některých ohledech značně lišil. Nikdy se nestal základní formou vyjádření postojů šlechty a ženy rozhodně nebyly jeho doménou. Podle Mileny Lenderové je na vině časté těhotenství, jemuž se soudobé Francouzky už poměrně úspěšně dokázaly vyhnout díky různým kontraceptivním metodám. Dále pak zdůrazňuje tradiční pojetí ženského údělu (žena se má starat o rodinný krb, přivádět na svět potomky, umět dobře vařit a hospodařit a samozřejmě ovládat domácí a ruční práce).¹⁷⁶ Naproti tomu Robert Sak tvrdí, že hlavním důvodem malé angažovanosti českých žen v salonu byla zejména jejich nevzdělanost a nespolečenská, jak na ní upozorňovali i soudobí autoři, ale částečně také zažitá tradiční úloha ženy.¹⁷⁷ V čele salonu tedy až do počátku 19. století stál muž. V salonu v Čechách bychom mohli kromě aristokracie najít také duchovenstvo, nezávislé intelektuály (lékaři, advokáti, studenti, úřednická šlechta) a úřednické špičky, ale jejich přítomnost byla dána spíše klientskými či zaměstnaneckými vztahy. Salony provozovala hlavně česká zemská šlechta a jejich přítomnost měla nezastupitelnou úlohu v počátcích národního obrození, v období, kdy se na český jazyk a literaturu obracel zájem učenců. Společnost některých salonů se zabývala hledáním jazykových norem a českých ekvivalentů pro kodifikaci češtiny jako spisovného jazyka. V salonech se však mluvilo hlavně francouzštinou, kterou později začala vytlačovat němčina. Významná byla také jiná salonní vědecká činnost, jež na půdě Nostického salonu vyústila ve vznik Soukromé společnosti nauk. U Františka Šternberka byla zase založena Společnost vlasteneckých přátel umění. Od léta do podzimu se pak salon i se svou společností přesouval na šlechtická venkovská sídla, kde ho doplňovala místní intelektuální elita. Nejvíce francouzskému ideálu odpovídaly salony Nosticů, Šternberků, Fürstenbergů, Lažanských, Thunů, Canalů. Přesto se jeví jako uzavřené společnosti. Na konci 18. století se už začaly objevovat i první měšťanské salony, např. salon Vojtěcha Pecha či Štěpána Lešky.

Největší rozkvět vídeňského i českého salonu nastává v období napoleonských válek, když už pařížské salony upadají. Rozvíjela se hlavně role žen, jež vedly salon poté, co muži odešli válčit, a navzdory ohrožení nepřetržitě. Po válce se vlády v salonu opět ujal muž, avšak ženy začaly být stále aktivnější. V době zasedání zemského sněmu či jiné důležité události se salonní společnost scházela v Praze, jinak většinou na šlechtických letních sídlech. Zde se často konala různá divadelní a hudební představení a aristokracie se více bavila. Salon v 19. století byl na rozdíl od osvícenského kosmopolitnější a loajálnější vůči vídeňské vládě. Jak již

---

¹⁷⁶ LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – BEZECNÝ, Zdeněk – JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Díl II., s. 105.

¹⁷⁷ SAK, Robert. *Salon dvou století*, s. 14.

bylo řečeno, na jeho půdě se sporadicky začaly prosazovat ženy (např. salon vévodkyně Zaháňské). Většina žen ale stále dávala přednost ritualizovaným návštěvám a kávovým či čajovým dýchánkům. V tomto prostředí se muži příliš nevyskytovali a rozhodně z něj nevzešel žádný významný společenský impuls. V oblibě zůstaly také bály a plesy. Dále se rozvíjel i měšťanský salon, jako příklad lze uvést salon advokáta Jana Měchury, jehož klientelu pak převzal František Palacký se svou ženou Terezií, rozenou Měchurovou.

Přestože se lidé navštěvující salony významně přičinili o kodifikaci českého jazyka, ani před polovinou 19. století se v salonech většinou nemluvalo česky a jazykově česká kultura se až na výjimky utvářela mimo salon. Mimo jiné proto, že aristokracie ani měšťané češtinu neovládali natolik, aby se v ní dokázali přesně vyjádřit a najít správné ekvivalenty. Chyběla také hodnotná česky psaná literatura všech žánrů. To všechno byly předpoklady vzniku jazykově českého salonu. Od roku 1841 se začaly konat také tzv.: besedy, na nichž se tančilo, přednášela se poezie a poslouchala hudba. Jejich organizátorem byl J. K. Tyl, který o nich vydal i almanach.¹⁷⁸ Později je začaly napodobovat měšťanské rodiny. Besedy lze považovat za počátek jazykově českých salonů.

Z pražských salonů druhé poloviny 19. století byly asi nejproslulejšími salon u Braunerů, Villaniů a Thurn-Taxisů. V osmdesátých letech potom vznikl nejznámější český literární salon Anny Lauermannové-Mikschové, který vedla ještě ve dvacátých letech minulého století. Po celou dobu trvání salonů v Čechách se ale nevytvořil žádný ryze filozofický. Příčinou bylo nejspíš to, že se zde filozofie netěšila přílišné oblibě a byly jí nadřazeny myšlenky národního obrození.¹⁷⁹

9.1.2 Salony, jichž se baronka účastnila

V šedesátých letech vzniká salon knížete Rudolfa Thurn-Taxisa.¹⁸⁰ Jak již bylo řečeno, čajové večírky se pořádaly každý čtvrtek. Scházela se zde mladší a radikálnější část vzdělané

---

¹⁷⁸ TYL, Josef Kajetán. *České besedy*. Praha 1842.

¹⁷⁹ SAK, Robert. *Salon dvou století*.

společnosti, základ pozdější mladočeské strany. Mezi hosty patřili František Ladislav Rieger, Václav Vladivoj Tomek, Jan Evangelista Purkyně, Josef Podlipský, bratři Grégrové, Jindřich Fügner, Miroslav Tyrš, Karel Jaromír Erben, Karolína Světlá, Augusta Braunerová, Kateřina Jungmannová a v neposlední řadě i hraběnka Kounicová se synem Václavem. Na Václava měla zdejší společnost velký vliv při formování jeho pozdějších politických postojů. Dění se však z daleka netočilo jen kolem politických témat, naopak, často se tančilo, zejména mazurka, kterou obětavě vyučoval Dr. Emanuel Tonner. Výraznou úlohu měla i hudba, již vévodila Rudolfova manželka, kněžna Jenny Thurn-Taxisová. Ostatně kněžna byla jednou ze dvou „múz“ tohoto salonu. Za tu druhou lze považovat Karolínu Světlou.

Salon u Villaniů vznikl kolem roku 1867, když se rodina nadobro přestěhovala do Prahy, ale jeho počátky lze hledat již v době předbřeznové, kdy se v domě Jindřicha Eduarda Herze, tchána Karla Drahotína Villaniho, scházela česká společnost.¹⁸¹ Jak je patrné, ani

---

¹⁸⁰ Rudolf Thurn-Taxis pocházel z české větve bavorského rodu, byl třetím synem knížete Karla Anselma (1792–1844), majitele středočeských panství Loučeň a Dobruška a jeho manželky Isabely. Zdědil panství Niměřice a Vrutice a dva domy v Praze. Zajímal se o hudbu a vzal si za ženu pěvkyni neurozeného původu Jenny Ständlerovou, která ho údajně uchvátila svým zpěvem lidových písní. Sám též komponoval. Rudolf byl velkým zastáncem českého národního uvědomění v polovině 19. století. Jako mecenáš a smýšlením demokrat podporoval celou řadu českých a moravských vlasteneckých spolků. Mimo jiné byl zakladatelem a prvním předsedou pěveckých spolků Hlahol a Moravan. Spolu s JUDr. Janem Jeřábkem a K. J. Erbenem založil časopis Právník, který měl sloužit především ke zdokonalení právnické češtiny a rozšíření české právní praxe. Přispíval také do Riegrova Slovníku naučného či do Národních listů. Už v r. 1864 navrhoval založit liberální svobodomyšlnou stranu mladočeského zaměření (oficiálně k tomu došlo až v r. 1874). Pro svou vlasteneckou činnost se dostal do konfliktu s vládou, byl vězněn a byla mu znemožněna i univerzitní kariéra, na kterou se připravoval. V roce 1888 opustil státní službu a až do roku 1892 se zabýval soukromou advokací. Poté odešel na odpočinek, zřekl se pro sebe i svou rodinu práv knížete z Thurn-Taxisů a usadil se v osadě Trachau u Drážďan jako svobodný pán z Troškova. Zemřel roku 1904. Viz: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/thurn.html>, http://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Thurn-Taxis a také BEZECNÝ, Zdeněk. *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*. In: *Salony v české kultuře 19. Století*, s. 202 – 203.

¹⁸¹ Karel Drahotín Maria Villani (vlastním jménem Karel Bartoloměj Ignác baron Villani de Pillonico) byl potomek slavného italského rodu, který dostal v polovině 17. století český inkolát (jeho matka pocházela z bohaté české mluvčí měšťanské rodiny). Karel se vzdělával v Českých Budějovicích, ve věku dvanácti let přešel na vojenskou akademii ve Vídeňském Novém Městě. Tamější učitel češtiny Tomáš Burian na něj měl velký vliv v oblasti národního cítění a slovanství, na jehož základě přijal umělecké jméno Drahotín. Po absolvování akademie sloužil v Praze a Čáslavi. V armádě měl ale problémy, často zanedbával své povinnosti a byl trestán. Roku 1846 z vojenské služby odešel, když se předtím oženil s Matyldou Herzovou, dcerou cukrovarníka. Za peníze z věna manželé koupili statek Střížkov u Benešova, který se tak stal jejich rodinným sídlem. Villani se zapojil do českého obrozeneckého hnutí, stal se členem Měšťanské besedy v Praze a sblížil se s vlasteneckou společností na Benešovsku. Jeho „jazykové“ pojetí vlastenectví (podpora češtiny proti němčině) se lišilo od šlechtického „zemského“ (láska k rodné zemi a regionu).

V roce 1848 byl Villani aktivním účastníkem revolučního hnutí v Praze. 11. března se konalo setkání ve Svatováclavských lázních, které jej zvolilo do 24členného petičního výboru. Stal se velitelem českého ozbrojeného sboru – Svatováclavského bratrstva, později přejmenovaného na Svornost. Ve sboru ale stále (k baronově nelibosti) převládal radikálnější duch, v červnu se sbor podílel na vyvolání Svatodušních bouří. Villani byl 14. června zatčen a uvězněn jako jeden z domnělých vůdců revoluce, ale žádné důkazy o protistátní činnosti se u něj nenašly. V září 1848 byl propuštěn na amnestii, usadil se na Střížkově, kde žil pod policejním dohledem

manželka barona Villaniho nepocházela ze šlechtických vrstev, ale z bohaté podnikatelské rodiny. Salon se scházel ve Vodičkově ulici v domě U Helmů, kde po určitou dobu bydleli i Braunerovi, takže návštěvníci mohli přecházet z jednoho salonu do druhého. Za múzu tohoto salonu se dá považovat Villaniho žena Matylda, později její místo zaujaly dcery. V tomto saloně se scházela spíše konzervativnější část společnosti a osobní přátelé Villaniových, např.: dr. Brauner, dr. Emanuel Engel, dr. Josef Durdík, Alois Vrt'átko, profesor Jonák, Helena Rösslerová i Zdeňka Havlíčková. Podle Maryši Radoňové nechyběla ani Eleonora Kounicová se synem Václavem a hrabě Kolovrat, kteří spolu s baronem Villanim reprezentovali vzdělanou aristokracii. Palacký a Rieger poctivali dům návštěvou jen při velkých plesech jednou až dvakrát do roka. Na programu bývala jak hudba (zpěv a hra na klavír), tak i literatura, a to díky paní Matyldě, která pro ni měla velkou slabost. Často tedy Vrt'átko předčítal světová či česká díla a debatovalo se o nich. Hovor byl veden většinou německy nebo francouzsky, česky se bavili většinou jen muži mezi sebou, protože ženy v salonu (až na hraběnku Eleonoru a kněžnu Taxisovou) neuměly česky.¹⁸² Dlužno dodat, že paní Radoňová se též zmiňuje o nevelkém pohoštění, které sestávalo z čaje a občasné studené večeře. Od května do října se rodina se svým salonem přesouvala na zámek Střížkov. V polovině osmdesátých let začal salon pomalu upadat, protože baron se věnoval spíše politice, a po jeho smrti roku 1883 a odchodu dětí z domova zanikl úplně.¹⁸³

Posledním salonem, do kterého paní hraběnka jistě několikrát zavítala, byl salon u Braunerů. Tuto mou domněnku potvrzuje několik faktů. Za prvé k Braunerům chodíval často Václav Kounic za Zdeňkou Havlíčkovou,¹⁸⁴ za druhé, že se Eleonora účastnila loterie na věno

---

do roku 1861. Pak se opět vrátil do společenského politického života. Prosazoval obnovení českého státního práva a federalizaci Rakouska, účastnil se národopisné výstavy v Moskvě, podílel se na oslavách přivezení základního kamene Národního divadla z Blaníku. Od roku 1874 jeho politickou a veřejnou činnost výrazně omezila duševní choroba, zemřel roku 1883 na Střížkově.

Villaniho básnická tvorba není obecně vysoce ceněna. Během života byl oslavován a podporován, protože jeho současníci si mysleli, že přivede další české šlechtice do řad vlastenců. Poezie měla rysy českého romantismu, kladla důraz na společenskou aktivitu a výchovné působení. Básně epigonského charakteru často oslavovaly vlast, slovanskou vzájemnost, morální hodnoty, statečnost Čechů a krásu českých žen. Literárně tvořit začal už na vojenské akademii. Přispíval do České včely a Květů. Roku 1844 vydal Villani svou první sbírku *Lyra a meč*, jejíž nejznámější básní se stal *Vystěhovanec*, napsaný před plánovaným připojením Villaniho do boje proti Turkům na straně Srbů. Tuto báseň zhudebnil Alois Jelen pod názvem: „Zasviť mi ty slunko zlaté“ a rychle se rozšířila. Kromě básní napsal například i veselohru *Štědrý den*, kritizující poměry Bachova absolutismu. Viz RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*. Vlastenecké rodiny české. Praha 1945, s. 193 – 202 a http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Drahotín_Villani.

¹⁸² RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*, s. 198.

¹⁸³ Tamtéž, s. 196–202.

¹⁸⁴ Zdeňka Havlíčková se narodila 23. 12. 1848 Julii a Karlovi Havlíčkovým. V pěti letech jí umřela matka a o rok později i otec. Od té doby vyrůstala v rodině univerzitního knihovníka Jaroše. František Brauner se stal jejím

„dcery národa“, jež vznikala právě v tomto salonu, a za třetí, že navštěvovala salon barona Villaniho v domě U Helmů, kam se Braunerovi v sedmdesátých letech také přestěhovali. Salon paní Augusty Braunerové se začal rozvíjet nedlouho po jejím posledním porodu, v roce 1858, ještě v domě jejích rodičů.¹⁸⁵ První velkou událostí byla již výše zmíněná loterie. Pro ni byl roku 1861 vytvořen „Sbor paní k uskutečnění národní loterie“, ve kterém zasedala Augusta Braunerová, pověřená shromažďováním darů, Marie Riegrová jako pokladní, Karolína Světlá jako jednatelka, Kateřina Fügnerová, Kateřina Jungmannová, Marie Doubková, Marie Bělská a samozřejmě hraběnka Kounicová a kněžna Taxisová. Sbor zanedlouho získal asi dva tisíce předmětů, takže se mohlo přistoupit k prodeji sto padesáti tisíc losů. Třetinu lístků na loterii prodala Marie Riegrová, další velkou část ředitel Hypoteční banky Jindřich Fügner. Samotný tah loterie se uskutečnil v květnu následujícího roku v rámci rozsáhlejší slavnosti a vynesl Zdeňce věno přes 30, 5 tisíc zlatých. V roce 1863 se František Brauner stal Zdenčiným opatrovníkem a ona se k Braunerům přestěhovala.¹⁸⁶ K Braunerům docházela pravidelně rodina Englova, Riegrova, Škardova, Macháčkova, Klaudyova,

---

opatrovníkem v roce 1863, ale do jeho domu se Zdeňka dostala až o tři roky později. Vychodila vyšší dívčí školu a dostalo se jí stejně dobrého vzdělání jako vlastním dcerám Braunerových. Paní Braunerová jí navíc uvedla svým salonem do společenského dění, avšak nemohla se zde naučit praktickým domácím pracím, protože ani paní domu jim příliš neholdovala. Zdeňka se velmi vzhledla ve francouzské módě a často si nechávala šít nové šaty, takže se o ní rozneslo, že je dosti marnotratná. Do Braunerova salonu za ní docházel mladý Václav Kounic. Přestože jí v dopisech sliboval lásku a manželství, Zdeňka, kterou okolí přesvědčovalo, že je příliš mladý a nestálý, nakonec jeho nabídku odmítla i přesto, že ho také milovala.

V roce 1867 se seznámila s polským důstojníkem Quidem Battagliou, který se přestěhoval do domu. Několikrát se spolu setkali a dokonce se chtěli zasnoubit, ale vzbudili v Praze mnoho pomluv, jež přerostly až ve skandál, který měl za následek to, že Zdeňka musela odjet na venkov a Battaglia byl vystěhován od Braunerů. Po jejím odjezdu se pak rozneslo, že s Polákem uprchla a čeká s ním dítě. To vrhlo špatné světlo nejen na Zdeňku, „dceru národa“, ale také na Braunerovy. Bydlela od té doby u své babičky v Německém Brodě a do Prahy už jezdila jen na několikadenní návštěvy. František Brauner jí vyhledal ženicha a ona se po dlouhém naléhání rozhodla, že si ho vezme. Ještě před svatbou však těžce onemocněla a zemřela v Německém Brodě v létě roku 1872. Pod hlavu jí do rakve, dle jejího přání, byly dány dopisy od Václava Kounice a na ruku jeho prsten. Viz: RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*, s. 273–278.

¹⁸⁵ Augusta Braunerová, roz. Neumannová se narodila roku 1817 v plně osvícenské rodině profesora Neumanna, která byla zaměřena na všestranné vzdělání a umění. Ve třiceti třech letech, roku 1850, si vzala za muže Františka Braunera spolupracujícího s jejím otcem v Průmyslové jednotě, právníka a vlastence. Později se přestěhovali zpět do Neumannova domu, kde si Augusta otevřela vyhlášený salon. Pro své zaujetí společenskými aktivitami se nemohla věnovat svým čtyřem dětem, které byly záhy svěčeny chůvám, později dostaly dcery vychovatelky a synové domácí učitele, Emanuela Engla a pak Svatopluka Čecha. To však neznamenalo, že se svým dětem nevěnovala. Obě její dcery vychodily Vyšší dívčí školu a matka je učila malovat, nechala je naučit hrát na hudební nástroje a cokoli jiného, po čem toužily. Syn Vladimír se stal právníkem, jako jeho otec, a Bohuslav významným chemikem. Když jí v roce 1880 zemřel manžel, začala s dcerami více cestovat, například do Francie, kde se její dcera Zdeňka rozhodla stát malířkou z povolání a Anna se zamilovala do Emira Bourges, kterého si později vzala. Augusta zemřela roku 1890 v Paříži na záchvat mrtvice při návštěvě Zdeňky. Jako první Češka byla zpopelněna v místním krematoriu. Viz RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*, s. 262–286.

¹⁸⁶ KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*, s. 22–23.

Trojanova a ovdovělý František Palacký. Dr. Brauner se však těchto shromáždění účastnil jen málokdy, více ho lákaly besedy s přáteli. Konverzace probíhala v češtině, ale například samotná paní Braunerová se raději přesněji vyjadřovala v němčině, takže i v tomto vlasteneckém salonu občas zněla němčina. Hrál se zde na klavír, pořádaly se koncerty, často tu vystupoval barytonista Josef Lev, probírala se aktuální společenská, kulturní i politická témata, četly se verše i prozaická díla, diskutovalo se o literatuře a výtvarném umění. Salon byl také velmi otevřen cizincům, převážně Rusům, jako kněžně Golicynové, Samarinovi, hraběti Komorovskému. František Brauner byl totiž nadšeným podporovatelem všeho ruského. Jeho žena a dcery se naopak orientovaly prozápadně. Múzou tohoto salonu byla Augusta Braunerová, kterou později vystřídaly její dcery Anna a Zdenka. Tehdy začalo salon navštěvovat více umělců, např. Julius Zeyer, Josef Václav Sládek, Jaroslav Vrchlický a další. Po smrti Dr. Braunera v roce 1880 se rodina opět přestěhovala zpátky do domu rodičů paní Augusty a nad politiky zcela převážili umělci. Salon ještě nějaký čas vedla dcera Zdenka. Mezi nejzajímavější jeho účastníky patřil František Bílek, Vilém Mrštík i František Xaver Šalda. Salon zanikl v polovině třicátých let 20. století.¹⁸⁷

9.2 Spolky

V 19. století začaly vznikat první spolky na území Rakouska-Uherska.¹⁸⁸ Rozvíjely se poté, co byla po roce 1861 obnovena ústavnost. Prvním impulsem se ale stal už zákon čis. 253/1852, jímž byla spolková agenda vyjmuta z rozhodování panovníka a předána ministerstvu vnitra. Prosincová ústava z roku 1867 pak garantovala všeobecné právo občanů na shromažďování a vytváření spolků; vytvořila spolkový a shromažďovací zákon (zák. č. 134/1867 a č. 135/1867). Ministerstvo vnitra už nemuselo spolky povolovat, stačilo ho v kompetentní lhůtě nezakázat. Výkonná pravomoc ministerstva byla přenesena na zemská místodržitelství a jimi na okresní hejtmanství. Zde museli zakladatelé spolku předkládat stanovy, jež vytyčovaly jeho cíle a způsoby jejich dosažení. Museli také oznámit, které osoby budou za činnost spolku zodpovědné vůči státnímu aparátu i veřejnosti. Tyto zákony zůstaly, až na malé změny, platné do konce Rakouska-Uherska a nově vzniklá ČSR je z velké části též převzala.

---

¹⁸⁷ RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*, s. 267 – 289 a LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*, s. 184–185.

¹⁸⁸ Mám na mysli spolky nepolitické.

Spolek se stal jednou z možností ovlivňování veřejných věcí. Ten, kdo se do spolku přihlásil, deklaroval tak své názory a postoje a ztotožňoval se s jeho cíly a záměry. Jeho činnost ve spolku nebyla většinou placena, považovala se za čestnou. Spolky představovaly veřejnou a politickou sílu, realizovaly zájmy a záliby svých členů, nebo působily v rámci občanské svépomoci, staly se formou trávení volného času. Spolky měly velmi variabilní podobu, utvářely společenskou i ekonomickou rovinu v místě svého působení.

V první polovině 19. století se spolkový život soustřeďoval především do zemských center, zakládaly se hlavně spolky celozemského typu, avšak jejich aktivity byly svázány pouze s úzkým okruhem lidí v zemském centru. Druhá polovina století je naopak ve znamení zakládání spolků na malých městech i ve vesnicích se zcela lokálním působením, které se začaly později organizovat na vyšších úrovních, nejčastěji jako okresní spolky či zemské jednoty. Celoroční spolky byly výjimkami.

Podle knihy *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století* lze spolky rozčlenit na ekonomické (do nichž z počátku patřily i akciové společnosti a družstva); hospodářské, zemědělské a lesnické, které podporovaly i konkrétní hospodářství a sdružovaly se do okresních.¹⁸⁹

Další, svépomocné spolky, můžeme rozdělit na podpůrné, mající za úkol shromažďovat a následně rozdělovat majetek svým členům (náležely mezi ně i profesní spolky předcházející dnešním odborům a spolky vojenských vysloužilců), a charitativní, shromažďující prostředky na podporu určitých skupin obyvatelstva nebo určitých aktivit,¹⁹⁰ avšak příjemci této pomoci se většinou aktivně nezapojovali. Tyto aktivity byly doménou žen, jejich zapojením do veřejného života, od žen ve vyšším postavení byly i očekávány. Nejdůležitějším svépomocným spolkem zůstala v českém prostředí Matice školská, o níž bude později ještě řeč.

Spolky vzdělávací vytvořily linii mezi svépomocnými a zábavními. Tyto spolky měly velice rozrůzněné zaměření, záleželo na skupině zřizovatelů, např. velmi se lišily spolky vzniklé v dělnickém a měšťanském či politickém prostředí. Spolky pořádaly přednášky, osvětové akce, zakládaly knihovny, čítárny, atd.

---

¹⁸⁹ LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – BEZECNÝ, Zdeněk – JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Díl II., s. 111–118.

¹⁹⁰ Pod takovouto aktivitou si lze nejčastěji představit pokládání pamětní desky, stavbu pomníku, organizování výstav nebo zřízení instituce prospěšného charakteru – muzea, sirotčince, nemocnice, atd.

Zábavní spolky se velmi rozšířily a rozvrstvily. Většinou neměly žádný konkrétní cíl a sdružovaly prostě obyvatelstvo se stejnými zájmy. Největší skupiny těchto spolků byly buď uměleckého zaměření, nebo tělovýchovného a sportovního. Mezi prvně jmenované se řadí pěvecké, hudební či divadelní. K druhé skupině náleží tělovýchovné jednoty, turistická hnutí, střelecké spolky a samozřejmě sportovní oddíly a kolektivní sporty. Mimo skupinové vymezení se nachází spolky absolventů vysokých škol, náboženské, jež ke svému fungování potřebovaly ještě souhlas církve (přesto však byly docela četné), a politické strany. Posledně jmenované měly za cíl sloužit k prosazování zájmů skupiny lidí na veřejnosti, proto se jich také týkala přísnější legislativa. Postupně však začaly být vnímány jako samostatná sféra s dlouhodobým vývojem profitu pro jednotlivce, ale okamžitými finančními, lidskými a časovými investicemi.

Podle takto stanoveného dělení a nalezených archiválií lze říci, že hraběnka se angažovala ve skupině spolků svépomocných, vzdělávacích a zábavních.

9.2.1 Spolek pro české feriální osady města Prahy a jeho předměstí

Tento spolek byl založen v roce 1882 a měl za cíl posílit zdraví chudých a neduživých dětí tím, že je posílal na venkov, kde se: „...*všechny velmi zotavily a posilnily na čerstvém vzduchu, při dobré stravě a pečlivém ošetřování, jak o tom dosvědčuje i přírůstek na váze docílený u kolonistů všech.*“¹⁹¹ Do osad se mohli dostat žáci z českých obecných, měšťanských a nižších tříd veřejných i soukromých středních škol Prahy a předměstí. Byli ubytováni buď hromadně v poskytnutých místnostech ve vybraných lokalitách, nebo v menších počtech u jednotlivců, kteří se nabídli. V roce 1882 vypravil spolek 48 dětí, později se jejich počet ustálil kolem 250. Spolek průměrně vydával ročně kolem pěti tisíc zlatých, které získával sbírkami, pořádáním zábav, divadel, loutkových představení, ale samozřejmě i dary. Že mezi jeho podporovatele patřila hraběnka Kounicová dokládá jednak děkovný dopis Františka Antonína Urbánka za poskytnutí daru 25 zl. z roku 1886, ale také hraběncino jméno poznamenané v seznamu těch, kdo „*značnější příspěvky věnovali*“ v brožurce o přehledu činnosti spolku¹⁹² a kondolence spolku určená Václavu hr. Kounicovi.¹⁹³ Do roku 1891 se však hraběnka nestala jeho zakládajícím členem, který musel čtyři roky po sobě složit částku 25 zl.

¹⁹¹ KRETŠÍ, Jindřich. *Stručný přehled činnosti spolku pro české feriální osady města Prahy a jeho předměstí za léta 1882 – 1890*. Praha 1891. Rok 1882, s. 10.

¹⁹² Tamtéž, s. 28.

¹⁹³ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton 2, inv. č. K 1615, list č. 4. Dopis je datován ke 12. lednu 1898.

9.2.2 Národní jednota pošumavská

Byla založena roku 15. 5. 1884 jako protějšek německého Böhmerwaldbundu poté, co bylo zjištěno, že práce Ústřední matice školské v hraničních oblastech nedostačuje zdejší situaci. Zabývala se nejen národními a politickými otázkami, ale pomáhala také hospodářsky, sociálně a kulturně. Podporovala české obyvatelstvo ve smíšených okresech tím, že zde zakupovala pozemky, stroje, stavěla a udržovala české školy, kupovala domky, byty a půdu pro české obyvatelstvo, výhodně mu půjčovala a dotovala ho. Těmito prostředky upevňovala české zázemí v hraničních oblastech. Z kulturního hlediska zřizovala knihovny, rozesílala zdarma časopisy, pořádala přednášky, kulturní akce. Za prvních padesát let činnosti se jí podařilo zvýšit počet Čechů v těchto smíšených oblastech západních až jižních Čech téměř o dvě stě tisíc, založila kolem sedmi set knihoven, přes tři sta škol, téměř dvě stě mateřských škol. Prvních padesát let vydala Národní jednota pošumavská přibližně 32 milionů korun.¹⁹⁴

*„Šlechtné vlastenecké a lidumilné skutky naší vzácné příznivkyně a podporovatelky všech našich snah, zůstanou povždy ve vděčných srdcích našich a v paměti celého národa.“*¹⁹⁵ psal výbor nejstaršího dámského odboru Jednoty pošumavské v Praze v kondolenci Václavu Kounicovi. Dámský odbor v Praze byl založen roku 1886, jeho hlavní náplní bylo prodávání ručních výrobků na tržnici. Později začal propagovat v Pošumaví (měl na starost oblasti Strážovsko a Blatensko) dámské ruční práce, zejména krajky, a rozprodávat je v Praze. Paličkování a krajkářství nechal v Praze vyučovat dámský odbor i několik dívek ze Šumavy. Jiné se zase učily zavařování v „*Domácnosti*“.¹⁹⁶ Po skončení studia měly za úkol rozšiřovat svůj um po svém domově a jeho okolí. Tímto se dámský odbor snažil jako první organizovat domácí ženskou práci. Pravidelně také sbíral prostředky na každoroční vánoční nadílku. V roce 1898 byla jeho předsedkyní Terezie Friedländerová a jednatelkou Pavla Klenková. Odbor byl činný ještě ve třicátých letech.¹⁹⁷

12. ledna napsal soustrastný dopis i dr. Jindřich Záhoř, starosta Ústředního výboru Národní Jednoty Pošumavské, kde hraběnkou označil za „*obětavou příznivkyni všech našich*

---

¹⁹⁴ *Masarykův slovník naučný*. Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí (dále jen MSN). Díl 5. Praha 1931, s. 455 a *Ottův slovník naučný nové doby*. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému (dále jen OSN nové doby), díl 4, sv. 1. Praha 1936, s. 51.

¹⁹⁵ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton 2, inv. č. K 1615, list č. 19. Dopis je datován k 11. lednu 1898.

¹⁹⁶ Domácnost byla dívčí škola, kde se vyučovaly praktické předměty.

¹⁹⁷ VONDRÁČEK, Karel. *1884 – 1934. 50 let Národní Jednoty Pošumavské*, Praha 1934, s. 437.

snah, nesoucí se za týmiž šlechetnými cíly“.¹⁹⁸ Následovala kondolence Jindřicha Fritze a Jindřicha Fanty za odbor NJP pro Nové město Pražské: „*Skonem urozené paní máteře ztratilo též české obyvatelstvo, najmě mládež, v kraji našemu odboru přikázaném, totiž na Prachaticku, svoji nejšlechetnější a nejštědřejší dobrodějku. O každých Vánocích a i při jiných příležitostech pamatovala předobrotivá paní hraběnka značným darem na ubohý tento lid, v jehož srdcích písmem nevyhladitelným povždy tkvíti bude vděčná paměť na vzácnou jeho příznivkyni.*“.¹⁹⁹ Ze všech těchto kondolencí vyplývá, že hraběnka Národní jednotu pošumavskou štědře finančně i materiálně podporovala, nikoli však, že byla její členkou.

9.2.3 Národní jednota severočeská

Tento spolek byl založen v březnu roku 1885 na ochranu českých menšin v severních Čechách a jeho činnost je obdobná Národní jednotě pošumavské. Oblast jeho působnosti sahala od Mariánských lázní až k Poličce. Přiřítá se mu, že díky jeho činnosti mohla ČSR na mírové konferenci dokázat, že údajná uzavřená německá pohraniční území mají značný podíl českého obyvatelstva. Do roku 1918 měla jednota asi 65 tis. členů, šest set odborů a spravovala přibližně čtyřicítku českých škol v pohraničí. Ve třicátých letech minulého století dospěla její činnost vrcholu, když čítala přes 125 tisíc členů, měla přes tisíc odborů a spravovala více než tisíc škol.²⁰⁰

V kondolenci hraběti Václavu Kounicovi psal ústřední výbor Národní Jednoty Severočeské (jmenovitě podepsáni starosta JUDr. Prokop Podlipský a jednatel dr. Hrbata), že: „*Šlechetná paní hraběnka (...) byla vzácnou a v pravdě velkomyslnou příznivkyní Národní Jednoty Severočeské, podporovala ji v každém případě, kde bylo rychlé hmotné pomoci potřeba...*“.²⁰¹ Už jedenáctého ledna ale přišly Václavovi dva soustrastné telegramy z dámských odborů Nár. jednoty severočeské v Třebenicích a v Pardubicích.

9.2.4 Matice česká

Tato instituce byla založena roku 1831 Josefem Jungmannem, Janem Preslem a Františkem Palackým. Nejen tito muži však měli potřebu založit Spolek pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české s pokladnicí zvanou Matice česká, určenou k „*vydávání*

¹⁹⁸ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton 2, inv. č. K 1615, list č. 16. Dopis je datován ke 12. lednu 1898.

¹⁹⁹ Tamtéž, list č. 10. Dopis je datován ke 13. lednu 1898.

²⁰⁰ PANÝŘ, Josef. *Národní Jednota Severočeská*. Epištoly pro lid čís. 24. Praha 1914, s. 3–17. Také MSN. Díl 5 s. 455 a *OSN nové doby*. Díl IV. 1, s. 51.

²⁰¹ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton 2, inv. č. K 1615, list č. 8. Dopis není datován.

dobrých českých knih buďto vůbec prospěšných, buď i vědeckých aneb krasořečných“.²⁰² Už ve stanovách si také kladla za úkol, aby jejím nákladem vyšel i slovník českého jazyka a všeobecná encyklopedie. V letech 1835 až 1839 vyšel Jungmannův česko-německý slovník, ale místo encyklopedie spatřila světlo světa pouze Malá encyklopedie nauk. Svá díla vydávala Matice v několika edicích: Staročeské bibliothéce (později Památkách literatury české) a Novočeské bibliothéce. K dalším počínům lze přiřadit četné překlady cizích děl (Shakespeare, antičtí autoři...) a vydávání časopisů (Časopis národního muzea, Památky archeologické, Živa, Sborník historický a přírodovědecký). Financována byla Matice svépomocnou cestou, dary. Zakladatelem Matice české se stala ta osoba, která dle stanov přispěla nejméně 50 zlatými, a to buď najednou, nebo ve splátkách. Tato osoba měla pak nárok na jedno vydání každé knihy, kterou Matice vydala. Po roce 1860 byla Matice vtělena pod Muzeum království českého,²⁰³ jako jeho samostatná součást. Potřeba navýšit její kapitál vedla členy Sboru k oslovení šlechty.

Roku 1865 se Eleonora Kounicová stala zakládajícím členem Matice české, jak vyplývá z děkovného dopisu kurátora Jana hraběte Harracha: „*Uctivě podepsaný sbor dovolil si z povinné této vděčnosti Vaše Vysokorodí mezi věčné zakladatele Matice české vřaditi, aby jméno tak spanilomyslné příznivkyně a tak vznešeného rodu trvale s ústavem spojeno zůstalo.*“²⁰⁴ Hraběnka během čtyř let složila Matici 400 zlatých.²⁰⁵ Kromě ní se stali dárci například Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinic, Eugen hrabě Černín, Karel kníže Schwarzenberg, Jiří hrabě Buquoy, Jindřich hrabě Chotek a mnoho dalších. Ještě roku 1861 bylo posbíráno asi 9 500 zlatých.²⁰⁶

9.2.5 Ústřední matice školská

Tato instituce byla založena 5. prosince 1880 jako spolek „*na obranu proti Schulvereinu, chránila (...) před poněmčením*...“²⁰⁷ a to nejen v historických hranicích české země, ale i v celém Rakousku. Matice zakládala mateřské, obchodní, odborné a střední školy

²⁰² GRUND, Antonín. *Sto let matice české 1831–1931*. Praha 1931, s. 7.

²⁰³ Dnes Národní muzeum.

²⁰⁴ Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA Brno). G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv.č. 5099. Dopis je datován k 20. říjnu 1865.

²⁰⁵ Při revizi účtů z roku 1870 však bylo zjištěno, že hraběnka opomněla roku 1861 zaplatit částku 80 zl., proto jí dopisem žádá pokladník Josef Frič o zaplacení zbývajících částky. Viz MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518 inv. č. 5098. Dopis je datován k 22. březnu 1870. Hraběnka zaplatila zbývajících částku 31. března 1870, jak dokládá kvitance: MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5098. Kvitance je datována k 31. březnu 1870.

²⁰⁶ TIEFTRUNK, Karel. *Dějiny Matice české*. Od počátku léta 1831 až do konce léta 1880. Praha 1881.

²⁰⁷ Viz MSN, Díl 7. Praha 1933, s. 807–808

pro „*děti českých hraničářů*“. Přispěla také k zakládání dalších matic a spolků v slovanských zemích. Byla financována svépomocně – dary, výtěžkem z vlastní činnosti, příspěvky. Po vzniku republiky změnila Ústřední matice svůj cíl. Zřizovala školy tam, kde pro to nebyly zákonem dané podmínky, připravovala otevření nových škol, starala se o státní školy, zejména o jejich vybavení a školní docházku, udělovala stipendia. Za úkol měla také zakládání a provozování výchovných, vzdělávacích a jazykových kurzů, osvětových přednášek, vydávání publikací, starala se o vychovatelny, sirotčince, konvikty, jídelny, knihovny, čítárny, jednoduše měla šířit vychování a znalost českého jazyka. Do roku 1930 založila téměř 350 mateřských škol a přibližně 140 škol ostatních. Rozpočet za tuto dobu vzrostl ze 70 tis. zlatých na 16 milionů Kč.²⁰⁸ O tom, že Eleonořina podpora této instituce byla vysoce ceněna, svědčí úryvek z jejího životopisu otištěného ve Světozoru z 15. února 1895: „*Ptejte se jen, která dáma ze vznešených šlechtických kruhů překročila kdy sama práh kanceláře Ústřední Matice školské, aby odevzdala tam svůj příspěvek s okem radostí a láskou zářícím? A ptejte se, kolikrát již tam byla stará paní hraběnka Kounicová a kolikrát tam odevzdala sama nebo poslala svůj dar?*“²⁰⁹

9.2.6 Národopisné muzeum československé

Vzniklo v roce 1895 při příležitosti Národopisné výstavy československé,²¹⁰ která se v tomto roce v Praze konala, a jež položila základ jeho expozici. Myšlenka etnografického muzea se rychle rozšířila a již za rok, tedy 15. 7. 1896 bylo muzeum slavnostně otevřeno v domě hraběte Sylva-Tarouccy. Mělo za úkol shromažďovat vše spojené s vesnickým životem. Jeho prvním správcem se stal Lubor Niederle. Protože však prostory v tomto domě začaly být brzy potřebám muzea malé, bylo roku 1901 přestěhováno do vily v zahradě Kinských a později rozšířeno i do zadního traktu paláce. V roce 1913 se zde nacházelo několik oddělení ukazujících zvyky, lidová obydlí a hlavně zařízení světnic, drobné průmyslové výrobky, keramiku, lidové kroje a výšivky a srovnávací oddělení, kde mohli návštěvníci porovnat život na venkově v Čechách a jiných slovanských zemích. V zahradě se nacházely různé části zařízení vesnic, např. model včelínu, zvonice, studny, apod. Muzeum bylo spravováno z členských příspěvků Národopisné společnosti československé, takže vzhledem ke svému neutěšenému stavu nabídlo roku 1921 své sbírky Národnímu muzeu a v

---

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ *Světozor*, roč. 29, 13. února 1895, s. 167.

²¹⁰ O národopisné výstavě pojednává kniha: BROUČEK, Stanislav – PARGAČ, Jan – SOCHOROVÁ, Ludmila – ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava československá 1895*. Praha 1996.

roce 1922 se stalo jeho součástí. O rok později pak bylo otevřeno Národopisné oddělení Národního muzea.²¹¹

Roku 1895 dostala hraběnka poděkování od Lubora Niederle za zaslané předměty a dary.²¹²

9.2.7 Národní divadlo

Myšlenka samostatného českého divadla se poprvé objevuje před polovinou 19. století. Roku 1850 byl utvořen Sbor pro zřízení Národního divadla, který svou činnost zahájil sbírkami pod heslem: „*Národ sobě*“. O dva roky později mohl již zakoupit stavební parcelu na nábřeží Vltavy. Deset let poté zde bylo otevřeno divadlo prozatímní. 16. května 1868 se na staveništi konala Slavnost položení základního kamene Národního divadla, jež přerostla v národní manifestaci. Nové, ještě nedokončené divadlo bylo otevřeno 12. června 1881, ale o dva měsíce později vyhořelo. Vypukly nové sbírky na stavbu a za necelé dva roky bylo divadlo znovu otevřeno. Na konci století přešlo pod správu Společnosti Národního divadla.²¹³

Přispěla hraběnka na jeho stavbu? Samozřejmě, přispěla celá její rodina. V letech 1851 až 1852 daroval její muž Michal Karel na stavbu 532 zl., v letech 1861–1862 přispěl syn Václav stem zl., nejstarší syn Albrecht se účastnil Národní loterie ve prospěch Národního divadla a zakoupil si los za 300 zlatých.²¹⁴ Ještě před požárem divadla se na Eleonoru obrátil jménem Sboru pro zřízení Národního divadla František Ladislav Rieger a žádal jí o příspěvek na dokončení divadla: „*Dnes ještě třeba ku dokončení jeho asi 125 000 zl. Budou-li opatřeny, bude národní divadlo do měsíce února příštího roku hotovo. (...) Výbor sboru pro zřízení národního divadla neobrátil se dosud k vysoké šlechtě, aby ji požádal za účastenství v tomto nádherném monumentálním díle, které sloužiti bude na věčné časy nejen ku ozdobě Prahy, ale ku cti celé země, v níž šlechta zaujímá tak mocné postavení. (...) Věrna jsouc tradici své, bohatě podporovati všechno, co se umění týče, vysoká šlechta česká zároveň při takovémto díle veškerého národa českého dojista neodstoupí od národa, v němž zakořeněna jest celým bytím svým, celým majetkem, celou svou minulostí i veškerou budoucností svou, a nepřipustí, aby zastíněna byla tolikými přechozími až dojemnými obětmi lidu, jenž s takovou láskou lne ku svému národnímu divadlu a tak ochotně snesl již sumu tak velikou (...) Obracejíce se tudíž ke všem členům konservativní šlechty osmělujeme se žádati, Vysokorodá Paní, abyste ráčila*

²¹¹ MSN. Díl 5, s. 56, OSN. Díl XVIII. Praha 1902, s. 1051 a OSN *Nové doby*. Díl IV. 1, s. 967–968.

²¹² MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5102. Dopis je datován ke 12. listopadu 1895.

²¹³ MSN. Díl V. Praha 1931, s. 47 – 50.

²¹⁴ ŠUBERT, František: *Národní divadlo v Praze*. Dějepis jeho i stavba. Praha 1881. Přílohy (nestránkováno).

vstoupiti v přední řady těch, jichž pomocí jest provedena jest velkolepá budova národního divadla, která nyní již (hledili se i půjčce 200 000 zl. na ni vzaté) vyžádala náklad 1 500 000 zl. Zůstavující, Vysokorodá Paní, všechno vlastnímu rozhodnutí Vašemu, dovolujeme si jen připomenouti, že podle stanov Sboru pro zřízení národního divadla zakládajícím členem sboru se stává, kdo složí jednou pro vždy příspěvek od pěti set zlatých počínaje.²¹⁵ Tentokrát přispěla sama Eleonora částkou 100 zl., stejně tak Josefina i Václav, tudíž se zakládajícími členy nestali. Nejstarší syn Albrecht dokonce přispěl 4 000 zl. a Ferdinand 557 zl.²¹⁶ Následující rok získal Václav čestné členství v Národním divadle, roku 1884 se stal dokonce i zakládajícím členem. Ve stejném roce byla činnou členkou divadla i jeho žena Josefina (roz. Čermáková).²¹⁷

9.2.8 Sociální demokracie

Eleonora se neomezovala jen na vyšší a střední vrstvy, její vlastenecká podpora měla daleko širší spektrum, zasahovala i do nejnižších tříd. Právo lidu číslo 12, roč. 1898 k úmrtí hraběnky píše: „(...) Hraběnka Kounicová byla duchem a povahou svou ryzí demokratkou v nejušlechtilejším slova smyslu. Cítila s lidem v jeho utrpení a zápasech. Živým svědectvím toho byl příspěvek měsíčních 5 zl., jež odváděla vězeňskému fondu naší strany od r. 1893 až do poslední doby, nedávajíc se zviklati ani štvanicemi a kaceřováním, které ostatní třídy a strany proti nám zahájily.(...)“.²¹⁸ Jak již bylo řečeno dříve, její podpora soc. demokracie se projevila i na pohřbu, jehož část tvořili právě sociální demokraté s červenými karafiáty v knoflíkových dírkách kabátů.²¹⁹

9.2.9 První sjezd českoslovanských žen

Hraběnka se u příležitosti 1. Sjezdu českoslovanských žen ve dnech 15. až 17. května 1897 stala protektorkou této události společně s Karolínou Světlou. Předsedkyněmi byly jmenovány Sofie Podlipská a Věnceslava Lužická. Myšlenka ženského sjezdu vznikla v roce 1896 na poradě Národní jednoty pošumavské, kde se ustanovil komitét, který vypracoval program a rozeslal pozvánky. Ozvaly se zainteresované hlasy nejen z Čech, ale i ze zahraničí, takže sjezd se stal manifestací nejen českých a slovenských žen, ale i zámořských. Na programu byly různé přednášky o funkci ženy v rodině, působení vlasteneckém, mravním a

²¹⁵ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5105. Dopis je datován k 29. dubnu 1880.

²¹⁶ ŠUBERT, František: *Národní divadlo v Praze*. Dějepis jeho i stavba. Přílohy.

²¹⁷ Činný člen je osoba v divadle účinkující, hrající.

²¹⁸ *Právo lidu*. Roč. VII (1898), č. 12. 12. ledna 1898, s. 5.

²¹⁹ Tamtéž, č. 14. 14. ledna 1898, s. 3.

lidumilném, o jejich právech a povinnostech, tužbách a cílech žen vdaných i svobodných, o prostředcích pro zvýšení ženské vzdělanosti a uskutečnění jejich tužeb.²²⁰ Výsledkem tohoto setkání bylo založení Ústředního spolku českých žen, který měl za úkol pokračovat v lidumilných, zdravotnických, národohospodářských a vzdělávacích snahách českých žen. O tom, že by se hraběnka sjezdu osobně zúčastnila, není nikde zmínka, ale je velmi pravděpodobné, že se nemohla dostavit kvůli svému pokročilému věku.

9.2.10 Podpora bosenských uprchlíků

V padesátých a šedesátých letech otřásl Bosnou a Hercegovinou několik vln rolnických bouří, v jejichž čele stáli velitelé ozbrojených povstaleckých družin místních křesťanů (tzv. vojvodové) přepadající a rabující místní muslimské statky i oddíly turecké armády. Politické a sociální napětí se vyhrtilo v roce 1859, když bylo přijato tzv. Saferské nařízení, které učinilo rolníky závislými na pozemkových vlastnících. Místní křesťanské pravoslavné i katolické obyvatelstvo toužilo po osvobození z turecké nadvlády. Jejich smýšlení posilovali sousední Chorvaté a Srbové, kteří se snažili apelovat na společné křesťanské náboženství a historické hranice, aby tak v místních lidech probudili národní cítění a pocit sounáležitosti se Srby resp. Chorvaty a mohli tak vytvořit sjednocený stát. Naproti tomu muslimští statkáři zůstali konzervativní a odmítli připustit, aby byli příslušníci všech konfesí zcela politicky rovnoprávní. Sociální problémy způsobily i nové povstání v Hercegovině v roce 1875, které se rozšířilo také do Bosny.²²¹ Zpočátku se jednalo o reakci na úřady, které bez ohledu na neúrodu požadovaly vysoké daně. Podle Josefa Toužimského uteklo tehdy do okolních států Srbska, Černé Hory, Chorvatska a Dalmácie (tedy i Rakouska-Uherska) kolem tři sta tisíc uprchlíků.²²² Do konfliktu zasáhlo Rakousko-Uhersko a Rusko propagující autonomii Bosny v rámci Osmanské říše, a snažící se narovnat poměry zásahem do st. aparátu pomocí návrhů ministra zahraničí Gyuly Andrásyho. Do toho si ale Osmané nemínili nechat mluvit. Autonomii pro Bosnu požadovala i Bosenská rada, která vznikla v červnu 1878 v Sarajevě. Když požadavkům velmocí Osmanská říše nechtěla zcela vyhovět, vypukla roku 1877 válka, v níž se Rakousko i Rusko postavili na stranu vzbouřenců, aby za tím skryli své vlastní mocenské zájmy. V San Stefanu, v březnu 1878, byla podepsána předběžná rusko-turecká dohoda, v níž byly načrtnuty mocenské a politické změny na Balkáně (uznání samostatnosti Srbska a Černé Hory, vytvoření Velkého Bulharska, přiznání

²²⁰ *Zpráva o prvním sjezdu žen českoslovanských ve dnech 15. a 16. května 1897 na radnici královského hlavního města Prahy*, Praha 1897.

²²¹ ŽÁČEK, Václav a kol. *Češi a Jihoslované v minulosti*. Praha 1975, s. 377–388.

²²² TOUŽIMSKÝ, Josef Jakub. *Bosna a Hercegovina v minulosti a přítomnosti*. Praha 1882, s. 112.

autonomního postavení Bosny v rámci Osmanské říše, atd.). Rusko se nažilo ovládnout černomořské úžiny, čehož se ale Rakousko obávalo, a spolu s Německem a Británií požadovalo revizi sanstefánské dohody. Od 13. června do 13. července 1878 proto zasedal Berlínský kongres, který měl za prvořadý úkol uspokojit zájmy velmocí, nikoli balkánských národů. Jeho výsledkem byla rakouská okupace Bosny, doprovázená ozbrojeným odporem muslimské šlechty a nelibostí místních křesťanů. Okupace trvala až do 6. října 1908, kdy bylo toto území anektováno a stalo se součástí Rakouska-Uherska, kam patřilo až do konce první světové války.²²³

Ve výše načrtnutém povstání hraběnka materiálně podpořila bosenské uprchlíky, jak dokládá děkovný dopis od Iliji Gutešy, předsedy odboru k podpoře bosenských uprchlíků v Záhřebu: „*Tu v zlaté tam Praze ustrnuly paní srdce šlechtného, pilnosti neúnavné a hojné, podaly dary těm nevinně trpícím. Vy paní vznešená jste jim na čele, ušlechtilé ruce Vaše pracovaly a pracují nejpilněji, štědrost Vaše darovala a daruje nejhojněji. Račte tudíž přijmout ve jméně těch tisíců nešťastných, jejichž bídě jste takto, milostivá paní, ulevila, upřímné, vřelé díky. Žehnej Vám Bůh!*“²²⁴

9.2.11 Další spolky

Z dalších spolků, které se těšily hraběnině přízni lze jmenovat České dívky Třebenické,²²⁵ Společnost u Slávie v Kroměříži,²²⁶ Klub mladých,²²⁷ Družstvo pro zřízení tělocvičny Sokolu Menšího města pražského,²²⁸ Sdružení českých zemědělců pro království České,²²⁹ Husův fond – Spolek pro podporu nemajetných studujících českých vysokých škol v Praze,²³⁰ Krakovec – spolek akademiků západních Čech,²³¹ Remeslnicko-dělnická beseda

---

²²³ HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno 2005, s. 62–78 a HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina*. Historie nešťastné země. Brno 1996, s. 37–40, 43–58 a PALMER, Alan. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha 1996, s. 133–172.

²²⁴ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5094. Dopis je datován k 23. únoru 1878.

²²⁵ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton č. 2, inv. č. K 1614. Telegram je datován k 11. lednu 1898.

²²⁶ Tamtéž. Telegram je datován ke 12. lednu 1898.

²²⁷ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton č. 2, inv. č. K 1615, list č. 1. Dopis je datován ke 13. lednu 1898.

²²⁸ Tamtéž, list č. 2. Dopis je datován ke 12. lednu 1898.

²²⁹ Tamtéž, list č. 6. Dopis je datován ke 13. lednu 1898.

²³⁰ Tamtéž, list č. 15. Dopis je datován ke 13. lednu 1898.

²³¹ Tamtéž, list č. 17. Dopis je datován ke 12. lednu 1898.

„Barák“ v Praze na Malé straně²³² a dokonce i Samostatnost – orgán radikálně pokrokový v Praze²³³.

9.3 Podpora škol

9.3.1 České školy

Hraběnka nepodporovala jen Ústřední matici školskou, ale i konkrétní školy, zejména na rodinných panstvích. Roku 1885 děkovalo České gymnázium v Uherském Hradišti hraběnce za „*milostivý dar sbírky nerostů a dřev*“.²³⁴

Následující rok prosila školní rada v Ořechově hraběnku,²³⁵ zdali by nepřispěla hmotně či finančně na vybavení nově postavené školní budovy, financované z vlastních prostředků obyvatel obce, jimž na pomůcky již nezbylo.²³⁶ V roce 1887 prosila tato školní rada znovu hraběnku o příspěvek na vánoční dárky (míněno školní potřeby) pro chudé školáčky a děkovala za: „*značný milodar*“, kterého se jí od Eleonory dostalo minulý rok.²³⁷ Že hraběnka pokračovala v podpoře této školy i nadále, dokládá děkovný dopis z roku 1895: „*... krásný a velmi milý dárek pro naše malé slováčky jsme obdrželi...*“.²³⁸

Také národní škola ve Velkém Ořechově²³⁹ se těšila značné hraběncině přízni, v letech 1896 a 1897 po dvakrát děkovala za zaslané dary.²⁴⁰

9.3.2 Slovinské školy

V ženských listech z roku 1898 ve vzpomínce na hraběnku Kounicovou čteme vyprávění Jana Lega,²⁴¹ jak pravidelně přijížděla hraběnka k Národnímu muzeu a: „...

---

²³² Tamtéž, list č. 18. Dopis je datován k 11. lednu 1898.

²³³ Tamtéž, list č. 20. Dopis je datován ke 12. lednu 1898.

²³⁴ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5111. Dopis je datován k 18. červnu 1885.

²³⁵ Obec Ořechov, okres Uherské hradiště.

²³⁶ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5112, f. 1. Dopis pochází z roku 1886.

²³⁷ Tamtéž, f. 5. Dopis je datován k 8. prosinci 1887.

²³⁸ Tamtéž, f. 4. Dopis je datován k 8. listopadu 1895.

²³⁹ Obec Velký Ořechov, okres Zlín.

²⁴⁰ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5112, f. 6 a 7. Dopis je datován k 19. říjnu 1896 a tamtéž, f. 3. Dopis je datován k 26. prosinci 1895.

²⁴¹ Jan Lego sloužil od roku 1858 jako úředník v Lublani, poté v Terstu a Pulji. Roku 1875 se stal skriptorem Národního muzea. Celkově se snažil přiblížit Slovinsko českým obyvatelům, proto napsal i průvodce po Slovinsku, mluvnici srbochorvatštiny a slovinštiny a další knihy a články se slovinskou tematikou. Několik let

odevzdala mi pokaždé pro Museum do sbírek pro Slovinsko tolik zkamenělin Karlotýnských,²⁴² co právě jí jich tamní dělníci přinesli. Leckdy za jediný pěkný kus odměnila dělníka 10 zlatými, vůbec vždy štědře zaplatila tyto dárky.²⁴³ Tuto vzpomínku potvrzuje i dopis z roku 1896, v němž jí Jan Lego děkuje za „skvostné exempláry“ z okolí Karlova Týna a doufá, že i nadále bude hraběnka na „snaživé jižní bratry“ pamatovat.²⁴⁴ Podle Světozoru z dubna 1880 náležel k hraběnciným nejpřímnějším přátelům Joachim Barrande,²⁴⁵ je tedy možné, že zkameněliny a horniny pocházely právě z jeho nalezišť v okolí Karlštejna.

9.4 Podpora soukromých osob

Hraběnka nepodporovala jen spolky a instituce, její štědrost, obětavost, vlídnost a přízeň se obracela i ke konkrétním osobám. V dochované korespondenci se o její pomoci či vlídnosti zmiňují: Božena Němcová, Sofie Podlipská, Karolína Světlá, Jaroslav Kalina, Josef Franta Šumavský, Václav Šolc, dr. Bedřich Pacák. Paní Eleonora též byla členkou sboru pro uskutečnění národní loterie, který měl získat prostředky na věno Zdeňky Havlíčkové, dcery Karla Havlíčka.

9.4.1 Božena Němcová

Božena Němcová (narozena asi 1820, zemřela 1862) je považována za zakladatelku novodobé české prózy. V roce 1837 byla provdána za Josefa Němce, komisaře finanční stráže. Ovšem kvůli jeho vlastenecké a politické činnosti byla rodina neustále překládána z místa na místo, často mu nebyl vyplácen plat, a tak se již nešťastné manželství ocitlo v hluboké krizi a neslábnoucí chudobě.²⁴⁶ Božena Němcová v Praze hledala pomoc u přátel a

---

vyučoval slovinským jazykům v Pedagogické jednotě, přednášel o Slovinsku v různých spolcích a stal se prostředníkem československé vzájemnosti. Zemřel roku 1906. Viz *OSN*. Díl XV. Praha 1900, s. 796.

²⁴² Obec Karlův Týn se dnes nazývá Karlštejn.

²⁴³ *Naše ztráty*. In: *Ženské listy*, roč. XXVI (1898), č. 2, s. 29 – 30.

²⁴⁴ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5098. Dopis je datován k 9. červenci 1896.

²⁴⁵ Joachim Barrande byl stavební inženýr a paleontolog původem Francouz, který se celosvětově proslavil průzkumem geologických útvarů a zkamenělin ve středních Čechách. Cesta do exilu po revoluci roku 1830 zavedla Barranda brzy do Čech. Díky svému postavení a zájmům se rychle ocitl v kontaktu s českými kulturními kruhy, seznámil se např. s Františkem Palackým a také s hrabětem Kašparem Šternberkem, jedním ze zakladatelů nynějšího Národního muzea v Praze. Právě hrabě Šternberk požádal Barranda o posouzení možnosti stavby koněspřežné železniční trati údolím Berounky a přes uhelné pánve u Radnic do Plzně. Z důvodu nedostatku prostředků se tento plán nepodařilo naplnit, ale uskutečněné práce francouzskému inženýrovi odhalily velmi bohatá naleziště zkamenělin (zejména trilobitů) zvláště u Skryjí a Týřovic. Přestože Barrande hodně cestoval a ponechal si byt v Paříži, jeho hlavním útočištěm zůstala do konce života Praha. Dokonce se naučil i česky. Zemřel v roce 1883 a ve své závěti muzeu v Praze odkázal statisíce zkamenělin i svoji knihovnu včetně rukopisů. Viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Joachim_Barrande.

²⁴⁶ Vztahu mezi Boženou Němcovou a jejím mužem se z nového pohledu věnuje kniha: POKORNÁ, Magdalena. *Josef Němec*. Neobyčejný muž neobyčejné ženy. Praha 2009.

známých. Korespondence ukazuje, že od roku 1853, kdy zůstala ona i její muž bez prostředků, byla nucena vytrvale žádat o pomoc v českých vlasteneckých a také šlechtických kruzích.²⁴⁷ Společnost mladých přátel, kterou Němcová navštěvovala, konkrétně Josef Václav Frič, poradil Boženě Němcové, aby své nové dílo – Babičku - věnovala právě Eleonoře z Kounic.²⁴⁸ Němcová dala na jeho rady, a tak můžeme v knize dnes číst věnování:

*„Vysokorodé Paní,
paní
Eleonoře hraběnce z Kounic
rozené
hraběnce Voračické z Paběnic,
paní řádu hvězdokřížového,
členu mnohých dobročinných ústavů a.t.d.
ve vsí úctě
věnuje
Božena Němcová*

*VYSOCE UROZENÁ PANÍ
Je způsob, když koho milého z domu provázíme, že mu dáváme
na cestu s sebou požehnání.
I já posílajíc do světa dítko – prostinké to dítko své fantazie – žehnám je,
vtiskujíc mu na čelo jméno, jež odedávna národu
milé a vážené bylo – a nyní ctěné je co jméno příznivkyně
lidu, podporovatelkyně všeho, co dobré a krásné, jméno Vaše,
šlechtná paní! – Nevím pro ně lepšího požehnání.“*

První sešit Babičky vyšel 15. května 1855 a poslední, čtvrtý, 16. srpna téhož roku. Za tuto dedikaci pak Němcová očekávala nějakou finanční odměnu, jež však stále nepřicházela. V srpnu ale přišel dopis od hraběte Kolovrata, který se zavázal zaplatit její čtvrtou cestu na Slovensko. Cestu však byla nucena předčasně ukončit, protože po celou dobu byla sledována policií, která jí nakonec posadila na vlak do Prahy, a také proto, že doma narůstaly neutěšené

²⁴⁷ Například v dopise ze 4. srpna 1855 žádá Jana Evangelistu Purkyně o půjčku na zaplacení činže. S obdobnými prosbami se obrací i na Karla Jaromíra Erbena, Františka Palackého, nebo Vojtu Náprstka. Mezi její velké dobrodince patřil též hrabě Hanuš Kolovrat, který jí dal 250 zl. na čtvrtou cestu na Slovensko. Viz např. NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence IV. 1857-1858*. Praha 2007, s. 23–29.

²⁴⁸ FRÍČ, Josef Václav. *Paměti II*. Praha 1960, s. 505.

finanční poměry a odměna od hraběnky stále nepřicházela. Bohužel z tohoto období nemáme vysvětlující korespondenci z Eleonořiny strany, a tak si můžeme přecíst jen to, co o tom píše samotná Němcová nebo jiní pamětníci. Božena Němcová očekávala svoji odměnu už od prvního dílu Babičky, a proto si například v srpnu roku 1855 stěžuje Janu Evangelistovi Purkyněmu, že: „Řeklo se mi, že paní hraběnka za dedikací Babičky mi nějaký dar na penězích pošle – ale posud se nestalo...“²⁴⁹ Hraběnkino jednání trochu osvětluje dopis ze září 1855 ze Slovenska, kde Němcová svému muži píše: „Je mi divno, že posud nic nenapsala ani nevzkázala, je-li v Praze, mohl by ses jí zeptat, ale tuším, že není v Praze, že na cestě je a nyní ve Vídni, nebo ji tam čekali v institutě Bílkově.“²⁵⁰ Lze tedy soudit, že hraběnka nebyla přítomna a možná také, že nevěděla, co by měla Němcové dát. Ani v říjnu nepřišla kýžená pomoc, přestože se Josef Němec o ní zmínil Václavu Štulcovi, duchovnímu rádci paní hraběnky.²⁵¹ K této události se vyjadřuje Josef Václav Frič: „... sepsavši Babičku, již na naši radu věnovala hraběnce Kounicové, dostala od této místo očekávané alespoň padesátky pouze půl tuctu kávových lžiček! Neboť nešťastnou pro Boženu náhodou radila se paní hraběnka opět s tímž duchovním rádcem, který argumentoval takto: „Pakli ji dáte peníze, promarní je přes jednu noc se svými kamarády; darujete-li jí něco cennějšího, zastaví to obratem ruky, pročez vám radím jen k dárku co možná nepatrnému.“ Ubohá, kteréž nedostávalo se právě, jak obyčejně, na činži, sama mi se slzami v očích nabízela těch šest pratenounkých lžiček ke koupi...“²⁵²

Za věnování Babičky tedy dostala Božena Němcová od hraběnky jen několik lžiček, které se jí nakonec podařilo zastavit.²⁵³ Ovšem situace se postupně mění a Eleonora z Kounic se stává významnou podporovatelkou a poslední finanční záchranou Boženy Němcové. Svému muži 10. května 1856 píše: „Byla jsem u Kounicové – Štulc u ní stranou tebe ani nebyl

---

²⁴⁹ NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence II. 1853-1856*. Praha 2004, s. 145.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 186. Petr Bílka (4. května 1820–11. září 1881), se po studiích v Brně a Vídni vychovatelem, ředitelem a pak majitelem významného výchovného ústavu ve Vídni. Byl vlastenec, pokrokový pedagog, editor českých knih. Viz např.: http://www.boskovice.cz/temata/kluby_spolky/kpb/vl00-1-bilka.php.

²⁵¹ Václav Štulc (1814-1887), kanovník a později vyšehradský probošt, klerikální básník a překladatel. Byl velkým hlasatelem slovanské vzájemnosti, silně národně orientovaný. Jako duchovní opora a útěcha býval častým hostem u zbožné hraběnky, a pakliže můžeme věřit Fričovým pamětím, tak měl na hraběnku i určitý vliv. Štulc odsuzoval Němcovou za to, že se přátelila s mladými literáty, a také nechápal její materiální svízele, radil jí, aby se modlila a byla dobrou křesťankou. Podle Friče pak Štulc Němcové ještě několikrát ublížil, ale přitom byl na jejím pohřbu na Vyšehradě a podle Fričových zpráv nazval ve své řeči Němcovou „milou sestrou Boženou“. Viz FRIČ, Josef Václav. *Paměti II*, s. 505-506 a NĚMCOVÁ, Božena: *Korespondence II. 1853-1856*, s. 25.

²⁵² FRIČ, Josef Václav. *Paměti II*, s. 505.

²⁵³ NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence III. 1857-1858*. Praha 2006, s. 92.

– a ona mi dala 15 f., tak jsem mohla Mar.²⁵⁴ na ten první termín polovic dát a že máme na živobytí přes svátky...“.²⁵⁵ O několik dní později se v dopise Janu Helceletovi nadšeně vyjadřuje nejen o finanční podpoře, které se jí od hraběnky dostalo, ale také o její snaze zajistit Němcové prostředí, ve kterém by mohla v klidu psát. „*Moje okolnosti se o mnoho nezměnily, – leč že jsem našla v pní hra. Kounicové příznivkyni, která se chce co možná o moje materiální blaho starat. – Již jejím přičiněním vyjednáno, že pojedu na začátku budoucího měsíce ven do Poříčí na Sázavě, tři míle od Prahy – kde mohu tři čtyry měsíce pobyt i s dvěmi dětmi (chlapec ovšem teprv o prázdninách přijde ven). Až se vrátím, chtěji tuším cosi vyjednat, abych měla v domě jedné hraběnky svobodný byt, teplo – a moji stravu – a za její společníci platila. – Take chtěji vymoci pro mne lepší honoráry. – Nu nevím, jestli ty krásné plány, jež by mi ovšem samostatné postavení slibovaly, se uskuteční, já se, abych ti upřímně řekla, ani z toho netěším, poněvadž se mi to zdá nemožné, abych já kdy z té bídy života vylezla a bezstarostně, alespoň spokojeně živa být mohla. Přijímám vše s vděčností, tím radší, an je to dáma, která umí dát, aby člověka tím neponížila – a věř mi Ivane – to není každému dáno (...)* Nyní pomalu sestavuju Cestopisné obrázky z Uher a mezitím musím některé menší věci pracovat a pohádky psát, poněvadž jich ještě mnoho mám a ráda bych s tím pokračovala. Hraběnka miní vydat je na vlastní útraty skvostně, a v Lipsku by je rádi do němčiny překládali.“²⁵⁶ O tom, jak byla u hraběnky, se pak zmiňuje znovu svému synovi Karlovi 26. května: „*Tedy jsem šla sama k ní s poklonou – ona mě velmi srdečně přijala a všelicos jsme mluvili. Já o nic neprosila, ale ona mne šla vyprovodit a venku dala mi 15f. Byla jsem ráda – a hned je poslala Marii. První termín tedy mám z krku.(...) Když jsem to zaplatila, bylo přece zase zle. – Tu jsem si naříkala Bendlovi. – Co on, chudák, mi pomoci nemůže, ale ten den setkal se s Schulzem, co je vychovatelem u pa. hraběnky, a tomu všechno řekl, jak to se mnou stojí. – U pani hraběnky bydlí jistý Staněk (Bohdan), co vydal také jednou básně a nyní namísto Šafaříka profesorem lučby se stal. – Ten je v domě jako syn – a co chce, hr. mu udělá; - tomu to Schulz řekl. On je statkařů syn z venku, z Poříčí na Sázavou (...). On je šlechtitný, hodný člověk (má rád kontesku a kdoví jestli mu ji hr. nedá). – Ten hned druhý den ke mně přišel a přinesl mi 50f. – Abych si mohla trochu dluhy poplatit a měla od čeho živa být, - a pak mě řekl, že chci-li ject na léto k jeho rodičům ven, i s dětmi – že budu mít všechno zdarma. – To víš, kdo byl radší než já. – Šla jsem hned k paní hraběnce a ona mi domlouvala, že proč jsem se jí dávno nesvěřila, že ona to nevěděla. – Povídala, že mne chtěla*

²⁵⁴ Myšlena tím bývalá služka Němcových Marie Votová, které Němcová dlužila peníze na výplatách, a služka je musela vymáhat až soudně.

²⁵⁵ NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence II. 1853-1856*. Praha 2004, s. 227.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 236-239.

vzít do Čížkovic s sebou na panství, ale že je tam málo místa v zámku (což je pravda, je to malý zámek) – a do Března že pojedou teprv na podzim, že by mi tím nebylo spomožino, - a že bych nemohla vzít děti s sebou. Že tedy mluvila se Staňkem a že abych jela do Poříčí. – Já jsem radší, neboť bych u hraběnky byla více nesvobodna než tam venku. Staří Staňkovic jsou hodní Staročeši, budu tam mít dva pokoje pro sebe – a všechno zdarma, celých pět měsíců, i jízdu do Prahy, kdy budu chtít, zdarma, protože mají svůj dostavník.(...) Mám už také ujednáno, že budu dostávat po dvaceti zlatých stříbra za arch. “. V tomto dopise synovi také píše, že dostala od hraběnky letní hedvábné šedivé šaty, ale že je nemůže nosit, protože k nim nemá kabátek.²⁵⁷

Nicméně tyto skvělé vyhlídky na pobyt na venkově se bohužel neuskutečnily, protože nejdříve neměla Božena Němcová žádné vhodné oblečení a obuv, poté byla nemocná, následně také její dcera a pak přišla smrt Karla Havlíčka, jehož pohřeb se stal národní manifestací. Avšak po něm byl Josef Němec vyšetřován, uvězněn a posléze poslán do Korutan na nové místo.

Hraběnka Eleonora nadále Boženu Němcovou finančně podporovala a zbavovala ji tak části jejích starostí. Němcová si k ní pro finance chodila relativně často – například z dochované korespondence vyplývá, že tam byla nejméně dvakrát během ledna a března 1858. Jednou však byla hraběnka bohužel nemocná.²⁵⁸ Pro svoji dceru Doru chtěla Němcová pomocí hraběnky Eleonory zajistit protekci, aby jí sehnala místo vychovatelky.²⁵⁹

Díky korespondenci Boženy Němcové se nám zachoval i dopis, který jí hraběnka psala 3. července 1858. „Milá Přítelka!

Vašnosti listek mě tůze zarmoutil; nevěděla jsem ani slovo o tom, že jste ráčila ke mně přijít, ani že jste tu knížku²⁶⁰ sama přinesla; mohlo býti, že jsem ji co poslanou ze něký knihkupectví vrátila, řkouci, že jsem na ní předplatila, ale nepamatuju, jen že pan Schulz tu knížku s vaším pozdravením přinesl. Přečtla jsem už dříve I. svazek těch roztomilých pohádek, neodevřela jsem tu knížku a nalezla jsem váš listek, teprvé když jsem tudy mé knihy srovnávala. Bylo mně to velice líto, že mě za nevděčnou držíti musíte, ale neznajíc nového příbytku vašeho,²⁶¹ nemohla jsem psáti.

---

²⁵⁷Tamtéž, s. 241 – 242.

²⁵⁸NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence III. 1857-1858*, s. 272-274, 314.

²⁵⁹Tamtéž, s. 154.

²⁶⁰Patrně šlo o svázaný výtisk prvního dílu *Slovenských pohádek a pověstí*, který obsahoval prvních pět svazků a vyšel na jaře 1858.

²⁶¹Božena Němcová se přestěhovala ze Štěpánské ulice č. 647 do Řeznické ulice na Novém Městě pražském 1. listopadu 1857.

Je mi velice líto synáčka vašeho,²⁶² Bůh dej, aby se na venkově uzdravil, moh by na nákej čas ve kravský chlív bydlit a to teplý mlíko pit bylo by velmi dobře. Máte věru pravdu, že se nám oba dost zle na tom divným světě vede, já alespoň k ničemu dobrá nejsem, ale vy, která pro vlast pracujete, mělo by se vám více štěstí přáti.

*Se srdečnou úctou a láskou vaše upřímná Eleonora z K.*²⁶³ Co hraběnka mínila tím, že se jí vede zle, lze jen těžko říci, ale v této době uběhl necelý rok od smrti její matky a tchýně, zároveň také její syn Rudolf byl stále nemocný.

Postupem doby začaly narůstat rozpory mezi Boženou Němcovou a jejím manželem Josefem, které vyústily v oboustranný požadavek rozvodu. Roku 1861 nakonec ve zbědovaném fyzickém i duševním stavu opustila Prahu i manžela a odešla do Litomyšle, kde se bezvysledně pokoušela pracovat. Zde jí však dostihla její vleklá choroba²⁶⁴, poté si jí manžel odvezl zpět do Prahy, kde zemřela 21. ledna 1862. Její pohřeb na Vyšehradě se stal velkolepou událostí.

9.4.2 Sofie Podlipská

Překladatelka a spisovatelka řazená k májovcům se narodila 15. května 1833 v Praze jako Sofie (či Žofie) Rottová, mladší sestra Karolíny Světlé, v bohaté patricijské rodině. V roce 1858 se vdala za lékaře J. Podlipského a teprve od této doby se „národně probudila“. Pracovala v ženských vzdělávacích spolcích (Minerva, Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, Americký klub dam) a věnovala se literární činnosti. Publikovala v časopisech Lumír, Osvěta, Světozor, Květy, Rodinná kronika, Zlatá Praha, redigovala Ženskou bibliotéku a vlastní Almanach Souzvuk. V roce 1867 ovdověla a ještě více se zabrala do publicistické a osvětové činnosti. Přátelila se s Boženou Němcovou a s mladým Jaroslavem Vrchlickým, za kterého provdala svou dceru Ludmilu. Sofie Podlipská zemřela 17. prosince 1897 v Praze.²⁶⁵

V květnu roku 1897 psala hraběnce přípis k žádosti, v němž jí prosila, zdali by pomohla „vdově ušlechtilé a přebohé“ a také doufala, že: „*Snad neráčíte mně míti za zle tento krok a zachováte Svou, mně předrahou přízeň Svě ctitelce jež ve vás oceňuje světici.*“²⁶⁶

9.4.3 Karolína Světlá

²⁶² Syna Jaroslava kvůli jeho zdravotním potížím.

²⁶³ NĚMCOVÁ, Božena: *Korespondence IV. 1857-1858*, s. 358.

²⁶⁴ Podle Jiřího Moravce se jednalo o vleklou rakovinu rozmnožovacího ústrojí. Viz MORAVEC, Jiří. *Někdejší Betty*. Ostrava 1995.

²⁶⁵ Viz <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/sofie-podlipska.html>.

²⁶⁶ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton 518, inv. č. 5098. Dopis je datován k 10. květnu 1897.

Karolina Světlá, vlastním jménem Johanna Rottová se narodila 24. února 1830 v Praze. Roku 1852 se Johanka vdala za Petra Mužáka. Jeho rodiště Světlá pod Ještědem jí bylo inspirací pro pseudonym a život v Podještědí, kam jezdila na léto, pro její tvorbu. Roku 1858 vstoupila Johanka Mužáková do literatury jako Karolína Světlá prací s názvem "Dvojí probuzení" v památném prvním ročníku almanachu Máj. Ocitla se ve společnosti mládeží milovaného Vítězslava Hálka, Boženy Němcové a především Jana Nerudy. Od roku 1878 trpěla oční chorobou a musela svá díla diktovat. Její sekretářkou a společnicí byla její neteř Anežka Čermáková-Sluková. Zemřela 7. září 1899.

Karolina Světlá byla členkou několika emancipačních spolků. Roku 1871 založila tzv. Ženský výrobní spolek český, který pak i několik let řídila; cílem spolku byla pomoc dívkám z chudých rodin, vzděláním a prací. Spoluzaložila Americký klub dam. Působila i jako novinářka, jejím hlavním tématem bylo postavení ženy ve společnosti. Karolina Světlá se v životě i ve svých dílech vždy hlásila k vlastenectví, protiměšťáctví, prostému lidu i právu žen. Stala se zakladatelkou českého románu. Vzorem jí byla G. Sandová, navázala na tvorbu B. Němcové a připojila se k uměleckému programu májovců. Pomáhala mladým ženám v jejich prosazování v životě, například spisovatelce Elišce Krásnohorské.²⁶⁷

25. února 1880 děkovala Karolína Světlá za „*vlídnou poctu*“, které se jí dostalo od hraběnky v den jejich narozenin.²⁶⁸

9.4.4 Josef Jaroslav Kalina

Josef Jaroslav Kalina (+22. června 1847 Praha) byl český básník, literární a přírodní vědec, filosof, sběratel lidové slovesnosti.

Narodil se 9. listopadu 1816 v Haidě (dnes Nový Bor, okres Česká Lípa) Po maturitě odjel do Plzně, kde pod dohledem svého strýce, profesora matematiky a vlastence Josefa Sedláčka studoval filosofii a práva (nedokončil). Strýc také rozvíjel jeho vlastenecké cítění, Josef například začal studovat slovanské jazyky a psát poezii v češtině. Přispíval do časopisů Květy, Česká včela, Vlastimil, Ost und West. Vynikal zejména ve filologii (zamýšlel sestavit jazykovou encyklopedii), zabýval se však i filosofií a literární kritikou. Jeho básnická tvorba, neúplně dochovaná, je přetížena jazykovými archaismy a novotvary. Překládal z angličtiny, němčiny nebo polštiny. Zemřel v Praze po dlouhé nemoci roku 1847.

²⁶⁷ Viz <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/karolina-svetla.html>.

²⁶⁸ MZA Brno. G 436 Rodinný archiv Kouniců, karton č. 518, inv. č. 5100. Dopis je datován k 25. únoru 1880. „*Vlídnou poctou*“ jistě není myšlena finanční částka, spíše dar, blahopřání či hraběněčina návštěva.

Jeho nejznámějším dílem je *Kšaft*, který v roce 1842 v Praze vyšel nákladem 10 000 výtisků, a zlidověl. Básnické spisy z pozůstalosti J. J. Kaliny vydal František Doucha a Jan Křtitel Vlček (1852) s životopisným úvodem *Pomněnky z krátké života pouti J. J. Kaliny*, znovu vyšly Kalinovy *Básnické spisy* v Koberově Národní bibliotéce (1874). Tyto sebrané spisy byly věnovány Eleonoře Kounicové a její sestře Antonii hraběnce Daunové, o nichž se v úvodu píše: „*S počátkem jara 1847 J. Kalina bídne choře, musil v březnu ulehnouti, od kterého času více nevstal. Upřímnost několika dobrých duší, jmenovitě spanilá mysl a skvělé lidumilství vysoce urozených hraběnek z Daun a Kounic v pravém šlechetenství se tu na něm prokázaly, pečovavše o něho velikomyslně a věčný vděk od každého přímého a přítele sobě zaslouživše. Zvláště on, ležící již na smrt, dobrotivosti těchto paní často až ku vřelým slzám byl pohnut a přede druhy svými ještě v posledních okamžicích těchto svých přešlechetných milostivic slovy srdcedojemnými vzpomínal.*“²⁶⁹

9.4.5 Josef Franta Šumavský

Narodil se 27. listopadu 1796 v pošumavské vesničce Poleňce. Měl velký talent na jazyky, zvládal také řečtinu a latinu, studoval filosofii a češtinu, nepovinně ještě italštinu a pedagogiku. Celý život žil v chudobě, protože nenašel stálé zaměstnání, nejčastěji zastával místo učitele, nebo pomocného učitele. Studoval češtinu, všímal si jazykových zvláštností, nepravidelností i kazů češtiny, zaznamenával pražský žargon, lidová rčení ze svého rodného kraje; tyto rčení od něj převzali např. František Ladislav Čelakovský pro své dílo *Mudroslovní národu slovanského v příslovích*, poskytl přísloví Karlu Jaromíru Erbenovi, také Božena Němcová od něj přejala řadu národních pohádek. Svě hojně znalosti z pozorování češtiny poskytoval také Josefu Jungmannovi, se kterým později úzce spolupracoval. V jazykovědě se uplatnil nejvíce jako slovníkář, popularizátor výsledků filologického bádání a zkoumání.

Vydal spisek *Otčenáš slovanský* v češtině, polštině, ruštině a srbochorvatštině. Chtěl tím dokázat, že jako Čech může rozumět hlavním slovanským jazykům. Překládal z němčiny, vydal německo-český a česko-německý slovník. Snažil se také o vydávání všeslovanského slovníku, kde chtěl sjednotit všechny slovanské jazyky jedním písmem a pravopisem. Jeho první sešit, vydaný v roce 1852 skončil nezdarem. V roce 1848 byl vyzván zemskou vládou k

---

²⁶⁹ *Světlozor*, roč. XIV, 2. dubna 1880, s. 164 – 165. Zmínka také v: KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách*. Brno 1914, s. 63.

sepsání nové české mluvnice. V posledních letech před svou smrtí usilovně pracoval na všeslovanském slovníku. Zemřel 22. prosince 1857.²⁷⁰

V životopise paní hraběnky ze Světozoru z roku 1880 se píše, že také Josef Franta Šumavský se těšil její „zvláštní štědrosti“.²⁷¹

9.4.6 Václav Šolc

Václav Šolc se narodil 23. prosince 1838 v Sobotce. Pocházel z dobře situované rodiny. Gymnázium studoval v Jičíně, po jeho absolvování se pokoušel studovat historii na univerzitě v Praze, ale po dvou letech studia zanechal. Svými básněmi přispíval do několika novin a časopisů – např. Lumíru, Světozoru, Květů, Obrazů života. V letech 1864–1867 se živil jako kočovný herec a básník. Zemřel na tuberkulózu 14. července 1871 v Sobotce.

Jeho básně se zabývají sociální a národní tematikou. Jako první začal v české literatuře používat sonety, gazely a šansony. Šolcova tvorba je označována za významný předěl Májovců a Ruchovců. K jeho nejznámějším dílům patří *Prvosenky*, které byly celé vydány hraběnkým nákladem roku 1867, a jejichž celý náklad dostal básník od hraběnky darem.²⁷²

9.4.7 Dr. Bedřich Pacák

Bedřich Pacák se narodil 13. září 1846 v Bělohradu u Nové Paky jako syn úředníka, studoval právnickou fakultu v Praze. V bouřlivém roce 1868 pronesl ve společnosti studentů v hostinci v Šárce „velezrádný“ výrok a byl odsouzen na 5 let těžkého žaláře, ale po třech letech amnestován. Po propuštění dokončil studium, působil v Národních listech a po roce 1875 se věnoval advokacii. Od roku 1883 byl proslulým advokátem v Kutné Hoře.

V devadesátých letech hrál Pacák významnou úlohu v mladočeské straně. Od roku 1889 zasedal na českém zemském sněmu, od roku 1891 na říšské radě ve Vídni. Byl stoupencem umírněné reálné politiky. V letech 1895-97 horoval pro jednoznačnou podporu premiéra Badeniho, s kterým jednal při přípravě jazykových nařízení. Po demisi E. Engela převzal v roce 1900 předsednictví Klubu mladočeských poslanců. V letech 1906-07 působil jako ministr bez portfeje v Beckově vládě. Po volbách na základě všeobecného volebního

---

²⁷⁰ <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/josef-franta-sumavsky.html>.

²⁷¹ *Světozor*, roč. XIV, 2. dubna 1880, s. 164.

²⁷² *Světozor*, roč. XIV, 2. dubna 1880, s. 165.

práva 1907 už nebyl vzhledem k změněné parlamentní situaci do rekonstruované vlády pojat. Zemřel ve Veltrusech 24. května 1914.²⁷³

Ve své kondolenci Václavu hraběti Kounicovi mimo jiné píše: „*Sám vzpomínám s vděkem dobroditelky veliké, jež také mně v dobách těžkých Vám známých dle zlatého srdce Svého podporovala.*“²⁷⁴

---

²⁷³ Viz URBAN, Otto: *Česká společnost 1848-1918*. Praha 1982, s. 433 – 451.

²⁷⁴ Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton č. 2, inv. č. K 1615, list č. 30. Dopis je datován ke 13. lednu 1898.

10. Smrt hraběnky Eleonory Kounicové

„...Eleonora hraběnka Kounicová skonala včera o půl 9. hod. večer ve věku 89 let po krátké jednodenní nemoci sešlostí věkem“, oznamuje Hlas národa 11. ledna 1898.²⁷⁵ Následující den bylo tělo zesnulé vystaveno na katafalku v otevřeném okně prvního patra v paláci Kouniců v Mostecké ulici v Praze.²⁷⁶ Její pohřeb se konal ve čtvrtek 13. ledna 1898. „Účast a zástupy nejširších vrstev pražských provázely včera odpoledne rakev ideální Česky a šlechtně lidumilky, paní hraběnky Eleonory Kounicové, ze šlechtického jejího sídla malostranského na posvátný Vyšehrad, do jehož památné půdy zatoužila zesnulá raději než do hrobky rodinné.²⁷⁷ A tak, jak žila, prostá a přec všemi milována, tak se též ubírala k poslednímu svému odpočinku. Pohřeb její neměl strnulé pompy a chladné obřadnosti, (...) ale byl za to projevem všeobecné lásky a nehynoucí úcty, již přišli projevit vzácné stařence i lidé práce, bojující jindy v sevřeném šiku proti všemu šlechtictví. Zástupy dělnictva, projevujícího okázale svou příslušnost třídní [rudými karafiáty na klopě, pozn. L. S.], na pohřbě šlechtičny – není-liž to vzácný úkaz, svědčící především o svrchované, ideální dokonalosti a bezúhonnosti té, již byla poslední posta prokázána?! (...)

Pohřeb paní hraběnky Kounicové konal se o 1. hodině odpolední v chrámu sv. Mikuláše na Malé straně.²⁷⁸ Prostorný chrám do posledního místečka naplněn byl vybraným obecnstvem a armádou příslušníků nižších tříd společnosti, jichž zesnulá paní hraběnka byla ochotnou podporovatelkou a příznivkyní. Hlavní oltář chrámový zahalen byl smuteční látkou a před ním zřízen vysoký katafalk, na kterém nalezala se rakev s tělesnými ostatky zesnulé. Trojnásobná řada svíc a pochodně ozařovaly katafalk. Nad rakví zřízen byl baldachýn se stříbrnými třásněmi, po stranách pak vznášely se sochy andělů. Podél katafalku konali stráž zřízení pohřebního ústavu a v předu rakve umístěny šlechtické znaky rodiny Kouniců a Voračických. Lavice kostelní potaženy byly smutečním rouchem. V přední lavici na pravé straně zaujaly místo vnučky zesnulé, kněžny Marie Hohenlohová a Dada [Eleonora pozn. L. S.] Andrassyová, na straně levé synové zesnulé.

Pohřební obřady za asistence čtyř duchovních vykonal administrátor fary u sv. Mikuláše dp. P. Svoboda. Sbor chrámový za řízení ředitele kůru p. Maýra zapěl smuteční

²⁷⁵ Hlas národa, roč. 13, č. 11, 11. ledna 1898, s. 2.

²⁷⁶ Tamtéž, č. 13, 13. ledna 1898, s. 2.

²⁷⁷ Rodinná hrobka české větve Kouniců se nachází jihovýchodně od obce Zahrádky (bývalé panství Nový zámek) v kostele Sv. Barbory, renesanční stavbě s barokní podobou.

²⁷⁸ Fotografie chrámu sv. Mikuláše viz příloha 12.

skladby a „*Salve regina*“ od Horáka. Po dokončených obřadech byla rakev snesena do čtyřsprežního údělového vozu.

Velkolepý byl průvod pohřební. Nepřehledné zástupy obecnstva shromáždily se v ulicích malostranských i pražských po celé cestě až k posvátnému Vyšehradu. Průvod zahájen byl věncovým vozem, na němž nalezalo se veliké množství nádherných věnců po většině se stuhami barev národních. Položili je na rakev zesnulé: kněžna Eliška Kounicová-Thunová, kněžny Marie Hohenlohová roz Kounicová, Dada Andrassyová roz. Kounicová, hrabě Géza Andrassy, pravnukové Albrecht, Alexandr a Věra Hohenloho, Bebe Károlyova, Mano Andrassyova [Manó byl muž pozn. L. S.], Jiří a Zdenko [Zdenka pozn. L. S.] Kounicovi, Josefa Náprstková, Klub Národní strany svobodomyšlné, obec pražská, Umělecká beseda, úřadnictvo slavkovského panství, generál major Molnár, baron Weber z Ebenhofů, prof. Josef Sládek, dr. Dvořák, rodina Konečných, rodina Kouteckých, dámy Národní jednoty pošumavské, hrabě Vratislav, hrabě Špork, baron Dobrzenský, rodina Rožánkova, sociální demokraté a j. v.(...)

Za pohřebním vozem ubírali se nejbližší příbuzní zesnulé a v nepřehledném průvodu četní členové šlechty, jakož i kruhů občanských. Nalézali se mezi nimi zejména: starosta měst pražských dr. Podlipný se členy rady městské i sboru obecních starších, poslanci pp. Prof. dr. Čelakovský, prof. Blažek, arch. Materna, dr. Podlipský, dr. Dvořák, prof. Kurz, dr. Záhoř; dále baron Rieger, hr. Deym, rytmistr hr. Špork, baron Dobrzenský, pí. Anna Lobkovicová, choť nejvyššího zemského maršálka, hr. Černín; deputace Ústřední matice školské pp. dr. Pospíšil a Šámal, deputace Spolku ku podporování nemajetných studujících filozofie se starostou spolku panem prof. drem. Jarníkem v čele, Umělecké besedy, národních jednot a deputace různých jiných spolků vlasteneckých a humanitních. Průvod uzavíralo národní dělnictvo a as 300 sociálních demokratů v řadách s rudými karafiáty; zesnulá dobroditelka po několik roků pravidelně přispívala jejich vězeňskému fondu.

Obec pražská z piety k zesnulé dala rozsvítiti svítilny v ulicích a dlažbu posypati pískem ve všech ulicích, kterými průvod z Malé strany na Vyšehrad se ubíral. (...).²⁷⁹

Jak již bylo řečeno, hraběncinými syny vymřel rod po meči. Avšak po přeslici stále pokračuje, její potomci žijí v Maďarsku a Lichtenštejnsku.

---

²⁷⁹ *Národní listy*, roč. 38, č. 14 (14. ledna 1898), s. 4. Eleonora Kounicová je pohřbena na Vyšehradském hřbitově v oddílu 3, č. 35. Fotografie hrobu a náhrobku viz přílohy 13 a 14.

11. Závěr

Hraběnka Eleonora nebyla ve svém postavení aristokratky výjimečná, přesto ale byla v mnohém zvláštní a osobitá. Zhostila se své role urozené dcery, manželky, matky, babičky, hospodyně a příznivkyně na výbornou, jak lze soudit z dopisů,²⁸⁰ zároveň ale svůj status překračovala a sympatizovala i s prostým lidem. Myslím si, že na tyto její „pokrokové“ postoje měla největší vliv společnost scházející se v saloně u Thurn-Taxisů, z jehož prostředí vykryštovaly i názory jejího syna Václava Kounice, který se později stal jedním ze zakladatelů radikálnější mladočeské strany a proslul jako obránce nejnižších vrstev společnosti.

Pravého šlechtice či šlechtičnu si tehdejší společnost představovala jako osobu, která oplývala vřelým vlasteneckým citem, jež se měl projevovat veřejným užíváním českého jazyka, podporou vlasteneckých podniků, zájmem o chudinskou péči, podporou umění a zájem o zemědělství.²⁸¹ Neměla se také uzavírat svému stavu a komunikovat s ostatními vrstvami společnosti. Všechny tyto body hraběnka splňovala a navíc svou laskavou povahou i předčila.

Také jako matka osvědčila velkou dávku benevolence, například v již zmíněném výběru manželek svých mladších synů. Do jejich života příliš nezasahovala, měli naprostou volnost v rozhodování, pohybu a naplnění svých cílů, stejně jako ona sama. Na druhou stranu mi však připadá zvláštní, že v době její smrti u ní nebyl ani jeden z jejích synů přítomen, přestože všichni dostali zprávu o jejím zhoršujícím se stavu předem.

Zajímavý byl také hraběncin vřelý vztah k literatuře a historii, nejspíše jí sloužil jako spojení s vnějším světem. Její informovanost v tomto ohledu byla význačná a neupadla ani poté, co kvůli svému stáří přestala docházet do společnosti.

V průběhu psaní jsem pocítovala absenci pohledu z druhé strany, kritického pohledu například sloužících či intelektuálů ze salonu, k jejímu charakteru a osobě, jež se mi nepodařilo nikde nalézt. Vede mě to k názoru, že její vystupování bylo tak uctivé ke všem sociálním skupinám, že jí nikdo nemohl nic vytknout.

Tato práce si kladla za úkol vytvořit životopis jedné z mnoha šlechtičen v devatenáctém století, přiblížit jednotlivé etapy jejího života i šíři společenského působení. Jejím dalším cílem bylo přispět k obohacení dosavadních poznatků o šlechtičnách a šlechtě v tomto století vůbec a podnítit další výzkum, který by v budoucnu mohl případně vést k napsání souhrnného díla o životě aristokracie v čase 19. století.

---

²⁸⁰ SOA Litoměřice, pobočka Děčín. Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrássy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton č. 39, inv. č. 130.

²⁸¹ Bezeecný, Zdeněk: *Příliš uzavřená společnost*, s. 6.

12. Prameny a literatura

12.1 Prameny archivní

Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Hanka Václav.

Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA Brno), fond G 436 Rodinný archiv Kouniců, oddělení Jaroměřice I, karton č. 48, 49.

MZA Brno, fond G 436 Rodinný archiv Kouniců, oddělení Jednotliví členové českých Kouniců, karton č. 517, 518.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích – pracoviště Děčín, fond Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingsfürst – Andrassy – Lichtenstein – Česká Lípa 1623-1947, karton č. 33, 37, 38, 39.

Zámek Slavkov-Austerlitz, Historické a dokumentační oddělení, fond Kounicové, karton č. 2.

12.2 Prameny publikované

FRIČ, Josef Václav. *Paměti II*. Praha 1960.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence II. 1853-1856*. Praha 2004.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence III. 1857-1858*. Praha 2006.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence IV. 1857-1858*. Praha 2007.

12.3 Noviny a časopisy

Bohemia, roč. 25, 1852.

Hlas národa, roč. 13, 1898.

Národní listy, roč. 38, 1898.

Právo lidu, roč. 7, 1898.

Světozor, roč. 14, 1880.

Světozor, roč. 29, 1895.

Zlatá Praha, roč. 16, 1898.

Ženské listy, roč. 26, 1898.

12.4 Použitá literatura

ANTONÍN, Luboš. *Zámecké knihovny Dírná u Soběslavi a Choustník*. In: Tvar. Literární občasník, roč. 18, čís. 2. Praha 2007.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha 2005.

- BAROŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava – TRAPL, Miloš. *Osobnosti českých dějin*. Olomouc 1995.
- BEZECNÝ, Zdeněk. *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*. In: Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 12. – 14. března 1998. Praha 1999.
- BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost*. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. České Budějovice 2005.
- BEZECNÝ, Zdeněk. *Smrt šlechtice*. In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 9. – 11. března 2000. Praha 2001.
- BEZECNÝ, Zdeněk. *Sňatky české šlechty v druhé polovině 19. století*. In: Sex a tabu v české kultuře 19. století. Praha 1999.
- GRUND, Antonín. *Sto let matice české 1831 – 1931*. Praha 1931.
- GRUBHOFFER, Václav. *Posvátné v profánním aneb Smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století*. In: Celostátní studentská vědecká konference HISTORIE 2005. Liberec 2006.
- HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty*. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. Praha 1992.
- HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. K stoletému jubileu založení muzea. Díl I., Praha 1921.
- HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. K stoletému jubileu založení muzea. Díl II. Praha 1923.
- HLADKÝ, Ladislav. *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno 2005.
- HLADKÝ, Ladislav. *Bosna a Hercegovina*. Historie nešťastné země. Brno 1996.
- HEYDEN-RYNSCH, Verena von der. *Evropské salony*. Vrcholy zaniklé ženské kultury. Jinočany 2004.
- HOJDA, Zdeněk. *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty?* In: Město v české kultuře 19. století. Praha 1983.
- HRUBÝ, František. *Lev Vilém z Kounic, barokní kavalír*. Jeho deník z cesty do Itálie a Španělska a osudy Kounické rodiny v letech 1550-1650. Brno 1987.
- KLÍMA, Arnošt. *Revoluce 1848 v českých zemích*. Praha 1974.
- KLINGENSTEIN, Grete. *Der Aufstieg des Hauses Kaunitz*. Göttingen 1975.
- KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic nejen rodem*. Václav hrabě Kounic. Brno 1993.
- KRETŠÍ, Jindřich. *Stručný přehled činnosti spolku pro české feriální osady města Prahy a jeho předměstí za léta 1882 – 1890*. Praha 1891.
- KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách*. Brno 1914.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě*. Žena v minulém století. Praha 1999.

- LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál. Život a smrt Pavlíny ze Schwarzenbergu*. Praha – Litomyšl 2004.
- LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*. Praha 2009.
- LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – BEZECNÝ, Zdeněk – JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století. Díl II. Život všední a sváteční*. Pardubice 2005.
- LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství? Dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha – Litomyšl 2006.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*. Praha 1999.
- Masarykův slovník naučný*. Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Díl 5. Praha 1931.
- MAŠEK, Petr. *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. Praha 1999.
- MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. Díl I*. Praha 2008.
- MATĚJČEK, Jiří. *Šlechta v Českých zemích v 19. století (první pokus o přehled)*. In: Slezský sborník, roč. 98, č. 4. Opava 2000.
- MORAVEC, Jiří. *Někdejší Betty*. Ostrava 1995.
- MYSLIVEČEK, Jan. *Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Sv. 1*. Plzeň 2005.
- MYSLIVEČEK, Jan. *Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Sv. 2*. Plzeň 2006.
- MYŠKA, Milan. *Šlechta v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na prahu buržoazní éry*. In: Časopis slezského muzea. Opava 1987. Série B. Roč. 36, díl 1.
- NEUDORFLOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy a zklamání na cestě k emancipaci*. Praha 1999.
- Ottův slovník naučný*. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí (dále jen OSN). Díl 14. Praha 1899.
- OSN. Díl 15. Praha 1900.
- OSN. Díl 18. Praha 1902.
- OSN. Díl 26. Praha 1907.
- Ottův slovník naučný nové doby*. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 4, sv. 1. Praha 1936.
- PALMER, Alan. *Úpadek a pád Osmanské říše*. Praha 1996.
- PANÝR, Josef. *Národní Jednota Severočeská. Epištoly pro lid čis. 24*. Praha 1914.

- PEŠKOVÁ, Jaroslava. *Salony jako místo setkání*. In: *Salony v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 12. – 14. března 1998. Praha 1999.
- POCHE, Emanuel – PREISS, Pavel. *Pražské paláce*. Praha 1973.
- RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby*. Vlastenecké rodiny české. Praha 1945.
- RUTH, František – KÖRBER, Pavel. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. Díl 2. Praha 1904.
- SAK, Robert. *Salon dvou století*. Anna Lauermannová – Mikschová a její hosté. Praha – Litomyšl 2003.
- SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodina a její hodnota u rakousko české aristokracie v 19. Století (na příkladu Dietrichsteinů a Mensdorffů-Pouilly)* In: *Studie k sociálním dějinám*. Studien zur Sozialgeschichte, roč. 6. Kutná Hora 2001.
- SZABO, Franz A. J. *Kaunitz and enlightened absolutism 1753 – 1780*. Cambridge 1994.
- ŠVARČÍKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty*. Mensdorffové-Pouilly v 19. století. Praha 2007.
- ŠUBERT, František: *Národní divadlo v Praze*. Dějepis jeho i stavba. Praha 1881.
- TIEFTRUNK, Karel: *Dějiny Matice české*. Od počátku léta 1831 až do konce léta 1880. Praha 1881.
- TOUŽIMSKÝ, Josef Jakub. *Bosna a Hercegovina v minulosti a přítomnosti*. Praha 1882.
- URBAN, Otto. *Česká společnost 1848 – 1918*. Praha 1982.
- VÁLKA, Josef. *Vlastivěda moravská. Země a lid*. Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka. Brno 1996.
- VOJTÍŠEK, Václav. *Palác Kounicův v ulici Panské v Praze (pokračování)*. In: *Za starou Prahu*, roč. VI, č. 2, 28. dubna 1916.
- VONDRÁČEK, Karel. *1884 – 1934. 50 let Národní Jednoty Pošumavské*. Praha 1934.
- Zpráva o prvním sjezdu žen československých ve dnech 15. a 16. května 1897 na radnici královského hlavního města Prahy*. Praha 1897.
- ŽÁČEK, Václav a kol. *Češi a Jihoslované v minulosti*. Praha 1975.
- ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha 2006.

12.5 Elektronické zdroje

- <http://www.adiktologie.cz>.
- <http://www.cesky-jazyk.cz>.
- <http://www.cizkovice.cz>.
- <http://cs.wikipedia.org> .

<http://www.drslavice.cz>.
<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/25900>.
<http://genealogy.euweb.cz>.
<http://www.hradycy.cz>.
<http://www.hrad-houska.cz>.
<http://www.choustnik.obecnirad.net>.
<http://www.itvar.cz>.
<http://wiki.mapy.cz>.
<http://www.phil.muni.cz>.
<http://www.zahradkycl.cz>
<http://www.zamek-slavkov.cz>.

13. Přílohy:

Příloha č. 1 – Základní erb rodu Kouniců.
Viz: MYSLIVEČEK, Jan. *Velký erbovník*.
Sv. 1, s. 329.

Příloha č. 2 – Základní erb rodu
Voračických. Viz: MYSLIVEČEK, Jan.
Velký erbovník. Sv. 2, s. 318.

Příloha č. 3 – Erb Eleonory Voračické z Paběnic a Bissingen.

Příloha č. 4 – Palác Voračických z Paběnic, zvaný také Nosticovský, č. p. 858, zbořen 1893.
Viz: ŠTĚCH, V. V. – WIRTH, Zdeněk – VOJTÍŠEK, Václav. *Zmizelá Praha I. Staré a Nové město s podskalím*. Praha 1946, obrazová příloha č. 75.

Příloha č. 5 – Kounický palác na Malé Straně, v Mostecké ulici, č. p. 277.

Příloha č. 6 – Fotografie Eleonory Kounicové Příloha č. 7 – Portrét Eleonory Kounicové od z roku 1895. Zámek Slavkov-Austerlitz, fond Josefa Klíra. KLOBAS, Oldřich. *Šlechtic* Kounicové, inv. č. K461. Předloha portréty. *nejen rodem*. Kap. Na politické scéně, foto.

Příloha č. 8 – Nový zámek v obci Zahrádky před požárem. Viz: <http://www.zahradkycl.cz>.

Příloha č. 9 – Zámek v obci Březno. Viz: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=1547>.

Příloha č. 10 – Zámek v obci Čížkovice. Viz: <http://www.cizkovice.cz/fotogalerie/>.

Příloha č. 11 – Řád hvězdového kříže, přední strana. Zhotoven před rokem 1867. Viz: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/25900>.

Příloha č. 12 – Kostel sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze.

Příloha č. 13 – Hrob (č. 3/35) Eleonory Kounicové na Vyšehradském hřbitově.

Příloha č. 14 – Detail náhrobku.